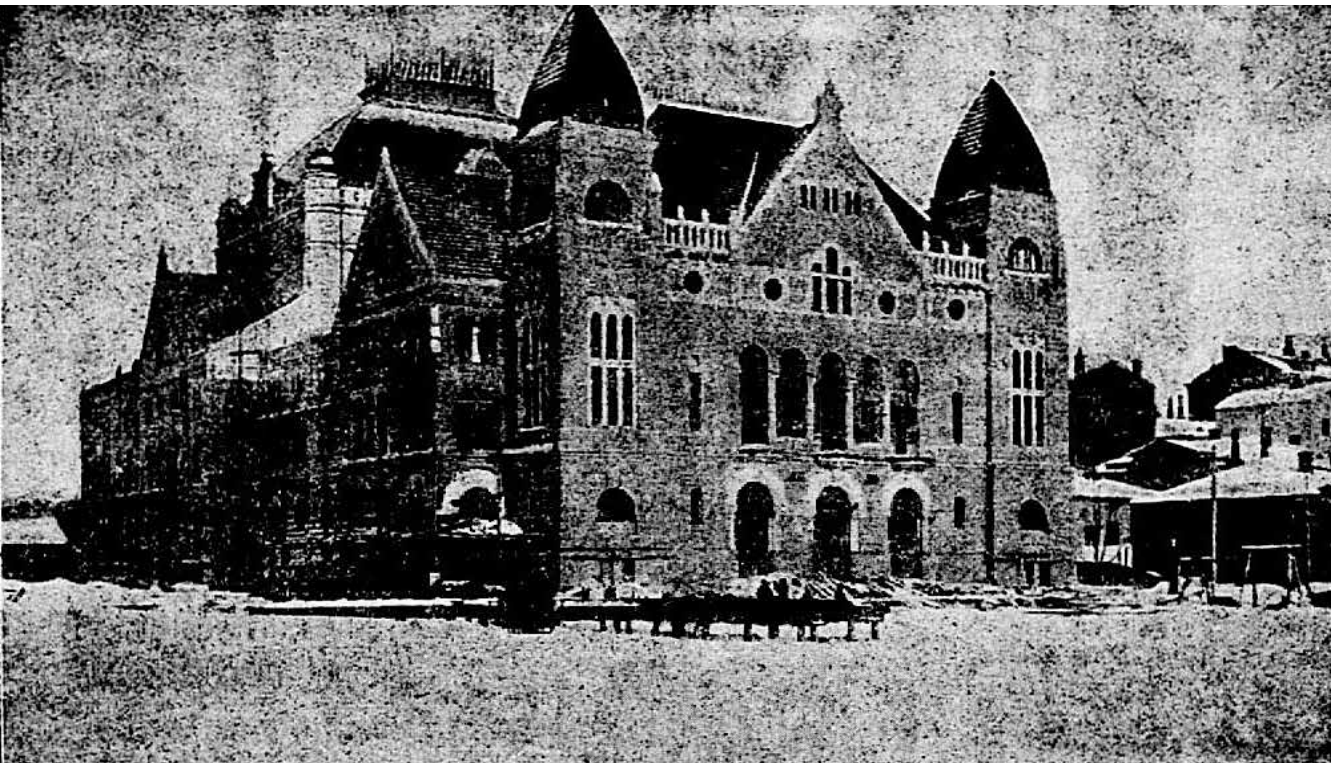

RAPORTTEJA 157

KAUPUNGIN HERRAT JA SALOMAIDEN YMMÄRTÄMÄTTÖMÄT ASUKKAAT

MAASEUTU JA KAUPUNKI MIKKELIN
PAIKALLISLEHTIEN
KESKUSTELUISSA 1861-1910

SIRKKU PIISPANEN JA TORSTI HYYRYLÄINEN

Uusi suomalainen teatteritalo Helsingissä.

(Kuva otettu ennen rakennuksen lopullista valmistumista.)

KAUPUNGIN HERRAT JA SALOMAIDEN YMMÄRTÄMÄTTÖMÄT ASUKKAAT

**MAASEUTU JA KAUPUNKI MIKKELIN PAIKALLIS-
LEHTIEN KESKUSTELUISSA 1861–1910**

SIRKKU PIISPANEN JA TORSTI HYYRYLÄINEN

Julkaisija Helsingin yliopisto
Ruralia-instituutti
www.helsinki.fi/ruralia

Lönnrotinkatu 7
50100 MIKKELI

Kampusranta 9 C
60320 SEINÄJOKI

Sarja Raportteja 157

Kannen kuva Uusi suomalainen teatteritalo Helsingissä. (Kuva otettu ennen rakennuksen lopullista valmistumista.) (*Mikkelin Sanomat* 15.4.1902.)

ISBN 978-951-51-0429-8 (pdf)

ISSN 1796-0630 (pdf)

ESIPUHE

Maaseudun ja kaupungin suhteita koskevassa keskustelussa on aina ollut hyvin monenlaisia sisältöjä. Kannen kuvassa olevaa Suomen Kansallisteatteria on myös käsitelty osana maaseutu–kaupunki–diskurssia. Rakennus herätti 1800–1900-lukujen vaihteessa intohimoisia kirjoituksia siitä, kenen, maalaisten vai helsinkiläisten, tehtävänä oli maksaa pääkaupunkiin rakennettavasta teatteritalosta aiheutuvat kustannukset. Rahankäyttö onkin usein liittynyt näkemyksiin maaseudun ja kaupungin erilaisuudesta tai jopa paremmuudesta.

Käsillä oleva tutkimuksemme on tulos Digitaalisen aineiston tutkimuskäyttö – case maaseutukaupunki Mikkeli -hankkeesta, jossa analysoimme maaseutu–kaupunki-keskusteluja paikallisessa kontekstissa. Käytimme aineistona Mikkelissä vuosina 1861–1910 ilmestyneitä, Kansalliskirjaston Digitointi- ja konservointikeskuksen digitaaliseen muotoon tallentamia paikallisia sanomalehtiä.

Kyseessä oli pienimuotoinen, noin puolen vuoden mittainen pilottiluonteinen hanke, jossa pääsimme ensimmäistä kertaa kokeilemaan digitoidun aineiston käytettävyyttä. Kokemuksemme ovat olleet hyviä ja yhteistyö Kansalliskirjaston asiantuntijoiden kanssa on ollut erinomaista. Tästä rohkaistuneina Ruralia-instituutissa onkin vireillä muutamia uusia tutkimuksia, joissa digitoituja sanoma- ja aikakauslehtiaineistoja suunnitellaan käytettävän tätä tutkimusta laajemmassa mittakaavassa suomalaisen maaseutu–kaupunki–diskurssin tutkimuksessa. Olemme valmistelleet yhdessä näitä uusia avauksia Kansalliskirjaston Digitointi- ja konservointikeskuksen kanssa. Tämä mahdollisuus avautui keskuksen johtajan Majlis Bremer-Laamasen sekä professori Timo Honkelan luomassa innostavan yhteistyön ilmapiirissä. Ilman heitä tämä tutkimus ei olisi käynnistynyt.

Kiitämme tutkimusjohtaja, dosentti Sulevi Riukulehto ja tutkija, FT Aapo Jumppasta käsikirjoituksen kriittisestä ja rakentavasta kommentoinnista. Digitalisaatioteema on ollut osa Mikkelin kaupungin kehittämistä jo muutamia vuosia ja kaupunki on tukenut aiheen parissa tehtävää tutkimusta. Kiitämmekin kaupunkia sekä Mikkelin yliopistokeskusta pilottihankkeemme rahoituksesta. Abstractin tarkastamisesta kiitämme Malcom Hicksiä, ja julkaisun taitosta Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin sarjaan kiitämme Jaana Huhtalaa.

Sirkku Piispanen ja Torsti Hyyryläinen

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	7
ABSTRACT	8
1 JOHDANTO	9
1.1 Maaseutu ja kaupunki koettuina, puhuttuina ja kirjoitettuina määrittelyinä.....	9
1.2 Sanomalehdet maaseutu-kaupunki-keskustelujen tutkimisen aineistona.....	12
2 TUTKIMUSASETELMA	15
2.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	15
2.2 Aineisto ja menetelmät.....	16
3 MAASEUTU JA KAUPUNKI KUVAUKSISSA JA KIISTOISSA	18
3.1 Poimintoja maaseudun ja kaupungin kuvauksista.....	20
3.1.1 Lama-aikaa maalla ja kaupungissa.....	21
3.1.2 Sivistys, valistus ja aatteet.....	23
3.2 Maaseutu-kaupunki-kiistakeskusteluja.....	29
3.2.1 Kiistaa maalaisväestön kurjuudesta.....	30
3.2.2 Kansallisteatteri kiistan aiheena.....	48
3.3 Kiistoja maalla ja kaupungissa.....	53
3.3.1 Tapaus Hirvensalmi.....	53
3.3.2 Pieksämäen ja Haukivuoren kiistelyä.....	52
3.3.3 Yhdistysten ja seurojen arviointia Savonlinnassa.....	56
3.3.4 Sanomalehtien politikointia.....	58
4 MAASEUTU-KAUPUNKI-SUHTEN KESKUSTELUKONTEKSTIT	60
LÄHTEET	66
KUVAT	
Kuva 1. Ilmoitus <i>Mikkelin Sanomissa</i> 22.11.1890.....	20
Kuva 2. Osa A. Wartiaisen esitelmästä Karjantuotteiden kauppa maalla. (<i>Uusi Suometar</i> 18.11.1886.).....	31
Kuva 3. Osa nimimerkin Maalainen joka joskus on käynyt kaupungissa kirjoituksesta Lisämietteitä syistä maalaisväestön huonoon toimeentuloon. (<i>Mikkelin Sanomat</i> 13.1.1887.).....	35
Kuva 4. Osa nimimerkin K. P. kirjoituksesta ”Maaväestö” ja ”sivistyneet” (Vähän vastinetta –y-:lle y.m.) (<i>Mikkelin Sanomat</i> 10.2.1887a.).....	41
Kuva 5. Osa nimimerkin Maamies kirjoituksesta Pääkaupunki ja maaseutu. (<i>Mikkeli</i> 24.11.1897.).....	49
Kuva 6. Osa nimimerkin Piste kirjoituksesta Katsauksia-palstalla. (<i>Vapaus</i> 25.11.1909.)60	
KUVIOT	
Kuvio 1. Maaseutu-kaupunki-diskurssien tarkasteluasetelma.....	16
Kuvio 2. Erilaisten maaseutu-kaupunki-keskustelujen kontekstien välittämänä syntyä erilaisia maaseutua ja kaupunkia koskevia representaatioita.....	66
TAULUKOT	
Taulukko 1. Maaseutu-kaupunki-sanastoa 1886–1887 <i>Uuden Suomettaren</i> julkaisemassa esitelmässä ja siitä seuranneissa <i>Mikkelin Sanomien</i> keskustelukirjoituksissa.....	14
Taulukko 2. Maaseutu-kaupunki-diskurssien konteksteja ja sisältöesimerkkejä.....	65

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksessa analysoidaan vuosina 1861–1910 Mikkelissä julkaistujen paikallisten sanomalehtien kirjoituksia ja etsitään vastauksia kysymyksiin: 1) Minkälaisissa konteksteissa maaseudun ja kaupungin suhteista on kirjoitettu? 2) Mitä sisältöjä ja minkälaisia käsityksiä maaseudusta ja kaupungista kirjoituksissa esiintyy?

Maaseudun ja kaupungin suhteilla tarkoitetaan käsityksiä maaseudulla ja kaupungissa vallitsevista olosuhteista sekä käsityksiä maalaisten ja kaupunkilaisten omaksumista toimintatavoista, käsityksiä heistä itsestään ja näiden ryhmien keskinäisistä asenteista toisiinsa kohtaan.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin kvalitatiivista sisällönanalyysiä. Aineiston muodostivat vuosina 1861–1910 Mikkelissä ilmestyneet paikalliset sanomalehdet, jotka ovat verkossa digitoituna tavoitettavissa ja vapaasti käytettävissä Kansalliskirjaston sivuilla (<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti>). Aineisto kattoi yhteensä 7 057 lehdennumeroa 11 erinimisestä sanomalehdestä. Aineistosta poimittiin kirjoituksia, joissa käsiteltiin sekä maaseutua että kaupunkia tai niihin liittyviä asioita. Tarkempaan analyysiin otettiin 188 lehtikirjoitusta tai -ilmoitusta.

Tutkimuksessa löydettiin neljä maaseutu–kaupunki-keskustelujen kontekstia, jotka vaikuttavat maaseutua ja kaupunkia sekä niiden suhdetta kuvaaviin representaatioihin: 1) tapahtumapaikkakonteksti, 2) kehittämiskonteksti, 3) tunnekonteksti ja 4) politiikkakonteksti. *Tapahtumapaikkakontekstissa* maaseutu ja kaupunki kuvataan neutraaleina tapahtumapaikkoina ilmoituslehdessä. *Kehittämiskontekstissa* maaseutu ja kaupunki kuvataan toimivina ja kokevina ympäristöinä yhteiskunnallisista muutoksista kertovissa kirjoituksissa. *Tunnekontekstissa* maaseudusta ja kaupungista sekä niiden suhteesta tulee intohimoisten keskustelujen ja kiistojen kohteita. *Politiikkakontekstissa* maaseutu ja kaupunki kuvataan mahdollisuuksien areenoina puoluepoliittisten aatteiden kilpailussa.

Maaseutua ja kaupunkia koskevissa keskusteluissa ja representaatioissa on nähtävissä ajallista muutosta. Sanomalehtikirjoitusten 1860-luvun lopun neutraaleista tapahtumapaikkakontekstien kuvauksista siirryttiin vuosisadan loppua lähestyttäessä lamakauden selviytymiskertomuksiin, kansallisuusaatteen voimistumiseen ja edelleen intohimoiseen keskusteluun maaseudun ja kaupungin hyvistä ja huonoista puolista sekä maalaisten kaupunkilaisten moraalista.

1900-luvun alussa maaseutu ja kaupunki näyttävät lehtikirjoituksissa neutraloituvan ja palaavan muiden, tuossa ajassa keskeisten aiheiden tapahtumapaikoiksi. Suhde aatteelliseen ja poliittiseen toimintaan korostuu. Tuona aatteellisten kamppailujen aikana maaseutuväestön ja kaupunkilaisten välisiä eroja ei korostettu.

Erilaisten keskustelukontekstien välittämänä synnytetään erilaisia maaseutua ja kaupunkia sekä niiden suhdetta koskevia kuvauksia eli representaatioita. Siinä missä akateeminen keskustelu pyrkii ymmärtämään maaseudun olemusta ja sen kokemista, niin esimerkiksi politiikka- ja kehittämiskontekstien kautta tuotetuissa maaseuturepresentaatioissa korostetaan maaseudun itseisarvoa ja merkitystä sekä siellä olevaa kasvupotentiaalia.

ABSTRACT

RURAL-URBAN DISCOURSES IN LOCAL NEWSPAPERS PUBLISHED IN MIKKELI IN 1861-1910

An analysis is made of local newspapers published in Mikkeli over the period 1861–1910 in an attempt to answer the questions: 1) In what contexts did they distinguish between rural and urban matters? and 2) What was the content of those writings and what did the concepts of rural and urban imply?

Rural-urban relations refer here to the impressions given of the conditions prevailing in rural and urban areas and of the customs and ways of life of rural and urban dwellers, the ways in which they viewed themselves and the attitudes of the two groups towards each other.

The method employed for this purpose was that of quantitative content analysis applied to an initial body of material composed of all the newspapers published in Mikkeli in the years 1861–1910 that are now freely available in digital form on the web pages of the National Library of Finland (<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti>). These comprise a total of 7 057 issues of 11 such local newspapers, from which articles and announcements were extracted that dealt with matters concerning rural or urban communities or both. Eventually 188 items of this kind were taken for closer examination.

Four types of context in rural-urban discussions were identified as influencing the representation of such areas and the relations between them: 1) locational contexts mentioned in a neutral manner in connection with announcements of specific events, 2) developmental contexts, in which the rural and urban dimensions were cited as functional environments experiencing the social changes described in the articles concerned, 3) emotional contexts, in which the rural-urban distinction was a matter of personal attitudes, and 4) political contexts, in which rural and urban areas were treated as prospective arenas to be exploited for the propagation of political ideals.

Certain temporal changes were also observed in the features of the discussions and representations. These included a transition from predominantly neutral locational contexts in the late 1860s towards an emphasis nearer to the end of the century on accounts of local economic recovery from the depression, the emergence of a national identity and more heated discussions of the advantages and disadvantages of the rural and urban ways of life and of the differences in morality between rural and urban inhabitants.

By the turn of the century the rural-urban dichotomy appears to be neutralizing itself in the newspaper articles, implying a return to straightforward indicators of the locations of principal events of the day, together with a greater accent on connections with ideological and political activities. The emphasis at that time was upon competing ideologies rather than on the rural-urban distinction.

In addition, distinct descriptions or representations of rural and urban life and the relations between the two appear to have been communicated by the different contexts of the newspapers' discussions. Where academic discussions were aimed at gaining an understanding of the nature of rural life and of how people experienced it, the representations taking place in political or developmental contexts tended to emphasize the inherent value and significance of rural areas and the growth potential that lay in them.

1 JOHDANTO

Maaseutua ja kaupunkia on määritelty eri konteksteissa ja eri aikoina monin tavoin. Tutkijat ovat tulkinneet maaseutua milloin alueena tai diskurssina, milloin paikkoina ja kokemuksina tai resurssien lähteenä. Hyvin usein maaseutu on nähty kaupungin vastakohtana, eli maaseutua on yritetty määritellä sen kautta, mitä se ei ole. Yhteiskunnallisen kehityksen myötä maaseutu ja kaupunki ovat tulleet yhä vaikeammin määriteltäviksi. Ne monimuotoistuvat ja muuttuvat koko ajan. Maaseuduista ja kaupungeista keskustellaan vaihtelevalla intensiteetillä myös julkisuudessa ja mediassa. Maaseutua ja kaupunkia koskevilla mielikuvilla ja keskusteluilla on epäilemättä myös jatkuvuutta ja pysyviä piirteitä. Tässä tutkimuksessa tarkastelemme maaseutu–kaupunki-keskustelun konteksteja ja sisältöjä Mikkelissä vuosina 1861–1910 ilmestyneissä sanomalehdissä.

1.1 MAASEUTU JA KAUPUNKI KOETTUINA, PUHUTTUINA JA KIRJOITETTUINA MÄÄRITTELYINÄ

Kysymykseen, mitä maaseutu tai kaupunki on, ei ole olemassa yksiselitteistä vastausta. Molemmat sanat ovat hyvin yleistäviä sisältäen moniaineksista tietoa sekä ihmisten kokemuksiin ja mielikuviin yhdistyneitä merkityksiä. Monimerkityksisinä käsitteinä ne voidaan tarkoituksellisesti asettaa myös toistensa vastakohdiksi, jopa toisensa poissulkeviksi. Sama koskee sellaisia yleistäviä kuin maalainen ja kaupunkilainen. Ne ovat yleistäviä ihmisistä, jotka asuvat ja työskentelevät joko maaseuduiksi tai kaupungeiksi miellettyissä paikoissa. Todellisuudessa on vaikeata nähdä jyrkkää rajaa kaupungin ja maaseudun välillä. Kokemuksen ja identiteettien tasolla tuo jaottelu on kaikkea muuta kuin itsestään selvä.

Kaupungin ja maaseudun käsitteiden epäselvyys tai kiistanalaisuus onkin ehkä syy siihen, että niiden välinen suhde on yksi modernisaation myötä kehittyneen kulttuurimme pitkäkestoisista keskusteluista, eräänlainen kulttuurisen itseymmärryksen välttämätön ja väistämätön osa. Kaupungistuminen on kuitenkin alkuajoista lähtien yhdistetty yhteiskuntien modernisaatioon ja edistykseen. Kaupunkimaisen asutuksen myötä ihmisten välinen vuorovaikutus on tiivistynyt synnyttäen voimakkaan muutosvoiman, joka on sitten ilmennyt mm. monenlaisten instituutioiden, kuten hallinnon, talouden tai koulutuksen kumuloituvana ja keskittävänä kehityksenä. (Ks. esim. Joutsivuo & Kekäläinen 2005.)

Kaupungit ovat aina kehittyneet ja kasvaneet vuorovaikutuksessa ympäröivän luonnon ja maaseudun kanssa. Ilman maaseudun resursseja kaupunkien kasvu ei ole ollut eikä ole mahdollista. Tämän kehityksen myötä myös valta on keskittynyt. Demokraattisten instituutioiden tasaavasta vaikutuksesta huolimatta valta on seurannut enemmistöä kaupunkeihin. Väestön tiivistyminen on keskittänyt vallankäyttöä. Maaseutua koskevat isot poliittiset päätökset tehdään yleensä kaupungeissa. Maaseudun ja kaupungin yhteys ei kuitenkaan ole katkennut, ja niiden vuorovaikutus on edelleen jatkuvan muutoksen ja keskustelun alainen. (Emt.)

Toisin kuin kaupungistumista, jota pidetään modernisaatioon kuuluvana kehitystrendinä, maaseudun elinvoimaisuuden ylläpitämisen nähdään usein vaativan erityisiä perus-

teluja. Kaupungit siis kehittyvät ikään kuin luonnostaan, mutta maaseutua pitää erikseen kehittää. Mielikuva maaseudusta erilaisten tukien ja kehittämistoimenpiteiden kohteena onkin vahva. Tämä luo mielikuvaa, että kaupungeissa avautuvat aina paremmat tulevaisuuden mahdollisuudet toimentulon ja elintason kohottamiseen kuin maaseudulla. Kaupungeissa mahdollisuuksien kirjo on laajempi. Tämä on aina houkuttanut sekä investoijia että erityisesti nuoria ihmisiä muuttamaan maaseuduilta kaupunkiin.

Maaseuduilta on muutettu kaupunkiin kautta kaupungistumisen historian, ja muuttoliike jatkuu edelleen, vaikka vastakkaisiakin virtauksia voidaan havaita. Maailman kaupungit ovat kulttuurisia mosaiikkeja, joissa perinteisten maaseutukulttuurien piirteet sekoittuvat moniarvoiseen kaupunkikulttuuriin. Tämä voi ilmetä esimerkiksi ruokakulttuurin monimuotoisuuden kautta. Kaupunkiin muuttaa jatkuvasti ihmisiä eri kulttuureista ja maaseutumaisista oloista. Kaupunkilaiset myös aktiivisesti ylläpitävät suhteita maaseuduille. Esimerkiksi suuri osa suomalaisista viettää vapaa-aikaansa maaseudulla, loma-asunnoilla ja mökeillä. Niin sanottu mökkeily on varsin elinvoimainen ja merkittävä kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen ilmenemismuoto.

Mikkelin kaupungin kehitys on hyvä esimerkki kaupungistumisesta Suomessa. Kaikki alkoi hyvin pienestä kylämaisestä yhdyskunnasta. Mikkelin kaupunki perustettiin vuonna 1838 suoraan maakaupungiksi ja kaupankäynnin paikaksi. Myöhemmin Mikkelin alkoi vahvistua myös hallinnollisena keskuksena. Rakennuksia Mikkelissä oli 1840-luvulla vain muutamia kymmeniä ja asukkaitakin vuosikymmenen lopussa noin sata. Pienuudesta huolimatta kaupunki edusti myös Mikkelin alueella uutta, maaseudusta erottuvaa kulttuuria.

Kaupunkikulttuuri tunnistettiin Mikkelissäkin erilaiseksi. Ihmisten kokemusten ja identiteettien tasolta voidaan esimerkkinä mainita yksityiskohta Mikkelin historiasta. Aleksanteri Rytkönen kuvaa (1912, 22–23) osuvasti, miten muuttuminen maalaisesta kaupunkilaiseksi, talonpojasta porvariksi aiheutti henkilötasolla eräänlaisen identiteettikriisin. Savolaiset sukunimet olivat nimittäin niin talonpoikaisia, että kaupungin porvarisäätyyn siirtymisen yhteydessä harkittiin usein vakavasti myös oman nimen muuttamista. Nimihän on tapa erottautua. Esimerkiksi kisällä Jaakko Siskonen Visulahden kylästä haki kaupunkiin kuparisepäksi nimellä Jacob Siskoin, lasimestari Paavo Himanen muutti nimensä muotoon Pähl Himain ja majatalonpitäjä Jaakko Manninen uskoi menestyvänsä Mikkelin kaupungissa ruokatavarain kauppiana paremmin nimellä Jacob Mannin.

MAASEUTU JA KAUPUNKI KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYSTÄ

Eri tieteenalojen tutkijat ovat pohtineet paljon maaseudun ja kaupungin käsitteitä sekä osallistuneet samalla niiden kulttuuriseen määrittelyyn. Käsitteille on tutkimuksissa pyritty löytämään mahdollisimman täsmälliset ja toimivat määrittelyt. Esimerkkejä tästä löytyy runsaasti niin kaupunkitutkimuksen kuin maaseutututkimuksen monitieteisestä piiristä. Määrittelyt liittyvät usein joko *spatialisiin* tai *kulttuurisiin* piirteisiin.

Michael Woodsin (2005) mukaan maaseutu- ja kaupunkialueet on yleensä erotettu toisistaan ensinnäkin spatiaalisten piirteiden perusteella. Pieni väestön määrä tietyllä alueella synnyttää yhden yleisimmistä maaseudun peruskriteereistä. Woods tosin huomauttaa, että eri maissa käytettävät maaseudun rajaa osoittavat väestömäärät vaihtelevat huomattavasti. Myös Rosenqvist (1996; 2003; 2004, 40) esittää väentihedden olevan keskeisin maaseudun ja kaupungin erottelussa käytetty kriteeri. Näin ajateltuna maaseutu on harvaan asuttu alue.

Maaseutu- ja kaupunkiyhteisöjä kuvataan erilaisilla sosiaalisilla tai kulttuurisilla määreillä. Tällöin kaupungin ja maaseudun välinen ero tehdään asukkaiden taloudellisen tai muun toiminnan tai yhteisön arvojen, sosiaalisten ja kulttuuristen piirteiden erottelun kautta. Ehkä tunnetuin tällainen on Tönniesin (1963) esittämä erottelu *Gemeinschaft–Gesellschaft*-tyyppisiin yhteisöihin. Siinä *Gemeinschaft* luonnehti perinteisiä maaseutuyhteisöjä ja *Gesellschaft* moderneja kaupunkiyhteisöjä. Nykyisin tällaisia dikotomioita ei akateemisessa keskustelussa juuri lainkaan käytetä, sillä ne ylikorostavat maaseudun ja kaupungin välisiä eroja.

Useat rakenteelliset piirteet, joita oli väitetty maaseutumaisiksi, eivät nykyisin ole osoitettavissa ominaisiksi vain maaseuduille. Samat sosiaaliset ja taloudelliset prosessit ilmenevät nimittäin sekä kaupunki- että maaseutualueilla. Tämän seurauksena jotkut tutkijat ovat halunneet käsitteen vaikeuden vuoksi jopa poistaa maaseudun käsitteen akateemisesta käytöstä. Woodsin mukaan sitä on kuitenkin tärkeää käyttää, koska miljoonat ihmiset edelleen kokevat itsensä maalaisiksi, tuntevat asuvansa maalla ja noudattavat maalaista elämäntapaa. Maalaisuus on tärkeää heidän identiteetilleen ja tavalleen tulkita jokapäiväistä elämää. (Woods 2005, 10, 15; ks. myös Cloke & al. 2006; Halfacree 2006.)

Maaseudun ja kaupungin täsmällistä akateemista määrittelyä on vaikeuttanut myös pitkälle kehittynyt alueellinen ja kulttuurinen erilaistuminen. Kaupunkien lailla myös maaseutuja on nykyisin hyvin monenlaisia. Erilaistavia tekijöitä ovat mm. erilaiset maisemat, luonnonympäristöt, historiat, asutusrakenteet, väestötiheydet, sijaintietäisyydet metropoleista, talusrakenteet, viljelytavat, teollisuuden kehitysasteet, taloudelliset muutokset, väestönmuuton tavat ja populaatioiden muotoutumistavat. Tästä monimuotoisuudesta johtuen maaseutukäsitteelle on ollut vaikeaa tuottaa yhtä objektiivista määritelmää, jota voisi käyttää erottamassa maaseudun ja kaupungin alueita, yhteisöjä ja talusrakenteita. Maaseudun monimuotoisuus ei ole uutta, vaan se on syntynyt pitkän ajan kuluessa. (Woods 2005, 299.)

Viime vuosikymmenien taloudellinen ja sosiaalinen kehitys on lisännyt maaseudun erilaistumista samalla, kun se on vähentänyt maaseudun ja kaupungin välistä eroa. Nykyisin vallalla olevan akateemisen tulkinnan mukaan maaseutu on siis erilaistunut, mutta suurelta osin myös itsessään sosiaalinen konstruktio, jonka spatiaalisia tai kulttuurisia rajoja ei ole tarkoituksenmukaista kovin tarkasti esittää. Woodsin (2005, 15) mukaan tutkijat yrittävät nykyisin pikemminkin ymmärtää, miten erilaisia paikkoja, kohteita, traditioita, käytäntöjä ja ihmisiä määritellään maalaisiksi, maaseutumaisiksi, ja pyrkii näin ymmärtämään ihmisten erilaisia tapoja elää arkea erilaisissa ympäristöissä.

Akateemisessa keskustelussa maaseutu siis hahmottuu kaupunkien lailla olemukseltaan hybridisenä tilana. Maaseutu koostuu keskinäisessä vuorovaikutuksessa olevista sosiaalisista ja luonnon entiteeteistä. Se on muodostunut sekä inhimillisistä että ei-inhimillisistä tekijöistä. Maaseudun tutkiminen hybridisyyden näkökulmasta korostaa sen monimuotoisuutta ja dynaamisuutta sekä muuttuvuutta. (Woods 2005, 302.)

MAASEUTU-SANAN TARKOITUKSELLINEN KÄYTTÖ ERI KONTEKSTEISSA

Akateemisessa keskustelussa korostuneesta hybridisyydestä huolimatta tai ehkä juuri siitä syystä maaseutukäsitettä käytetään varsin monimerkityksellisesti, eri konteksteissa eri tavoin. Olli Rosenqvist (2004, 41) on lähestynyt maaseudun konstruointumista sen mukaan, millaisissa diskursseissa se ilmenee. Hän erottelee edellä akateemisen diskurssin lisäksi neljä muuta diskurssia: a) yhteiskuntapoliittiset maaseutudiskurssit, b) maallikkodiskurssit, c) populaari ja mediadiskurssit sekä d) ammattilaisdiskurssit.

Esimerkiksi maaseutupoliittisessa diskurssissa maaseutu-sanan käyttö on välttämätöntä. Yhteiskunnallisen oikeutuksensa perustelemiseksi ja käytännön toimien kohdistamiseksi maaseutupoliittikka tarvitsee selkeästi määriteltäviä maaseutualueita, joilta voidaan osoittaa maaseutupoliittikan keinoin ratkottavissa olevia kehitysongelmia. Myös Euroopan unionin maaseutupoliitikassa maaseutu määritellään alueellisesti, vaikka todellisuudessa maatalous hallitsee EU:n maaseudun kehittämiseen käytämiä varoja. (Rosenqvist 2003; 2004, 38.)

Maaseudun kehittämistä koskeissa puhetavoissa korostetaan maaseudun mahdollisuuksia. Maaseudulla on arvo ja sillä on resursseja, joita tulisi hyödyntää ja käyttää mahdollisimman monipuolisesti. Esimerkiksi maa- ja metsätaloudiskurssissa maaseudun tärkeimmäksi tehtäväksi nähdään maan ja luonnonvarojen hyödyntäminen. Samalla maaseudun käsite kuitenkin usein sekoittuu tai tarkoituksellisesti sekoitetaan maatalouden ja metsätalouden käsitteisiin. Puhutaan maaseudusta, vaikka tarkoitetaan maa- ja metsätaloutta.

Maaseutu-sanaa käytetään myös kansalaisten arkipuheissa ja -tilanteissa. Keskipohjalaisen Minä ja maaseutu -kilpakiirjoituksen tuottamista kansalaisdiskursseista Rosenqvist on erottanut erilaisia maaseutuidentiteettejä. Traditionaalista identiteettiä hän nimittää talonpojaksi, modernia identiteettiä työn sankariksi. Jälki- ja myöhäismoderneja maaseutuidentiteettejä hän on nimennyt kolme: vieraantunut, maaseutunautiskelija ja sankarijuntti. Talonpojan ja työn sankarin Rosenqvist yhdistää maa- ja metsätaloudiskursseihin. Maaseutunautiskelijat hän puolestaan tulkitsee aluekehitys- eli kaupunkidiskurssin tuottamaksi luonnehdinnaksi. Analyysissä sankarijuntti edustaa puolestaan toiseutta suhteessa modernisaatioon. (Rosenqvist 2004, 59–61.)

Kaikille Rosenqvistin (2004) esittämille diskursseille on ominaista, että niissä maaseutu-sana yhdistetään määrättyyn diskurssiin antamalla käsitteelle sellainen merkitys ja tulkinta, jonka nähdään palvelevan kyseisen diskurssin piirissä toimivien ihmisten tavoitteita. Näin käsitteen käyttö yhdistyy myös siihen kontekstiin ja arvomaailmaan, joka diskurssin tuottajien ja kantajien piirissä vallitsee. Maaseutu-sanaa käytetään näin tarkoituksellisesti toimijoiden itsensä määrittelemässä merkityksessä ja tarkoituksessa.

Maaseutua koskevat diskurssit näkyvät monissa medioissa ja julkisissa keskusteluissa. Median kenttä on parhailaan suuressa murroksessa, mutta perinteisesti juuri sanomalehdet ovat tarjonneet tilan maaseutua ja kaupunkeja koskeville diskursseille ja representaatioille. Sanomalehtien ja muidenkin kirjapainotuotteiden lukemisen on todettu synnyttävän yhteisöjä, joissa lukija voi kuvitella itsensä osaksi lukijoiden yhteisöä ja olla varma muiden olemassaolosta, vaikka ei kansalukijoita tarkemmin tunnekaan. Ilmiö toistuu päivittäin tai useamman kerran päivässä, kun luemme sanomalehtiä. Lukijoiden kuvitteleman yhteisön (imagined community) muotoutumisen on nähty olleen valmistamassa tietä modernille kansakunnalle. (Anderson 2002, 35–46.)

1.2 SANOMALEHDET MAASEUTU–KAUPUNKI-KESKUSTELUJEN TUTKIMISEN AINEISTONA

Maaseudun ja kaupungin suhteiden sekä niitä koskevien kokemusten ja mielikuvien kirjo on meillä edelleen hyvin suuri. Tämän voi tulkita johtuvan siitä, että suomalaisen yhteiskunnan kaupungistuminen vauhdittui modernisaation ja teollistumisen myötä Euroopassa suhteellisen myöhään. Rakenteelliset muutokset olivat 1960-luvulla nopeita ja raskaita mutta samalla sosiaalinen muisti toimi vahvana.

Maaseutu-sanan käyttö ja sitä koskevat puhetavat muuttuvat Suomessa melko hitaasti. Tästä pysyvyydestä kertoo maaseutua koskenut 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen *Aamulehden*, *Helsingin Sanomien*, *Kalevan* ja *Karjalaisen* numeroista sekä pieneltä osin muutamista aikakauslehdistä kerätyn media-aineiston analyysi (Alasuutari & Alasuutari 2011). Maaseudulle löydettiin tuossa tutkimuksessa seuraavat merkitysulottuvuudet 1) kaupungin vastakohta, 2) alue, jolla harjoitetaan maatalouselinkeinoja, 3) maisema, erityisesti luonnonmaisema ja 4) epämoderni, joka voi olla sekä luotaantyöntävä että toiseutensa vuoksi kiehtova.

Tutkimuksen mukaan yleisimmät maaseutupuheen kontekstina olleet teemat olivat maaseutupolitiikka, tasa-arvo, ympäristökysymykset, terveys ja hyvinvointi sekä taide- ja kulttuurikeskustelut. Vuodet 2000–2009 käsittäneellä tarkastelujaksolla puhe maaseudusta lehdistössä väheni, mutta samaan aikaan se monipuolistui. Tutkimuksen mukaan erityisesti maaseutupoliittinen puhe väheni. Maaseutukäsittteen sisältö ja mielikuvat maaseudulla asuvista säilyivät mediassa samoina. Maaseutupoliittisen puheen määrän muutokset ovat päivänpolitiikan ohella kytköksissä myös lehtien toimituksellisiin linjauksiin. Aluetoimitusten lakkauttamisella ja toimittajakunnan määrän vähentämisellä on ollut vaikutuksensa myös lehtien sisältöihin. (Emt.)

MAASEUTU-KAUPUNKI-SANASTOA

Jatkuvuus näkyy myös tämän tutkimuksen aineistossa. Mikkeliläislehtien maaseutu-kaupunki-kiistakirjoituksissa esiintyvissä maaseudun toimijanimikkeissä ja niiden esiintymiskonteksteissa on jo 1880-luvun loppupuolella elementtejä kaikista edellä Alasuutarien esittelemistä neljästä maaseutudiskurssin ulottuvuudesta, useimmin maatalouselinkeinon harjoittamisesta.

Tuon ajan moraalien mukaan ahkeruus, kunniallisuus ja rehellisyys olivat erityisen tärkeitä. Niinpä kirjoituksissa puolustettiin usein maalaisten ahkeruutta ja selitettiin heidän moraalityyppiksi moitittua tuhlailuaan ja nautintoaineiden käyttöönsä ymmärtämättömyydellä tai ylempien kansanluokkien antamalla huonolla esimerkillä.

Maaseutu ja kaupunki asukkaineen ja asenteineen olivat sanomalehtikirjoitusten ja -keskustelujen keskiössä erityisesti kirjoitettaessa maalaisväestön kurjuudesta ja sen syistä 1880-luvun lopulla. Keskustelu alkoi *Uuden Suomettaren* julkaisemasta esitelmästä marraskuussa 1886 ja jatkui *Mikkelin Sanomissa* maaliskuuhun 1887. Kyseisessä keskustelussa maalaisista ja kaupunkilaisista käytettyjä nimityksiä on koottu taulukkoon 1. Käsitteiden vaihtelevuus kuvaa maalaisiin ja kaupunkilaisiin liittyneiden mielikuvien monipuolisuutta.

Kirjoituksissa luonnehdittiin useammin asukkaita tai toimijoita kuin paikkaa. Osa nimityksistä kuvasi kohteensa ammattia tai tekemää työtä, kuten emäntä, isäntä, maanviljelijä, maanmuokkaaja, maanomistaja tai virkamiehet, virkamiehistö, opettaja, lääkäri, tuomari, nimismies, kamreeri.

Osa nimityksistä kuvasi sosiaalista asemaa tai varallisuusluokkaa: alemmat luokat, kansan syvät rivit, varakkaammat talolliset, vähempivaraiset naapurit, herrat, hienot herras- ja rouvasihmiset, kansan ylemmät kerrokset, ylemmät kansanluokat. Tai yhdistettiin asema ja asuinpaikka, kuten kaupungin herra. Ihmisiä saatettiin tyyptellä asuinpaikan mukaan: maalainen, maalaiskansa, maalaisväestö, kaupunkilaiset. Sääty-yhteiskunnan aikana säädyn mukaan nimittäminen oli luontevaa: talonpojat, säätyläiset. Sivistys ja koulunkäynti määrittivät ihmisiä: sivistyneet, opinsaaneet, salomaiden ymmärtämättömät asukkaat. Kansa ja yleisö olivat maalaisista käytettyjä yleisnimityksiä.

14 KAUPUNGIN HERRAT JA SALOMAIDEN YMMÄRTÄMÄTTÖMÄT ASUKKAAT
SIRKKU PIISPANEN JA TORSTI HYYRYLÄINEN

Taulukko 1. Maaseutu–kaupunki-sanastoa 1886–1887 *Uuden Suomettaren* julkaisemassa esitelmässä ja siitä seuranneissa *Mikkelin Sanomien* keskustelurajoituksissa.

maaseutu, maalaiset	kaupunki, kaupunkilaiset
alemmat luokat	herra
emäntä, isäntä	herrat
kansa	hienot herras- ja rouvasihmiset
kansan syvät rivit	kansan ylemmät kerrokset
maakansa	kaupungin herra
maakartanojen omistajat ja varakkaammat talolliset, aluskuntalaiset ja vähempivaraiset naapurit	kaupungit ja muut liikennekohdat
maalainen	kaupunkilaiset
maalaiskansa	keskihallitus ja virkamiehet
maalaisväestö	maamme virkamiehistö
maamies	opettaja, lääkäri, tuomari
maanmiehet	opinsaaneet
maanmuokkaajat	sivistyneet
maanomistaja	Suomen virkamiehistö
maanviljelijä	säätyläiset
maanväestö	valtion virkamiehet, koulunopettajat
maaseutu	virkamiehet
maata viljelevä väestö	virkamiehet, tuomarit,
maaväestö	nimismiehet, lääninkamreerit
pihkakaulat	ylemmät kansanluokat
salomaiden ymmärtämättömät asukkaat	ylemmät luokat
talonpoika, talonpojat	yliluokat
talonpoikaistytämme	
talonväki	
yleisö	

2 TUTKIMUSASETELMA

Sekä historia että journalismi on nähty poliittisina, milloin väistämättä, milloin ainakin väljästi ymmärrettyinä. Molemmat ovat keskeisiä merkityksenantajia, kansallisten ja yksilöllisten identiteettien rakentajia sekä hyvin usein olemassa olevan vallan legitimoijia. Historia ja journalismi ovat yhteiskunnallisina tiedon tuottamisen muotoina elimellinen, mutta vain osittain tiedostettu osa nykyisyyttä. Kiinnostavaa ei ole vain journalismin historiallisen esityksen totuudellisuus tai sisältö, annetut merkitykset, vaan myös se, miten journalismi luo merkityksiä historian jokapäiväisessä virrassa. (Seuri 2014, 24–25.)

Journalismin on sanottu esittävän sitä, millä on merkitystä nykyhetken silmin. Journalismi on ”historian ensimmäinen karkea vedos”. (Seuri 2014, 23; Kitch 2008, 311–312.) Journalismi laatii siis historiankirjoituksesta ensimmäisen version. Samalla menneisyydestä syntyvä kuva kytkeytyy nykyhetken tilanteeseen ja käsityksiin. Erilaisissa yhteiskunnallisissa tilanteissa ja eri yhteisöissä on erilainen historiallinen tajunta. (Siikala 1984, 208.) Historiaa kirjoitetaan yhä uudelleen, koska nykyhetki ja menneisyydelle asetettavat kysymykset muuttuvat koko ajan (Seuri 2014, 24).

Sanomalehtidiskursseissa on mahdollista tavoittaa monenlaisten puhujien käsityksiä maaseudun ja kaupungin suhteista. Osa kirjoituksista on lehtien toimitusten tekemiä, osa lukijoiden näkemyksiä. Lehtien toimitus- ja julkaisupolitiikkaan vaikuttaa myös se, että osa lehdistä on sitoutuneita mm. poliittisiin puolueisiin ja osa on sitoutumattomia.

2.1 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tarkoituksena on jäljittää paikallisissa sanomalehdissä esille tulleiden maaseutu–kaupunki-diskurssien konteksteja: millaisissa konteksteissa maaseutua ja kaupunkia koskevia asioita käsiteltiin ja millaisia käsityksiä maaseudusta ja kaupungista kirjoituksissa esiintyi. Tarkastelu on aineistolähtöinen. Tutkimuksessa analysoidaan vuosina 1861–1910 Mikkelissä julkaistujen sanomalehtien kirjoituksia. Tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Minkälaisissa konteksteissa maaseudun ja kaupungin suhteista on kirjoitettu?**
- 2) Mitä sisältöjä ja minkälaisia käsityksiä maaseudusta ja kaupungista kirjoituksissa esiintyy?**

Maaseudun ja kaupungin suhteilla tarkoitetaan tässä käsityksiä maaseudulla ja kaupungissa vallitsevista olosuhteista sekä käsityksiä maalaisten ja kaupunkilaisten omaksumista toimintatavoista, käsityksiä heistä itsestään ja näiden ryhmien keskinäisistä asenteista toisiaan kohtaan.

Maaseutu–kaupunki-diskurssien konteksteihin vaikuttavat monenlaiset aikaan ja yhteiskuntaan kytkeytyvät tekijät. Maaseutu–kaupunki-diskurssit on ymmärrettävä osana yhteiskuntaa sen erilaisissa keskustelutilanteissa ja -yhteyksissä.

Kuvio 1. Maaseutu-kaupunki-diskurssien tarkasteluasetelma.

2.2 AINEISTO JA MENETELMÄT

Tutkimusmenetelmänä käytettiin kvalitatiivista sisällönanalyysiä. Aineiston muodostivat vuosina 1861–1910 Mikkelissä ilmestyneet sanomalehdet, jotka ovat verkossa digitoitui-na tavoitettavissa ja vapaasti käytettävissä Kansalliskirjaston sivuilla (<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti>). Aineisto kattoi yhteensä 7 057 lehdennumeroa 11 erinimisestä sanomalehdestä:

- Mikkelin ilmoituslehti* 1861–1863 (61 numeroa)
- St Michels Annonce-Blad* 1861–1862 (53 numeroa)
- Mikkelin Wükko-Sanomia* 1863–1864 (97 numeroa)
- St Michels Veckoblad* 1876–1877 (26 numeroa)
- Pellervo* 1881–1884 (170 numeroa)
- Mikkelin Sanomat* 1885–1893 (714 numeroa)
- Saimaa* 1893–1895 (207 numeroa)
- Mikkelin Sanomat* 1896–1910 (2 261 numeroa)
- Suomi* 1889–1892 (368 numeroa)
- Mikkeli* 1893–1906 (1 780 numeroa)
- Suur-Savo* 1906–1910 (725 numeroa)
- Vapaus* 1906–1910 (595 numeroa).

Sanomalehdet poimittiin Kansalliskirjaston verkkosivulta osoitteesta www.kansalliskirjasto.fi/ -> Digitaaliset kokoelmat ->Digitoidut aineistot. Hakusanoja olivat Mikkelissä ilmestyneiden lehtien nimikkeet ja sanat: maaseutu, kaupunki. Haussa käytettiin sumeaa hakua, joka hakee myös hakusanan lähisanoja ja kirjoitusasun lähimuotoja. Kirjoitusketjuja jäljitettäessä käytettiin lisäksi fraasi-hakuja avainsanojen tai kirjoittajien nimien tai nimimerkkien mukaan.

Lehdistä poimittiin otokseen kirjoituksia, joissa tuli esille näkemyksiä tai luonnehdintoja maalaisista, kaupunkilaisista tai heidän välisistä suhteistaan tai heihin suhtautumisesta. Aineistoon tutustumisen edetessä lehdissä havaittiin olevan eri henkilöiden vastakirjoituksista muodostuneita kirjoitussarjoja, joissa vertailtiin maaseutua ja kaupunkia tai maalaisia ja kaupunkilaisia tai kiisteltiin näiden ominaisuuksista tai eroista. Tarkasteluun pyrittiin saamaan kirjoituksia, joissa käsiteltiin sekä maaseutua että kaupunkia tai niihin liittyviä asioita. Aineistosta poimittiin tarkemmin analysoitaviksi kaikkiaan 188 lehtikirjoitusta tai -ilmoitusta.

Sumealla haulla kaikista edellä mainituista mikkeliläislehdistä tuli hakusanalla maaseutu yhteensä 7 687 hakutulosta ja sana kaupunki puolestaan toi yhteensä 24 007 hakutulosta. Haettaessa samanaikaisesti sanoilla maaseutu ja kaupunki toi sumea haku 24 731 hakutulosta. Kun hakuun lisättiin vielä sanat landsbygd, landsort ja stad, tuli hakutuloksia yhteensä 24 897.

Kaupunki-sanalla tuli hakutuloksia huomattavasti enemmän kuin maaseutu-sanalla, mutta lukijalle jäi kuitenkin tuntuma, että maaseudun oloja ja maalaisten ominaispiirteitä tai tekoja kuvailtiin kirjoituksissa useammin kuin kaupungin olosuhteita tai kaupunkilaisten elintapoja. Kaupunki-sana vaikutti tulleen useimmin esille paikan- tai virastonnimisissä, kun kerrottiin asioita tapahtuvan tai tapahtuneen Mikkelin kaupungissa tai Helsingin kaupungissa tms. Jokin tapahtuma järjestettiin kaupungin Raatihuoneella tai kerrottiin kaupungin kirjaston aukioloaikoja jne. Tai kokous ilmoitettiin pidettäväksi esimerkiksi ”i Herr Simeli lokal i denna S:t Michels stad” (*St Michels Annonce-blad* 8.2.1862).

3 MAASEUTU JA KAUPUNKI KUVAUKSISSA JA KIISTOISSA

Maaseutukäsittelen akateemisessa määrittelyssä ja käytössä on jatkuvasti edetty kohti monimuotoisempaa ymmärrystä. Maaseutua ei enää nähdä kaupungin vastakohtana, vaan monimuotoisena ja jatkuvasti kaupunkien kanssa vuorovaikutuksessa olevana, muuttuvana toimintaympäristönä. Tämä ei kuitenkaan ole yleinen käsitys. Maaseudulle annetut merkitykset ja mielikuvat maaseuduista tai kaupungeista eivät muodostu tutkimusten, vaan enemmän tai vähemmän julkisten puheiden ja tekstien sekä arjen kokemusten kautta.

Maaseutua ja kaupungeja koskevat keskustelut ja puhutavat ylläpitävät erilaisia, ristiriitaisiakin tulkintoja. Näillä keskusteluilla ja kiistoilla on Suomessa pitkä historia. Sanomalehdet ovat olleet keskeinen julkinen foorumi myös maaseutu–kaupunki-suhdetta koskevien tulkintojen jakamiselle ja niistä kiistelemiselle.

Tässä tutkimuksessa ei ole ollut mahdollista kovin syvällisesti tulkita sanomalehdissä käytyjä keskusteluja historiallisten tapahtumien ja murrosten suhteen. On kuitenkin selvää, että tarkasteltavana oleva vuosisadan vaihde on ajankohta, jonka merkittävät yhteiskunnalliset muutokset heijastuivat kansakuntaan laajasti ja siten myös sanomalehdissä käytyihin keskusteluihin. Lyhyt katsaus historialliseen tilanteeseen Suomessa onkin lähinnä muistutus tuon aikakauden suuresta merkityksestä suomalaisen yhteiskunnan myöhemmälle kehitykselle.

Sanomalehtikirjoitusten 1800–1900-lukujen vaihteen Suomen historiallinen konteksti

Vuosikymmenet 1800-luvun loppupuolelta 1900-luvun alkukymmenille olivat sekä Suomessa että koko Euroopassa monella tavalla murrosten aikaa. Muutoksia tapahtui elinkeinotoiminnassa, henkisessä ja kulttuurisessa elämässä sekä aatteellisessa ja poliittisessa toiminnassa. Tämä heijastui luonnollisesti myös muotoutumassa olevaan sanomalehdistön rooliin ja sisältöihin.

1860-luvun nälkävuodet koettelivat koko maata ja väestöä menehtyi. Sen jälkeen maa- ja metsätalouden kehittämiseen kiinnitettiin erityistä huomiota. Koulutuksen lisäämistä pidettiin tärkeänä. Perustettiin yleissivistäviä kouluja sekä ammatillisia oppilaitoksia. Maatalouden tekniikka uudistui ja maatalousalan neuvonta laajeni. Karjanhoitoa ja meijerialoutta, kuten koko maataloutta kehitettiin aktiivisesti. Voin vienti toi tuloja. Alan järjestöjä syntyi ja laajeni. Tuotanto voimistui ja maan omavaraisuus kasvoi. Sahateollisuuden kasvu nosti metsät uuteen arvoon. Maalaisväestön taloudellinen ja yhteiskunnallinen nousu ajoittui 1800-luvun loppupuolelle. (Virrankoski 2012, 213–219; Halila 1986a, 203–218; Liakka 1936, 45–73.) Maaseutua ja kaupunkia ei tuohon aikaan asetettu vastakkain, vaan maaseudulla nähtiin olevan tärkeä merkitys elintarvikkeiden tuottamisessa ja huoltovarmuuden ylläpitämisessä.

Teollistuminen voimistui 1800-luvun puolenvälin jälkeen. Teknologian keksinnöt edistivät tietoliikennettä. Saha-, paperi- ja rautateollisuus kehittyivät. Myös kutomateollisuutta virisi, samoin ravinto- ja nautintoaineteollisuutta, keraamista teollisuutta ja lasiteollisuutta. Kemianteollisuuttakin oli vähän. Suomen teollistuminen oli aluksi hidasta, koska raaka-ainevarat olivat yksipuolisia, pääomat niukkoja ja teknistä koulutusta puuttui.

Metsävarojen avulla aikaansaatu vienti toi pääomia ja koulutusta kehitettiin. Vähitellen kotimarkkinateollisuuskkin pääsi kasvamaan. (Virrankoski 2012, 219–225.) Taloudellinen liberalismi, säännöstelyn väheneminen ja yrittämisen vapaus valtasi alaa 1800-luvun loppupuolella. Vientikieltoja ja vientitulleja poistettiin. Yhä suurempi osa ihmisistä siirtyi toimimaan muissa ammateissa kuin maataloudessa. (Halila 1986b.)

Heikko taloudellinen tilanne sai aikaan väestön muuttoa maaseudulta kaupunkeihin ja siirtolaisuutta ulkomaille. Savosta ja Karjalasta muutettiin paljon Viipuriin ja Kotkaan. Ulkomaista suomalaisia houkuttivat erityisesti Ruotsi, Amerikka ja Australia. Yhteiskunta oli jakautunut maaseudulla ja kaupungeissa. Maalla oli pääasiassa maatalousväestöä, tilallisia ja tilattomia. Lisäksi oli pappi, lukkari, nimismies ja vouti sekä joitakin käsityöläisiä. Vähitellen maaseudulle tuli palveluelinkeinojen edustajia ja teollisuusväestöä. Kaupungeissa palvelujen ja teollisuuden osuus työllistäjinä kasvoi Suomen autonomian ajan lähestyessä loppuaan. Aatelisto luopui 1860–1870-luvuilla suuresta osasta etuuksiaan. Autonomian ajan jälkipuolella virkamiehet, upseerit, papit, oppikoulunopettajat, lääkärit ja muut akateemiset sekä valistuneet liikemiehet muodostivat herrasväen. (Virrankoski 2012, 226–229.)

Koulutusta uudistettiin ja kansanvalistustyötä tehtiin lehdistössä, kirjastoissa, kansanopistoissa ja nuorisjärjestöissä 1800-luvun loppupuolella. Oppivelvollisuuslaki säädettiin keskustelujen jälkeen sittemmin 1920-luvulla. Suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen ja kansanperinteen tutkimuksen nousu ajoittui nationalismin ja koulupolitiikan vahvistumisen aikaan 1800-luvulla, jolloin myös perustettiin suomalaisuutta edistäviä sanomalehtiä. Liike politisoitui, vaikka poliittisia puolueita ei vielä perustettukaan. (Virrankoski 2012, 244–272; Castrén 1936, 499–534.)

Fennomanian nousu sai aikaan myös ruotsinmielisen vastustuksen voimistumisen. Aatelis- ja porvarissäädyt tukivat ruotsinmielisyyttä, kun suomenmielisyyden kannalla olivat pappis- ja talonpoikaissäädyt. Taiteet uudistivat Suomen kulttuurielämää niin kirjallisuuden, näyttämötaiteen, rakennustaiteen kuin myös maalaustaiteen, kuvanveiston ja musiikin aloilla. (Rommi 1986a, 245–257.) Murrosten luoma epävarmuus sai monet taiteilijat kiinnostumaan uudenlaisista näkemyksistä.

Valtiopäivät vakiintuivat 1800-luvun loppupuolella ja 1860-luvulla ensimmäisten normaalien valtiopäivien kokoontuessa ne saivat suurta huomiota sanomalehdissä maaseudulla ja kaupungeissa (Rommi 1986b, 185–198). Valtiopäiviä uudistettiin 1900-luvun alussa, jolloin myös äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta laajennettiin. Poliittisia puolueita alkoi syntyä ja kaikki niistä lupasivat uudistaa yhteiskuntaa. (Virrankoski 2012, 285–287.)

3.1 POIMINTOJA MAASEUDUN JA KAUPUNGIN KUVAUKSISTA

Pikkukaupungissa ilmestyneet lehdet valottavat ensisijaisesti paikallista keskustelua, vaikka lehdissä toki käsiteltiin tapahtumia myös lähiseudun ulkopuolelta ja ulkomailta. Ajanjakso 1860-luvulta vuoden 1910 loppuun on varsin lyhyt aika, jotta maaseutu–kaupunki-keskustelujen kehitystrendejä pystyisi havaitsemaan. Joitakin huomioita muutoksista voi kuitenkin esittää.

Aluksi aineistossa kiinnittivät huomiota maaseutua ja kaupunkia tai maalaisia ja kaupunkilaisia luonnehtivat kuvaukset kirjoituksissa. Aineiston käsittelyn edetessä huomio siirtyi asukkaiden ja heidän elinpiirinsä kuvailusta kiista- ja vastakirjoitusten sarjoihin, joissa oli kyse jostakin näkemyserosta. Samalla tuotiin esille käsityksiä maalaisista ja kaupunkilaisista sekä heidän tehtävistään tai tekemisistään. Kiihtoissa näkemykset usein terävoityvät ja pelkistyvät.

1800–1900-lukujen vaihteessa kirjoitukset olivat usein pitkiä ja ne sisälsivät monimutkaisia polveilevia virkkeitä kuin tajunnanvirtatekniikalla tuotettuina. Asiat kirjoitettiin sellaisina kuin ne ensimmäisellä ajatuksella mieleen tulivat. Juttua höyrytettiin runsailla täytesanoilla. Mustekynällä kirjoittaminen teki tekstin muokkaamisen vaivalloiseksi.

Lehdissä kuvailtiin maaseudun ja kaupungin oloja sekä maalaisten ja kaupunkilaisten elämäntapoja. Kerronnan konteksteissa, asukkaiden elinoloissa ja ajattelutavoissa sattoi olla yhtäläisyyksiä tai eroja. Yleismaailmalliset tekijät vaikuttivat elämiseen niin maalla kuin kaupungissa, mutta reagointi tapahtumiin tai kyky selviytyä tilanteista saattoi olla erilainen. Kansansivistys ja kansanvalistus sekä kansallisuusaate levisivät voimakkaasti 1800-luvun lopulla. Poliittiset puolueet hakivat kannattajia maalla ja kaupungeissa.

Maaseutu-sanaa käytettiin 1800-luvun lopun lehdissä yleisesti monikkomuodossa: maaseuduilla. Esimerkiksi ilmoituksissa, kuten mikkeliäisissä lehdissä julkaistuissa Helsingissä ilmestyneiden sanomalehtien tilausilmoituksissa, mainittiin tuotteella olevan eri hinta maaseuduille tilattuna kuin kaupungissa (*Mikkelin Sanomat* 16.12.1886). Lisäksi vaikkapa asianajajan tms. saatettiin mainita toimivan kaupungissa, mutta ”matkustaa myös maaseuduille” (*Mikkelin Sanomat* 12.9.1903). Tai vakuutuksia oli saatavana ”här i staden och närligande landsorter” (*St Michels Veckoblad* 16.9.1876).

Maaseutu-sanaa ruvettiin vähitellen käyttämään yksikkömuodossa 1900-luvun alussa. *Mikkelin Sanomiin* tuli Maaseudulta-palsta 1900-luvun alussa ja siinä käsiteltiin eri paikkakuntien asioita varsin laajalta alueelta, ainakin Jämsänkoskea, Kouvolaa ja Taipalsaar-

Asianajokonttori Mikkelissä,

Neiti Augusta Blomqvist'in talossa, auki klo 8–10 a.
p. 4–6 i. p., toimittaa asioita kaikissa maamme virastoissa ja laitoksissa. Pyydettyä matkustaa allekirjoittaja Groundström maaseuduille, Palkkio kohtuullinen.

Botolf Groundström. A. Weckman.

Varatuomari. Ylim. Senaatin kopisti.

Osoite: A. Weckman, Mikkelä.

Kuva 1.
Ilmoitus *Mikkelin Sanomissa* 22.11.1890.

ta myöten Ilomantsiin asti. Lisäksi lehdessä oli palsta Mikkelin Seudulta, jossa käsiteltiin lähialueiden asioita. Lehden tilaushinnat maaseudulle erotuksena kaupunkiin tilattavien lehtien hinnoista tulivat *Mikkelin Sanomien* hintatietoihin vuoden 1906 lopussa.

3.1.1 LAMA-AIKAA MAALLA JA KAUPUNGISSA

Koko maassa ja laajemminkin maailmassa vallitsi 1800-luvun lopulla lama. Se vaikutti talouteen ja elämään niin maaseuduilla kuin kaupungeissa. Huonot taloudelliset ajat koeteltivat kaikkialla. Työttömyyden vähentämiseksi ja toimeentulon parantamiseksi etsittiin erilaisia keinoja. Ulkomaisen tuonnin vähentämisen uskottiin lisäävän suomalaisia työpaikkoja ja tuovan palkkatuloja. *Mikkelin Sanomissa* kehoitettiin elokuussa 1886 ihmisiä ostamaan suomalaisia tuotteita maan teollisuustuotannon virkistämiseksi. Kaupunkeihin ja maaseudulle perustettiin yhdistyksiä edistämään suomalaista työtä.

Se tukala tila, johon liikenne olomme ja varsinkin teollisuutemme on tähän aikaan joutunut ja jonka seurauksena on ollut yleinen rahan ja työn puute, josta valituksia on alituisesti näkynyt sanomalehdissä, on ollut omansa huolestuttamaan jokaista isänmaan edistymistä harrastavaa kansalaista, ja saattanut monen tarkemmin ajattelemaan syyt näihin epäsuotuisiin oloihin sekä harkitsemaan keinoa niiden parantamiseksi. Syy näihin mainittuihin epäkohtiin on tosin osaksi nykyinen yleinen taloudellinen ahdinko maailmassa ja erittäin mitä teollisuuteen tulee epäedulliset tullisuhteet Wenäjään, joita ei siis ole yksi meidän vallassamme auttaa, mutta emme kumminkaan saa katsoa itseämme aivan syyttömiksi. Suomen kansa on pieni kansa ja yleisesti pienemmässä kansoissa on huomattu kansallisen itsetajunnan ja itseluottamuksen olevan vähemmän valveillaan kuin suurissa sivistys kansoissa, ja myöntää täytyy että monessa suhteessa sekä henkisellä että aineellisella alalla olemmekin takapajulla. (– –)

Virallisten tilasto tietojen mukaan tuomme vuosittain ulkomailta ravinto ja nautinto aineita lähes 40 miljonan markan arvosta, vaate aineita ja vaatteita noin 25 miljonan markan arvosta sekä taloustarpeita ja korutavaroita vähintään 40 miljonan markan arvosta. Nämät numerot puhuvat kovaa kieltä kun ajattelemme että useita näitä tavaroita ja tarpeita voisimme saada yhtä halvalla omastakin maasta, joten niiden valmistamisella hankkisimme puutetta kärsiville kansalaisille työtä ja työnansiota. Tämä tosi asia on herättänyt aatteen koettaa yhdistynein voimin supistaa ulkomaisten tavarain käyttämistä kotimaisten hyväksi. Tämän tarkoituksen toteuttamiseksi on ruvettu perustamaan erityisiä yhdistyksiä eli seuroja. Suomen työnsuosijain seurain aate syntyi ensin Hämeenlinnassa ja voitti kannatusta sekä maamme pääkaupungissa että maaseudullakin. (– –)

Me ostamme vuosittain esim. lapsille leikkikaluja Wenäläisten ja Saksalaisten tekemiä, joista yhtä hyviä ja sopivampia saisimme omasta maasta, jos vaan ahkerammin alkaisimme niitä ostella ja siten työntekijät saisivat yllikkeen ruveta tällaisiin enemmän valmistelemaan, kun näkevät saavansa työväivänsä palkitukseksi. Siis tuumista toimeen! (*Mikkelin Sanomat* 26.08.1886)

Suomalaisen teollisuuden kasvun tarve sekä maaseudun teollistumisen merkitys työllistäjänä ja maaseudun elinkeinojen monipuolistajana olivat usein esillä 1800-luvun lopulla. Samalla maaseudun teollistamisen tukeminen oli osa suomalaisuuden edistämistä. (*Suomi* 2.1.1889; 5.1.1889a; 12.1.1889; 16.1.1889; 2.8.1890.)

Suhtautumisesta siihen, miten teollisuus vaikuttaisi maatalouden tulevaisuuteen, kirjoitti J. Jännes artikkelissaan ”Teollisuuden ja erittäin epäkeskisesti järjestyneen teollisuuden vaikutuksesta maatalouteen” *Suur-Savo*-lehdessä juhannuksen aikaan 1906 mm. näin:

Teollisuuden maatalouden vaikutuksen arvo riippuu tietysti siitä, mitä pitää maaviljelijän ja maatalouden ihanteena. Se, joka haaveilee maanviljelijöiden ja maakansan pidättämistä tuossa onnellisessa, itseensä tyytyväisessä maalaisyksinkertaisuudessa, se, joka pelkää herättää maakansassa semmoisia henkisiä ja aineellisia tarpeita, jotka siltä riistävät tuon pyhän yksinkertaisuuden ja tyytyväisyyden, se arvostelee luonnollisesti teollisuuden vaikutusta maatalouteen toisin. Mutta jos toivomme Suomen kansasta kulturikansaa, joka kykenee pitämään puoliensa aikamme kuumassa taistelussa henkisen ja taloudellisen olemassaolon puolesta, silloin on meille myöskin selvänä kantamme, arvosteltaessa teollisuuden vaikutusta kansaan ja maatalouteen. Silloin esiintyy meille teollisuus kansan ja maatalouden taloudellisena kasvattajana, joka herättää kansan taloudellisen itseensä tyytyväisyyden uneliaisuudesta, luo sille uusia kulttuuritarpeita ja tekee mahdolliseksi niiden tyydyttämisen. (*Suur-Savo* 25.6.1906.)

Maaseudulla oli 1800–1900-luvun vaihteessa yleisesti puutetta rahasta. Mikkeliissä ja sen lähistöllä odotettiin Savon radan rakentamisen tuovan helpotusta tilanteeseen. (*Mikkelin Sanomat* 11.2.1886.)

Rahanpuutetta valitetaan yleisesti maaseudulla. Maamiehen on pakko myydä tuotteitaan polkuhintaan hankkiakseen rahaa verojen suorittamiseksi. Ruislynnöristä esim. maksetaan vaan 18 á 20 markkaa, lypsylehmästä 40 á 50 ja vähemmänkin. Ristiinan ruununmakasiiniin on sentähden naapuripitäjistä näinä aikoina viety tavallistaan enemmän eloa. Kunpa edes ruunu voisi aloittaa isompia, yleisiä töitä, esim. rautatien rakentamista, niin saattaisi jollakin tavoin vähän rahaa tienata, kuulee monen maamiehen huokailevan. (*Mikkelin Sanomat* 21.1.1886)

Puutetta lisäsivät vielä luonnonolosuhteet. Kun halla oli jo palelluttanut osan rukiin oraisista, niin sateet lakosivat tähkälle asti päässeet. ”Terveys on kultaa kalliimpi”, muistutti *Saimaa*-lehti. Huonoissakin oloissa oli pyrittävä huolehtimaan terveydestä ja puhtaus oli terveyden vaalimisessa ensiarvoisen tärkeää. Se oli syytä muistaa kaupungissa ja etenkin maalla:

Tärkein apukeino on joka tapauksessa säännöllinen puhtaus. Mutta siinäkohden myös enemmän rikotaan paikkakunnallamme – vieläpä kaikkialla. Tuskinpa kaupunkimme laittaseudut ovat siinä suhteessa täysin tyydyttävällä kannalla, maaseudusta puhumattakaan. (*Saimaa* 12.6.1894.)

Maaseutu oli 1800-luvun lopun sanomalehtikirjoituksissa usein köyhien ja huono-osaisien asuinpaikka, mutta lama-aikana koettiin joidenkin kirjoitusten mukaan kaupungeissa vielä suurempaa hätää kuin maalla. Maanviljelyksen opetusta haluttiinkin kohennettavan kansakouluissa. Maahan kiinnittymisen näet uskottiin suitsivan niin maan sisäistä muuttoliikettä kuin muuttoa ulkomaillekin.

Valitetaan, että nykyiseltä maalaisnuorisolta puuttuu sitä oikeaa ”maahenkeä”, elävää harrastusta oman kotoisen turpeen kääntämiseen ja omien vainioiden muokkaamiseen samalla innolla, joka sai esi-isämme rakastamaan jokaista multakokkarettakin pellollaan, tietäessään sen omaksi käsialakseen. (– –) Se siirtyminen, joka tapahtuu maaseudulta kaupunkiin, on alkulähteenä tuolle toiselle, suurelle siirtymiselle Atlantin taakse. (– –) Kaupungeissa on suurempi taloudellinen hätä kuin maalla. Nuoriso tahtoo kaupunkiin. Vain t a h t o o. Ainoastaan sentähden, että sen harrastus ei enää ole kiintynyt maahan. Tulee siis ennen kaikkea koettaa kääntää harrastus takaisin maanviljelykseen. (*Mikkelin Sanomat* 19.11.1903.)

Siirtolaisuus oli 1900-luvun alussa voimakasta kaupungeissa ja maaseudulla. Tilastotietojen mukaan vuonna 1906 siirtolaisia oli lähtenyt kaupungeista 1 886 ja maaseudulta 15 631 henkilöä. Kaupunkilaisten luku oli edellisvuodesta hieman kasvanut ja maaseudun asukkaiden hieman vähentynyt. Lääneistä eniten väkeä oli lähtenyt Vaasan läänistä. Suurin osa siirtolaisista oli miehiä. Kaupungeista lähteneissä oli suhteellisesti enemmän naisia kuin maaseudulta lähteneissä. Lähtijät olivat parhaassa työiässä olevia, enimmäkseen 21–30-vuotiaita. Suurin osa heistä kuului maanviljelysväestöön: ”Maanviljelysväestö, ja sen keskuudessa torpparit, mäkitupalaiset y. m. maanviljelyksen palveluksessa olevat, muodostavat suurimman ryhmän siirtolaisten joukossa. Lähinnä ovat työväki ja irtolaiset sekä palvelusväki.” (*Mikkelin Sanomat* 18.7.1908).

3.1.2 SIVISTYS, VALISTUS JA AATTEET

Maalaiset olivat kirjoituksissa usein sivistämisen kohde. Lehdissä tuotiin esille yleinen sivistyksen tarve maaseudulla ja joskus tarpeita yksilöitiin tarkemmin. Naisten koulutustason nostaminen ja ”työkelpoisuuden edistäminen” erityisesti maaseudulla oli esillä 1890-luvun lopulla (*Suomi* 21.5.1890). Muun muassa Suomen Naisyhdistys kannusti lehtikirjoituksilla nimenomaan maaseudun naisia hankkimaan koulutusta (*Mikkeli* 7.1.1893; 17.6.1896).

Palvelijoiden vapaaviikko syksyisin oli mahdollisuus käyttää lepoon ja valistukseen tulevaisuuden hyväksi, mutta harvat kuuluivat niin tehneen, kertoi *Suur-Savo*-lehti 1907:

(– –) harvat ymmärsivät nytkin jokaisen kunnon suomalaisen naisen ja miehen tietoja ja valistusta tarvitsevan, tarvitsevan kieltäytymisen taitoa ja itsetietoisuutta hyödyllisesti käyttäköseen lyhyen vapaa-aikansa todelliseksi lepo- ja valistusviikoksi. Tanssia he kaikkea tätä parempana pitivät, rajatonta ilonpitoa herttaisempana, paheita ja pahoja töitä miehekkäämpänä. Vain harvat käsittivät, että isänmaamme toivon, Suomen nuorison, täytyy vielä kerran astua itse-tietoisena kohtalon ohjaksiin, sen täytyy, omat avunsa tietäen, luoda seuraavien polvien tulevaisuus. (*Suur-Savo* 8.11.1907.)

Sivistyksen lisäämisen uskottiin auttavan myös maalaisväestön keskinäisten suhteiden pysymiseen sopuisina. Talonväen ja palkollisten välisistä suhteista kirjoitti nimimerkki Wilho W. d. m. *Suomi*-lehdessä kuvailemalla kanssakäymistä syksyllä palkollisten tultua palvelukseen ja vuoden pestin lähestyessä loppuaan:

Ystävällisesti istui silloin emännät piukainsa kanssa iltaisin takkavalkean ääressä askaroiden yhtä ja toista. Samaten oli isäntäin ja renkien kesken. Ahkeraa kanssapuhetta ja iloista naurua kuului vuoroin isänniltä emänniltä piioilta ja renkeiltä. (– –) Vuoden kuluessa ovat nuo isännät, rengit, emännät ja piit kyllästyneet toinen toisiinsa, niin että he kaikki odottavat eronaikaa. Emäntä toivoo pääsevänsä tuosta irstaisesta ja kylän kulkiasta piikaluntusta, piika taas tuosta nuukasta ja pahankurisesta emännästä. Isäntä toivoo pääsevänsä tuosta laiskasta ja huolimattomasta renkiätkästä, joka ei enää pidä väliä juuri muusta kuin syömisestä. Renki toivoo pääsevänsä pois tuon tylyn ja armottoman isännän palveluksesta, jolta ei enää kuule yhtään hyvää sanaa vaan pistopuheita ja haukkumasanoja. (– –) Millä keinoin poistettaisiin tuo epäkohta kansastamme? Ja mikä on syytä siihen? (*Suomi* 14.12.1889.)

Nimimerkki Palvelijan pitäjä vastasi edelliselle ja kehotti muitakin isäntäväkiä sallimaan palvelijoille päivittäin aikaa sanomalehtien lukemiseen, koska monet palvelijat tulivat kylistä ja kodeista, joissa ei luettu ainuttakaan sanomalehteä. (*Suomi* 15.3.1890.) Lukemisharrastus nähtiin varsin myönteisenä. Oppivelvollisuuden säätäminen, koulujen ja kirjastojen perustaminen sekä muun muassa nuorisoseuraliike edistivät lukemisen harrastamista.

Mikkelin Sanomat kertoi 7.6.1905, kuinka *Uusi Suometar* oli kesäkuussa 1905 puoltanut kansakoulukurssin suorittamisen säätämistä ”kaupungeissa pakolliseksi kaikille kouluikäisille lapsille, jotka eivät muulla tavalla saa vastaavaa tai laajempaa opetusta”. Maaseudulla kyseinen vaatimus oli *Uuden Suomettaren* mukaan ennenaikainen. Kunnille olisi kuitenkin ”myönnettävä oikeus käyttää laajempaa tai suppeampaa pakkoa”. (*Mikkelin Sanomat* 7.6.1905.)

Oppivelvollisuuslain säätämällä pyrittiin yleisen sivistystason nostamiseen. Oppivelvollisuutta haluttiin edistää ja varsinkin maaseudun asukkaiden sivistystä lisätä, mutta se toi ainakin osalle maalaisväestöstä pelkoja kustannuksista. Eduskunnan käsitellessä sivistysvaliokunnan mietintöä oppivelvollisuudesta 1908 kerrottiin *Mikkelin Sanomissa* edustaja K. R. Kareksen tuoneen puheenvuorossaan esille mm.:

Olen valiokunnassa istuissani hyvin tietänyt maalaiskansan yleisen katsantokannan ja olenkin koettanut niin paljon kuin mahdollista asettua samalle kannalle, koettanut todellakin miettiä, millä tavalla päästäisiin niin vähillä kustannuksilla kuin mahdollista, mitenkä päästäisiin sillä tavalla, ettei tämä tärkeä asia kustannusten pelon tähden saavuttaisi suurten maalaisjoukkojen vastenmielisyyttä. Mutta vaikka olen tälle kannalle asettunut, niin on minun kuitenkin täytynyt ottaa ohjeeksi se periaate, joka mielestäni sekä maalaisliittolaisen Ängeslevän vastalauseessa että myöskin Wuorimaan y.m. lausunnoissa täällä on täysin unohdettu, nimim. se, että meidän täytyy lopultakin yrittää päästä kouluoloissa siihen, että maaseudun kansa, mikäli mahdollista, pääsisi samalle sivistystasolle, millä kaupunkilaiset ovat. Tämä on mielestäni maalaiskansan kannalta mitä tärkein vaatimus. Mehän valitamme nykyään yleisesti sitä, että maalaiskansa siirtyy maaseudulta kaupunkiin. Ja tähän kaupunkiin siirty-

miseen epäilemättä on yhtenä syynä se, että kaikki kehitysmahdollisuudet kaupungeissa ovat paljoo paremmat, että todellakin asiallisesti meidän maaseutumme kansa on esim. oppilaitoksiin ja sivistykseen nähden jäänyt sellaiseen asemaan, jota kaupunkilaiset ennen kutsuivat moukkamaisuudeksi. (*Mikkelin Sanomat* 13.10.1908a.)

Konsertit ja teatteriesitykset toivat hengenravintoa myös maaseudulle ja samalla edistettiin suomalaisuutta sekä suomalaista ooppera- ja teatteritaidetta. *Mikkelin Sanomat* kertoi, kuinka Rouva Ida Baselier-Magelsen, tunnettu etevä laulajattaremmme, antoi viime maanantaina täkäläisen lyseon voimistelusalissa laulajaiset, joita kuuntelemaan oli saapunut kolmatta sataa henkilöä kaupungista ja maaseuduilta. (*Mikkelin Sanomat* 9.9.1886.)

Jyväskylän seminaarin mieslaulajien kerrottiin tekevän laulajaismatkan Savoan 1905. Tapahtuma oli vastaus valituksiin siitä, että laulukunnat käyvät konserttimatkoillaan vain kaupunki-paikoissa, mutta eivät maaseuduilla. Tämä kuoro oli tulossa esiintymään Mäntyharjulle, Haukivuorelle, Kantalaan, Pieksämäelle yms. paikkoihin. (*Mikkelin Sanomat* 22.6.1905.)

Onko maaseutuillamme sivistävään teatterinäytäntöjen tarvetta? kysyi *Saimaa*-lehti otsikossaan vuonna 1895. ”Kuinka ivallisesti nauroivat meidän ruotsinmielisemme aikoinaan niille miehille, jotka ensimmäisinä uskalsivat ruveta puhumaan suomalaisesta näytelmätaiteesta”, lehti kirjoitti. Jutun allekirjoittajana oli ”Maaseututeatterin kannatusyhdistyksen” toimikunnan puolesta A. Törnqvist (*Saimaa* 25.1.1895.) Teatterit synnyttivät myös kiistakirjoituksia, joista tässä yhteydessä käsitellään Kansallisteatterin talon rakentamisen aikaan käytyä keskustelua luvussa 3.2.2 Kansallisteatteri kiistan aiheena.

Suomalaisuusaate ja suomen kieli

Maalaisten sivistäminen, kansallisuusaatteen leviäminen ja suomen kielen aseman parantaminen liittyivät toisiinsa. *Mikkelin Wiikko-Sanomissa* koettiin suomen kielen halveksimiseksi, etteivät sivistyneet puhuneet kansan tavoin suomen kieltä.

Kun meidän armas äidinkieli muissa paikka-kunnissa on viimeinkin johon kuhn määrään päässyt kau’an kyllä polettuihin oikeuksiin; niin on sitä enemmän silmiin pistävä, kuinka täällä Keski-Suomessa eli Suomen sydämessä, ainoasti harvoin ja tuskinpa harvoinkaan kuullaan puhuttavan Suomen suloista kieltä sivistyneiden parissa. (*Mikkelin Wiikko-Sanomissa* 18.3.1863.)

Suomenkielisten lasten koulutuksen puolestaan todettiin olevan huonolla tolalla erityisesti niissä rannikkokunnissa, joiden väestöstä enemmistö oli ruotsinkielisiä (*Mikkelin Sanomat* 25.2.1896). Suomalaisuusaatteen edistämiseksi ja totuttujen ajattelutapojen muuttamiseksi tarvittiin uusia muotoja kokoontua yhteen, kuten esimerkiksi Savonlinnassa:

Ja mikä on tämä aikamme vaatimus? Tämä: jokaisen sivistyneen Suomalaisen tulee oppia rakastamaan sitä liikettä, joka koettaa saada Suomenkansaa luonnollisiin oikeuksiinsa ja osalliseksi sivistyksen aarteihin, ja kaikessa elämässään myöskin näyttämään tätä rakkauttansa. Tämän aatteen innostamina nuo ”nuoret” ryhtyivät toimeen. Tämä aate oli Savonlinnassa varsinkin sen seura-elämään katsoen jotakin aivan uutta. Tälle oli siis saatava aivan uusi ilmennys-muotokin. Ja niin perustettiin ”suomalaiset iltahuvit”. (*Pellervo* 28.2.1884.)

Maaseutu nähtiin merkittävänä suomen kielen käyttäjänä ja tukijana. Virkakielikysymyksessä 1900-luvun alussa maaseutu ja maalaiset olivat tärkeä peruste, johon vedottiin.

Ja kuitenkin on juuri kunnalliskieleen nähden voimassa suurimmat vääryydet, mitä suomenkieli tässä maassa nykyään kokee. Siinä on tällä haavaa katkerin muisto kielemme halveksitusta asemasta, josta se niin nopeasti pääsi uljaalla taistelulla kohoamaan, kunnes nyt on pysähdytty ennen kuin kaikkea oikeutta saavutettiin. (*Mikkelin Sanomat* 14.3.1905.)

Kielisotaa käytiin fennojen ja wiikinkien, suomenmielisten ja ruotsinmielisten välillä. Vuonna 1887 tiedettiin kuitenkin kertoa uuden suomenkielisen ”wiikingilehden” perustamisesta.

Uuden suomenkielisen wiikingilehden puuhaajat Helsingissä näkyvät nyt pyytävän maaseutu wiikingien apua lehden kannattamista varten. Niinpä kaupunkiimme on tullut lista osakkeiden ottamista varten. Tätä uutta affariä ajetaan panna toimeen 800 osakkaalla á 100 sm. Onpa nyt maailma mullistumassa kun wiikingitkin rupeavat tschuudinkielistä sanomakirjallisuutta edistämään. (*Mikkelin Sanomat* 5.5.1887a.)

Maaseutu oli merkittävä vaikuttaja myös poliittisten puolueiden välisessä kilpailussa ja sanomalehdet kävivät osaltaan kilpailua puolueiden rinnalla.

Jos maaseutu – puolueeseen katsomatta, yhteisesti – alkaa nousta väärää kiihkoa vastaan, niin kai se vähitellen aivan huomaamatta rupeaa vaikuttamaan. Nykyään vielä kumpikin ”pää-äänenkannattaja” häijyttelee toinen toiselleen ja samalla puhuu omasta rauhan- ja totuudenrakkaudestaan. (*Mikkelin Sanomat* 14.3.1905.)

Sanomalehtien ja puolueiden välisestä kiistelystä lisää luvussa 3.3.4 Sanomalehtien politiikointia.

Raittiusliike ja muita liikkeitä

Raittiusliike pyrki kohentamaan kansan juomatapoja. Raittiutta koskeneissa kirjoituksissa maaseutu oli esillä. Kehoitus Suomen yleisölle otsikoi *Mikkelin Sanomat* 6.5.1886.

Kuinka monta kuoleman tapausta voineekaan vuosittain maassamme laskea juoppouden vaikuttamiseksi? (– –) Jokaisen omassa vallassa on olla raittiina tahi kohtuullisena, taikka heittäytyä päihdyttävään juomain ylelliseksi nauttijaksi. Mutta se, joka kerran on mieltynyt näihin nautintoaineisiin, on vaarassa menettää vapautensa. Jos kysymme juomarilta, joka on turmellut asemansa yhteiskunnassa ja terveytensä sekä hävittänyt omaisuutensa, niin usein, hyvin usein hän tunnustaa olevansa sanomattoman onneton.

Lehdessä esitettiin parannuslaitoksen perustamista Suomeen. ”Laitos olisi kernaimmin sijoitettava maaseudulle, missä kiusaukset sääntöjen rikkomiseen ovat vähemmät kuin kaupungissa, ja sopivaa ulkotyötä helposti voidaan hankkia.” (*Mikkelin Sanomat* 6.5.1886.)

Maaseutuympäristön terveellisyys tuli esille myös yhtenä pitkän iän salaisuuksista. Esi-
teltäessä keinoja pitkän iän saavuttamiseen yksi neuvoista kuului: ”elä, jos suinkin, maa-
seudulla”. Muita olivat mm. jokapäiväiset kävelyretket raittiissa ilmassa, makuuhuoneen
ikkunoiden avaaminen yöksi, kahdeksan tunnin yöunet, vähäinen lihan syönti, maidon-
juonnin välttäminen, leivän syöminen sekä voimistelu ennen ruokailua. ”Elä koskaan
kiivastu”, kuului luettelon viimeinen ohje. Näitä neuvoja noudattamalla ”elää vähintään
100-vuotiaaksi, sairastamatta koskaan”, vakuutti reseptin laatinut lääkäri. (*Mikkelin Sa-
nomat* 22.5.1902.)

Maaseudullakin juopoteltiin. Tapahtumista Hirvensalmella kertoi mm. nimimerkki
K. –a. kirjoituksessaan *Mikkelin Sanomissa* 1888:

Kauhea tappelu tapahtui tämän Marraskuun 3 päivänä tämän pitäjän Kuitulan
kylässä, erään kirkonmiehen talossa. Jossa oli koolla kylän renkipoikia kissa-
miehinä*) kävelemässä, joita itse kirkonmies**) erään torpan miehen keralla,
oli vinyt kammariinsa korttia pelaamaan ja maistelemaan aivan nuorta kor-
pirojuua joka oli vasta sinä aamuna kuusen juurelta tuotu. (*Mikkelin Sanomat*
17.11.1888.)

*) Kissamiehiksi kutsutaan vapaaviikolla renkiä.

**) Kirkonmieheksi kutsutaan kylän vanhusta jonka tulis järjestys pitää kylässään.

Kyseisestä korttipelistä oli seurannut tappelu, jossa käytettiin aseina rautalapioita ja seipäi-
tä, mutta hengissä kuitenkin selvitettiin. Eikä huonoa elämää vietetty talossa ensimmäistä
kertaa. Kirjoituksessa kerrottiin vielä muista juopuneiden teoista. Se herätti keskustelua ja
vastakirjoituksia, joita seurataan tarkemmin luvussa 3.3.1 Tapaus Hirvensalmi.

Raittiusasian uskottiin vuonna 1889 jo edenneen myönteisesti, kun kongressiesitel-
män mukaan Suomi oli kansainvälisenä esimerkkinä alkoholin käytön vähentämisessä:

Suomessa on alkoholin käyttäminen supistunut puoleen entistä määräänsä, jo-
hon on vaikuttanut se seikka, että kapakat ovat kielletyt maaseuduilla sekä että
kaupunkien kauppiaat eivät saa myydä ulkomaan väkijuomia; rikokset, joihin
on ollut juopumus syynä, ovat vähentyneet 88:sta 75:een 10,000 asukasta koh-
ti. (*Suomi* 11.9.1889.)

Tehdyt toimenpiteet eivät kuitenkaan olleet riittäviä. Moitteita väkijuomien käytöstä saivat
tavalliset kansalaiset yhä, mutta he eivät olleet ainoita. Kauppiaiden kerrottiin käyttäneen
väkijuomia myynninedistämisessä ja pyrkinen edistämään väkijuomien myyntiä kyseen-
alaisilla tavoilla. Toimia nimitettiin jopa ammattikeinotteluksi. Maakauppiaat olivat käyt-
täneet kaupantekijäisryppyjä keinona koota itselleen lisää asiakkaita. Kauppojen välinen
kilpailu oli kova, koska kauppahuoneita oli rakennettu tuhkatiheään ja maaseudullakin
niitä oli suuremmissa kirkonkylissä ja liikepaikoissa kymmenkuntia. Kun puolipöhnäinen
asiakas ei osaa arvioida ostamansa tavarantoiminnan arvoa ja hintaa, voi tällaisesta menettelystä seu-
rata ostajalle rahallista vahinkoa sekä lisäksi perheriitoja ja kaikenlaisia ikävyöksiä, lehdes-
sä kuvailtiin. (*Mikkelin Sanomat* 10.11.1904.)

Kaupungeissa oli omaksuttu vielä paheksuttavampia markkinointitapoja. Pelastukseksi
raittiuuden edistäjät toivoivat valtiopäiviltä täydellistä kieltolakia.

Mutta jos muutamain maakauppiaiden menettely on alentavaa ja epäkristillistä, niin vielä enemmän täytyy ihmetellä ja moittia sitä erinomaista neroa ja kekseliäisyyttä, jolla kaupunkien väkijuomaliikkeet koettavat saada tavaroilensa pitkin maaseutuja hyvää menekkiä. (– –) ilmoituslehtiä lähettävät väkijuomakauppiaat postin välityksellä kaikkialle pitkin maaseutuja, (– –).

On toivottavaa, että nyt, kun säädöt taas kokoontuvat valtiopäiville, raittiusasia saisi tukevaa puolustusta, että niin pian kuin mahdollista päästäisiin raittiuskansan toivottuihin tuloksiin, täydelliseen kieltolakiin. (*Mikkelin Sanomat* 10.11.1904.)

Raittiusliikkeellä ja työväenliikkeellä oli yhtymäkohtia. Raittiusasia ei koskenut pelkästään työväkeä, mutta heille sillä nähtiin olevan suurin merkitys.

Siis raittiusasia ei suinkaan koske työväenluokkaa yksinomaan, mutta siltä se työväkeä koskee, joka koskee sitä hyvin läheltä.

Työväen luokka pyrkii eteenpäin. Ja hyvä on niin; isänmaa tarvitsee ei ainoastaan työmiehen käsivarsia, se tarvitsee hereillä olevia kansalaisia, älykkäitä, itsenäisiä miehiä. Työväenluokasta on herännyt harrastus kehittyä taloudelliseen itsenäisyyteen. Siitä isänmaan ystävä iloitsee.

Tätä itsenäisyyspyrkimystä väkijuoma häiritsee. (– –)

Työväen luokalle kaiken menestymisen ehto on raittius. Ilman sitä ovat kaikki muut ponnistukset turhia. Niillä, joilla on varaa ja vaikutusvaltaa, voi olla varoja juodakin. (– –)

Raittiusliike on työväenliikkeen menestymisen kaikkein tärkeimpiä ehtoja. (*Mikkelin Sanomat* 17.2.1898.)

Sivistys- ja raittiusasiaa edisti myös nuorisoseuraliike. Eri tahot järjestivät iltamia nuorison luonteen jalostamiseksi ja syventämiseksi sekä katsantokannan kohottamiseksi. Niihin tarvittiin tavoitteen mukaista ohjelmaa, joten mm. Uusmaalainen Ylioppilas-yhdistys julkaisi esitelmäsarjan seuroja varten iltamien ja kokouksien ohjelmia rikastuttamaan. Julkaisuun oli koottu ylioppilasyhdistyksen jäsenten maaseutumatkoilla pitämiä puheita. Uusien puhujien ei ollut syytä opetella esitelmiä ulkoa, koska puheista tulisi siten kuivia ja hengettömiä, vaan sisältö tuli esittää sulatettuna omin sanoin, saatesanoissa opastettiin. (*Mikkelin Sanomat* 30.12.1902.)

1900-luvun alussa puhuttiin monista aatteista ja liikkeistä, yhtenä niistä osuustoiminnasta. Se nähtiin keinoksi, jolla mm. saataisiin irtain väestö kiinnitetyksi maanviljelykseen. Seuraava katkelma *Mikkelin Sanomista* vuodelta 1906 sivuaa maaltamuuttoa, talonväen ja palvelijoiden suhteita, maanviljelyskiinnostuksen lisäämistä ja kaupankäyntiä.

W a n h a s t a u t e e n. ”Etelä-Suomessa” ehdottaa ”Työmies”, ensin tehtyään laajasti selkoa siitä maanviljelykselle ja maataloudelle vahingollisesta suunnasta, joka nykyään ilmenee työvoimain siirtymisessä maalta kaupunkeihin ja ennen vallinneiden hyvien väliden ja suhteiden katkeamisesta palveliain

ja isäntäväen välillä, keinon millä voitaisiin saada irtainta väestöä kiinnitetyksi maanviljelykseen. Tämä keino olisi osuustoimintamuto. Kun nykyään osuustoiminta-aate on työväen keskuudessa voittanut koko paljon jalan sijaa, varsinkin kauppojen perustamisen muodossa, joka ala on ylen vaikea suuren kilpailun tähden kaupparakkinoilla, joten ne eivät näy aina onnistuvan, niin eikö olisi erityistä syytä ohjata tätä osuustoiminta-aatetta maanviljelysalalle, joka kuitenkin olisi vapaa yleisestä markkinakilpailusta? (*Mikkelin Sanomat* 23.1.1906.)

Työväenaatteesta ja työväenyhdistyksistä kirjoitettiin 1900-luvun alussa. Uusia työväen yhdistyksiä perustettiin monille paikkakunnille. Kokouskutsuja julkaistiin ja kokousselostuksissa kerrottiin keskeisistä tapahtumista.

Köyhälistön herääminen luokkatietoisuuteen Mikkelin läänissä on suurem-
massa määrässä tapahtunut vuoden tai kahden ajalla. V. 1905 marraskuun
suurlakko herätti maaseudunkin työläiset välinpitämättömyyden unesta vaa-
timaan ihmisoikeuksia. Senjälkeen on sosialidemokratinen aate tunkeutunut
yhä laajemmalle. Kaupunkeihin oli tosin jo sitä ennen herraskaiset perustelleet
työväenyhdistyksiä, mutta niillä ei ollut mitään merkitystä syytä, että nämä
yhdistykset porvariston hallussa olleina vastustivat sosialidemokratisen aate-
teen levenemistä. Köyhälistö on sittemmin ottanut yhdistystensä johdon kä-
siinsä ja siirtänyt herraskaiset omaan leiriinsä. (*Vapaus* 2.4.1907.)

Maaseutu vs. kaupunki -asetelma näkyy myös aatteellista toimintaa koskeneissa kirjoituksissa, mutta eri roolissa kuin vertailtaessa maalaisten ja kaupunkilaisten näkemyksiä toisistaan. Aatteet, liikkeet ja puolueet valtasivat alaa ihmisten ajattelussa 1900-luvun alussa. Maaseutu ja kaupunki olivat tapahtumapaikkoja, jotka tarjosivat toimintakentän, mutta maalaisuus tai kaupunkilaisuus ei ollut kirjoitusten keskiössä. Maaseutu–kaupunki-kiistoja syntyi erityisesti 1800-luvun lopun lehdissä. Niistä muutamia tarkastellaan seuraavassa luvussa.

3.2 MAASEUTU-KAUPUNKI-KIISTAKESKUSTELUJA

Maaseutua koskevissa kirjoituksissa oli intomieltä ja vahvaa tunnetta, jolla kirjoittajat heittäytyivät kannattamansa asian edistämiseen. Osa kirjoituksista pyrki edistämään maalaisväestön sivistämistä, ja osa piti maalaisten puolia virkamiehiä ja muita sivistyneitä kaupunkilaisia vastaan. Syytökset maalaisten laiskuudesta ja huolimattomuudesta olivat yleisiä. Niitä vastaan puolustauduttiin.

Tarkasteluajankohtana 1800–1900-lukujen vaihteessa ei ollut sosiaalista mediaa (some) eikä sähköposteja, vaan kirjoitukset tulivat julki, kun seuraava lehti painettiin. Esimerkiksi *Mikkelin Sanomat*, joka on ensimmäiseksi käsiteltävän kiistakirjoittelun areena, ilmestyi kolme kertaa viikossa. Oli aikaa ajatella ja asetella sanojaan. Keskustelijoiden kirjoitukset olivatkin hämmästyttävän pitkiä. Joskus toimituksen täytyi jakaa teksti jatkokertomukseksi kahteen lehdennumeroon, sillä lehti oli nelisivuinen ja kerrottavia uutisia tai julkaistavia mielipidekirjoituksia oli paljon muitakin.

Uuden Suomettaren julkaiseman esitelmän innoittamana *Mikkelin Sanomissa* joulukuusta 1886 maaliskuuhun 1887 syntynyttä kirjoittelua maalaisväestön ja sivistyneistön

elinoloista ja elintavoista sekä maalaisten kurjuudesta ja sen syistä tarkastellaan seuraavassa perusteellisemmin kuin muita kiistakirjoituksia.

Sanomalehdissä ei ollut varsinaisia yleisönosastoja, vaan kirjoittajat lähettivät juttunsa lehteen ja pyysivät sille palstatilaa. Paikallisten sanomalehtien toimituksessa saattoi tuohon aikaan työskennellä päätoimittaja ja mahdollisesti yksi tai kaksi toimittajaa. Juttuja lehteen tuottivat toimittajien lisäksi ”muutamat arvoisat kansalaiset”. Heistä mainittiin jo lehtien tilausilmoituksissa, kuten myös se, että kaikkien kirjoittajien nimi tuli olla toimituksen tiedossa, mutta kirjoittajan niin halutessa nimeä ei julkaistu. (*Mikkelin Sanomat Lisälehti* 20.12.1886.)

3.2.1 KIISTAA MAALAISVÄESTÖN KURJUUDESTA

Mikkelin Sanomissa käytiin 1886–1887 keskustelua maalaisväestön elämäntavoista ja olosuhteista. Pohdittiin sitä, eläkö maaseutuväestö kurjuudessa ja jos, niin miksi. Kansanryhmiä asetettiin vertailuun. Maalaisia ja sivistyneitä kaupunkilaisia koskeneet kannanotot erilaisine vastineineen tuottivat yhteensä 12 kirjoitusta 11 lehdennumerossa.

Kirjoittelu alkoi, kun Helsingissä ilmestynyt *Uusi Suometar* julkaisi 18.11.1886 agronomi A. Wartiaisen esitelmän, joka käsitteli maakansan elämää ja elämäntapoja. Maalaisväestöä moitittiin kehittämättömästä kilvoituskyvystä ja järjettömyyteen vivahtavasta tuhlailusta. Maalaisten paheista suurimpia oli esitelmöitsijän mukaan ahkera kahvinjuonti. Nautiskelu ja vieraanvaraisuus kävivät kalliiksi.

Katsottakoon vaan kahvikoneita, kuinka ahkerasti niitä käytetään päivä- ja miltei yökaudetkin umpeen, ja sitä kermamäärää, mikä tässä kulutetaan, – ja oikein täytyy kummaksua. Ei sillä hyvä, että emäntä ja isäntä, pojat ja tyttäret kaiken ikäiset runsaasti ja useasti ravitaan tällä juomalla, myös palkolliset ja loiset, vieraat ja kulkijamet saavat määrätyn osansa. (– –) mutta mitähän sanoo isännän rahakukkaro ja emännän maitopytty tästä? esitelmöitsijä paheksui.

Kahvi oli kuitenkin ostettava kaupasta, todettiin esitelmässä. Maamies sai tulonsa voista, maidosta ja kermasta, mutta kerma juotiin kahvissa, ja voi vaihdettiin kauppiaan luona kahviin. Voitakin kuulemma kulutettiin kotona enemmän kuin tarve ja hyöty vaatisi. ”(– –) kun ei kansamme vielä ole oppinut käsittämään k o t i t o t t e e n todellista arvoa, eli sitä pääomaa, joka tämän väärällä käytännöllä menee hukkaan.”

Ei tarvita suuria matemaattilisia tietoja laskuun, kuinka monta markkaa ja penniä tällaisessa taloudenpidossa joutuu isännän kukkaraan ulostekojen, palkkojen ja muiden välttämättömien menojen suorittamiseksi (– –) kansaltamme puuttuu tarpeellista kilvoitus- ja päättämiskykyä taloudellisissa asioissa, esitelmän laatija summasi.

Karjatalouden tuotteiden tuhlauksen ei ollut ainoa vaikka kaupankäynnin kannalta suurin pahe, vaan esitelmöitsijä osoitti myös talonpoikaistyttöjen vaatteiden valmistusta. Aina siitä alkaen kun tytöt oppivat sukkulaa, saksia ja neulaa käyttämään vihille menoon saakka he valmistavat päivät päästään itselleen niin paljon vaatteita, että tuskin ehtivät loppuikänsä kaikkia niitä koettelemaankaan, ennen kuin ne enemmän tahi vähemmän myteytyneenä joutuvat rätinkerääjän kuormaun. (– –) Lieneekö syynä keuhun eli tiedon vähyyden oman työn arvosta, joka viettelee maaseudun naista tällaiseen hedelmättömään kotiteollisuuteen? agronomi kysyi esitelmässään.

oikein täytyy kummalsua. Ei sillä hyövä että emäntä ja isäntä, pojat ja tyttäret kaiken ikäiset runsaasti ja useasti ravitaan tällä juomalla, myös palkolliset ja loiset, wieraat ja kullijamet saawat määrätyn osansa. Semmoinenhan kuuluu asiaan; sitähan waatii tapa, wieraanwaraisuus, ystävyys j. n. e. Olloon nyt kuinka tahansa, mutta mitähan sanoo isännän rahakukkaro ja emännän maitopytty tästä? Kahwit ovat ostettavat rahalla, mutta raha juoksee maamielle tätä nykyä ainoastaan karjantuotteiden: woin, maidon ja kerma kautta. Mutta kosta nyt kerma suurimaksi osaksi ja ilman vastaavaa hyödyä kulutetaan kahwissa ja woi kouppiaan luona vaihdetaan samaan kahwiin, niin ei tarwita suuria matemaattisia tietoja laskeun, kuinka monta markkaa ja penniä tällaisessa taloudenpidossa joutuu isännän kukkaraan ulostekojen, palkkojen ja muiden wälttämättömien menojen suorittamiseksi. Siihen on totuttu ja — mikä pahinta — on myös totuttu pitämään kaikkea, mitä kotona valmistetaan ja niiden joukossa etunenässä maitoa, woiita ja kermaa, tawarana, jolla ei mitään arwoa ole ja jolla ei mitään woi ansaita. Kerma esim., jota maalla tarjotaan vähimmäsfalin töllissä, on useimmiten sellaista, että oikein wietteele kaupunkilaista laadhtimaan töllin asukkaita. Sama on woin läytännönkin laita taloudessa, eht'ei kenties niin suuressa määrässä. Myös tätäkin kulutetaan kotona enemmän kuin tarwe ja hyödy waatii, — ja tämäkin samasta syystä, kun

Kuva 2. Osa A. Wartiaisen esitelmästä Karjantuotteiden kauppa maalla. (*Uusi Suometar* 18.11.1886.)

Kirjoituksessa kuvailtiin maalaisväestön tavarakauppaa maakauppiaiden kanssa ja sen seurauksia. Tämä kaupankäyntimalli ei ollut omiaan kohentamaan maan taloutta eikä lisäämään maataloustuotteiden kysyntää laajemmilla markkinoilla.

(– –) ensin tekee tolkkuttomasti velkaa lähimmän maakauppiiaan luona, ja kun velka ja velkoja alkaa kiristää, jättää voinsa, viljansa ja muut tuotteensa kauppiaille mistä hinnasta tahansa, ilman että koskaan saa penniäkään taskuunsa vuoden vaivannäöistä. Vahinko, jota talonpoika ja maa kokonaisuudessa täten kärsii, on kahdenlainen, 1:ksi ei tavara koskaan saa todellista hintaansa, kun se pakkopuvussa menee vaihdokseen toista useinkin mitätöntä tavaraa vastaan, ja 2:ksi ei tavaran laatu konsaan voi parantua, kun ei kukaan semmoisesta lukua pidä ja kun suhteet ovat pakottaneet tuottajaa laskemaan sitä pilaantumaa, ennen kuin raskitsi myydä sen katohintaan.

Esitelmä jatkui. Kirjoittaja oli huolissaan maan taloudesta ja maineesta maailmanmarkkinoilla. Hän puolusti rahakaupan käyttöönottoa kaikkialla maassa. Samalla hän kehotti maakartanoiden varakkaita omistajia ostamaan aluskuntalaisiltaan ja vähempivarisilta naapureiltaan maitoa ja kermaa, vaikka suhteellisesti alempaan hintaankin, sekä jalostamaan ja myymään tuotteita. (*Uusi Suometar* 18.11.1886.)

”Sananen maalaisväestön ja ylempien luokkien keskinäisestä välistä”

Pitkä esitelmä ja sen monet moitteet luettiin myös Mikkelissä. Eräs lukija päätti kirjoittaa oman näkemyksensä *Mikkelin Sanomiin* (23.12.1886) otsikolla Sananen maalaisväestön ja ylempien luokkien keskinäisestä välistä. Ei näet ollut ensimmäinen kerta, kun hän oli lukenut sanomalehdistä syytä maalaisväestön kurjaan tilaan. ”Aina ja melkein yksinomaaisesti on tähän vastaukseksi kaikunut: sen oma laiskuus, haluttomuus kaikkeen työhön ja toimeen sekä ylellinen, tuhlaavainen elämä”, tämä kirjoittaja kauhisteli.

Poikkeuksiakin toki oli huonon, nurinpuolisen kasvatuksen tuloksena täälläkin, samoin kuin niin kutsutussa herrassäädysäkin, kirjoittaja jatkoi. ”Mutta yleensä osoitetaan utteruutta ja ahkeruutta, joka kyllä kelpaa malliksi sivistyneiden nimeäkin kantaville”, hän puolusti moitittuja. Varsinkin kesäisinhän maalaiset tekevät paljon töitä. Tuohutunee na mikkeliäislehden kirjoittaja eläytyi moittijoiden mielikuviin:

Mutta eihän tuo nyt kummaa ole, sanonee joku, sillä eiväthän talonpojat tee pitkänä talvena muuta kuin makaavat kuorsaten ja sääret ojollaan, silloin tällöin ehkä liikahtaen läheiseen metsään tuomaan puita uuniin paistaaksensa siinä kakkuja ja lämmitelläksensä loimuavan valkean ääressä kangistuneita jäseniään.

Totuus kuitenkin oli hänen mukaansa se, että ennen kukonlaulua ihmiset ovat talvellakin täydessä työntouhussa Savon tuvissa: ”Kirves jyskää, vokit nurkissa hurisee, sukkula suihkaa, kaikkialla eloa ja virkeyttä.”

Kirjoittaja myönsi kyllä maalaisten viettävän huonoakin elämää, mutta näki perimmäisen syyn olevan muualla:

Paljon hävitetään rahaa viinaan, kahviin ja tupakkaan y.m. nautintoaineisiin, samalla kuin monikin alkaa pöyhkeillä hienoissa veroissa ja silkeissä. (– –) Mikä on siihen syynä? Suoraan sanoen ei mikään muu kuin ylempien luokkien antamat huonot esimerkit. Suuri nautinnonhimo ja pöyhkeilemisenhalu, joka näiden kesken on vallalla, on vastustamattomasti tunkeutunut alempien luokkien mataliin majoihin.

Hän paljasti epäilynsä maalaisväestön moittijoista: ”Kaikki nuo moittijat ovat näet sen veran kuin tämän kirjoittaja on huomannut, valtion palkkaa nauttavia virkamiehiä tai heidän hengenheimolaisiansa.”

Maalaiset ja kaupunkilaiset nähtiin toistensa vastakohtina, vaikka kaupunki-sanaa ei tekstissä käytetty. Puhuttiin ylempistä luokista, sivistyneistä ja virkamiehistä. Alempaa luokkaa edustivat maalaiset, maakansa.

Lehden kirjoittajalla oli ehdotus. Jos kerran maakansan elintapoihin haluttiin palauttaa entistä yksinkertaisuutta, ja herättää entistä vireämpää ja toimekkaampaa elämää, oli ylempien luokkien näytettävä esimerkkiä: ”Heidän on supistettava nautintojansa ja tultava toimeen pienemmillä tuloilla.” Tekijä ei allekirjoittanut tekstiä omalla nimellään, kuten eivät monet muutkaan sanomalehtiin kirjoittaneet tehneet. Hän valitsi nimimerkikseen –y–. (*Mikkelin Sanomat* 23.12.1886.)

”Muutama sana syistä maalaisväestön kurjuuteen, missä semmoista todellakin on olemassa”

Nimimerkki –y– sai lehden palstoille keskustelukumppaneita ja kirjoittelu jatkui aina maaliskuun puoliväliin saakka. Seuraava *Mikkelin Sanomien* keskusteluun osallistunut (30.12.1886) ei ollut esitelmän pitänyt agronomi Warttiainen, vaan nimimerkki K. P. Hänen mukaansa –y– :n kirjoitus oli ”lähtenyt enemmän tunteesta maalaisväestöä kohtaan kuin ajattelemisesta”, joka olisi ollut K. P.:n mielestä suotavaa yleisen mielipiteen korjaamiseksi. Maassa ei hänen mielestään yleisesti ollut kurjuutta, mitä todisti se verrattain suuri sivistys, jonka olemme saavuttaneet. Hyvä aineellinen toimeentulo oli korkeamman sivistyksen ensimmäinen ehto, K. P. määritteli.

Kuitenkin ”yksi suurimpia syitä kurjuuteen maassamme on laiskuus ja toimeettomuus, sillä en usko, että olot niin luonnon kuin yhteiskuntalaitoksen suhteen täällä olisivat niin kehoja ja kurjia, ett’ei työ palkitsisi työntekijää”, K. P. jatkoi. Maata omistava talonpoikaissäätö oli hänen mukaansa ”koko kansamme ydin ja voima” eikä se elänyt kurjuudessa. ”Se on ensiksikin onnellinen, että sillä on oma maanomistus (– –) ja toiseksi on sen ahkeruus ja työnkestävyys kuulut.”

Historiassa oli maalaisväestön oloista parempia todistuksia kuin –y– kykenee esiin tuomaan, arvioi K. P. ja jatkoi:

Näin ollen olisipa todella keho tämän kansan työn palkka, jos se kurjuudella maksettaisiin; olisipa ylenkatsottava koko siveellinen maailman järjestys, joll’ei se kuntoa ja hyvettä paremmin palkitsisi.

Kirjoittaja myönsi, ettei kurjuus kuitenkaan täysin tuntematon asia kansalle ollut. Kurjuutta oli maaseudun irtaimen väestön piirissä. Työväki elää hyvinä aikoina yli varojensa ja vaipuu sitten kurjuuteen, kirjoittaja kuvaili. Tämä ryhmä saikin häneltä moitteita laiskuudesta ja huolettomuudesta sekä säästäväisyyden puutteesta.

Toinen syy irtaimen väestön kurjuuteen oli K. P.:n mielestä liian aikaiset avioliitot.

Kuinka usein nähdään kahden nuoren ihmisen, joilla ei ole enempää kuin taitaan linnuilla, menevän naimisiin. Ennenpitkää on lasten määrä niin suuri, että vanhemmat, vaikka kuinka työtä tekisivät, eivät jaksakaan elättää, ja – kurjuus on seuraus.

Siksi kirjoittaja olisi korjannut puutteellista maanomistulainsäädäntöä. Irtaimen väestön ”horjuva ja epävarma asema yhteiskunnassa on valtaavasti vaikuttanut sen luonteen tylsyttämiseen”, K. P. arvioi. Tämä seikka selitti kyseistä väestöosaa kohtaan sanottuja syytöksiä, mutta ei tehnyt niitä perättömiksi, hän totesi.

Nimimerkki –y–:tä K. P. moitti näkemyksistä, jotka osoittivat ylempien luokkien mukaantaneen huonoa esimerkkiä.

Jos hän olisi halunnut olla vähemmän puolueellinen näitä kansaluokkia kohtaan, ei hän olisi voinut löytää syyn mainittuun ilmiöön karttuvasta sivistyksensä, sen varjopuolina kuin aina suuremmat vaatimukset seuraavat.

K. P. näki, että –y– oli suorastaan antautunut ”katkeraan mielihöyryyn ylempiä luokkia kohtaan” ja sillä jopa vahingoittanut omaa asiaansa. (*Mikkelin Sanomat* 30.12.1886.)

”Maalainen joka joskus on käynyt kaupungissa”

Kaksi muuta kirjoittajaa liittyi seuraan. Nimimerkki Maalainen joka *joskus on käynyt kaupungissa* kirjoitti (*Mikkelin Sanomat* 13.1.1887) yleisesti vallitsevasta taloudellisesta pulasta syynä maalaisväestön kurjuuteen. Hän puolusti nimimerkki –y–:n näkemyksiä ja vastusti K. P.:n mielipiteitä. Käsitteet maalainen ja kaupunkilainen tulivat keskusteluun mukaan. Maalainen joka joskus on käynyt kaupungissa kirjoitti:

K. P. syyttää maalaisväestöä laiskuudesta ja toimettomuudesta. Tuota vanhaa valitusvirttä olemme usein saaneet kuulla taistellesamme epäsuotuisaa luontoa vastaan, joka niin kernaasti pettää toiveemme ja palkitsee vaivamme huonoilla sadoilla. Kun kaupunkilaiset kesäksi muuttavat maalle lystäilemään ja lepäävät pitkät kesäiset päivät viheriässä nurmikossa kuunnellen satakielen suloisia säveleitä, ei voi ihmetellä, että käsitteet maaseutu ja laiskuus siinä suhteessa ovat toisensa kanssa sukua. Vaan maamiehellä on kylliksi työtä kesät talvet eikä hänellä ole loma-aikaa päivääkään, kuin sitä vastoin valtion virkamiehille esimerkiksi koulunopettajille suodaan virkalamoa 4 kuukautta, se on 1/3 koko vuodesta. Päivän-noususta auringon laskuun saakka toimii talonpoika kesällä ahkerassa työssä ja talvella hän nousee ylös samaan aikaan kuin herrat kaupungissa käyvät levolle.

Seuraavaksi etsittiin henkilöahmoa kirjoituksen ja nimimerkin takaa. Maalainen joka joskus on käynyt kaupungissa kertoi tunnistaneensa K. P.:n kaupungin herraksi ja kehotti tätä tulemaan kaupungista maalle selvittämään maalaisten vararikkojen syitä:

Tehkää hyvin herra K. P. ja siirtykää Mikkelin kaupungista – sillä kaupungin herra te olette, sen todistaa kirjoituksenne – päiväksi tahi pariaksi Savon saloilta ja kysykää niiltä, joidenka luona nimismies äsken on vierailut, syytä heidän

vararikkoonsa ja useimmiten saatte kuulla että ”puotivelat” se on se peto, joka kitaansa on niellyt sekä isän jättämät vanhat perut että omat suurella vaivalla kootut tienestit.

Kansa oli hänen mukaansa saanut huonot tapansa ylikuokilta, ja turha herrasteleminen vein monen miehen perikatoon. ”Sivistys’ ja hienous puvussa ruoassa ja juomassa kaikkinen paheineen, se on kaupunkilaisten antama kallis lahja salomaiden ymmärtämättömille asukkaille.” Hän uskoi, että kaupapuodit ulkomaisine tavaroineen ”imevät kansasta veren ja elinvoiman”.

tieneetit. Edelleen tahdon puolustaa
—y—:n mielipidettä siinä suhteessa että
kansa on saanut huonot tapansa ylikuok-
filita. Se on tuo turha herrasteleminen,
joka wie niin monen miehen perikatoon.
”Sivistys” ja hienous puvussa ruoassa ja
juomassa kaikkine paheineen, se on kaupunkilaisten antama kallis lahja salomaiden ymmärtämättömille asukkaille. Kaupapuodit ulkomailta tuottuine tavaroine imevät kansasta veren ja elinvoiman. Ketään tietysti ei voi

Kuva 3.

Osa nimimerkin Maalainen joka joskus on käynyt kaupungissa kirjoituksesta Lisämietteitä syistä maalaisväestön huonoon toimeentuloon. (*Mikkelin Sanomat* 13.1.1887.)

”Syyn hallitsevaan ylellisyyteen ylikuokissa arvelen taas olevan etupäässä virkamiesten liiallisissa palkoissa”, ja ”talonpojan verokuorma käy yhä raskaammaksi”, kirjoittaja totesi.

Omasta ryhmästäänkin Maalainen joka joskus on käynyt kaupungissa toi esille epämiellyttäviä asioita ja paheksui kaupungeissa vietettyä huonoa elämää:

Se on todellakin ikävää ottaa puheeksi moisia epäkohtia omasta keskuudestamme, mutta väliin kuuluu Savonkin sisämaihin saakka ”pihkakaulojen” kallina kaupunkien ravintolista, johon kaikuun yhtyy vasaranlyönti nimismiehen myydessä lesken viimeistä lehmää verorästeistä tahi lautakunnan antaessa laskuhuutokaupalla vähimmän vaativille nelivuotisia pienokaisia vieraan elätettäväksi 7 markasta vuotta kohden, tarjottava lehtolapsi ehkä samalle juuri herralle joka arvelematta panee 3 kertaa 7 markkaa yhdestä ainokaisesta jalosta ”tokajerista” myöhään illalla hyvien syötävien parissa. Nuo eri äänet sointuvat huononlaisesti yhteen (– –). (*Mikkelin Sanomat* 13.1.1887.)

Nimimerkki Matin poika päätteli hänkin (*Mikkelin Sanomat* 20.1.1887) K. P.:n olevan kirjoituksensa perusteella

joku korkeampien kansanluokkien jäseniä, joka ei näy tarkoin kaikin puolin käsittävän maalaiselämää, vaivoja ja vastoinkäymisiä, mitkä kohtaavat turmelemalla useinki monen vuotiset vaivan-näöt. Laiskuus ja ylellisyys ovat tosin itsessään paheita, jotka kieltämättä voivat turmioon syöstä ja koko kansan tulevaisuuden himmentää, minkä kyllä myönnämme, mutta emme luule kum-

minkaan yleisön niin suuressa määrässä antavan aihetta moitteisiin, kuin valitetaan.

Matin poika ei ihmetellyt sitä, että ”maalaiset, jotka olemme niin paljon jällelle jääneet kaikista muistakin pyrinnoista”, vaipuvat nautintoihin. Istuivathan sivistyneemmätkin, joiden pitäisi näyttää hyviä esimerkkejä alhaisemmalle kansalle, illoin ja aamuin hotelleissa. Yksinkertaiset maalaiset, jotka eivät osaa arvioida, mitä sellaisesta elämästä seuraa, noudattavat sivistyneiden esimerkkejä. Ylemmät luokat voisivat ”supistamalla elämänsä” antaa esikuvan yleisölle.

Kirjoittajan mukaan maalaisten oli maksettava papit ja vuotuiset ulosteot. Ei heillä ollut edes mahdollisuus viettää ”ilopäiviä” samalla tavalla kuin kaupungissa asuvien.

Jos me nyt todellaki söisimme ja joisimme niin paljon kuin sanotaan, niin, millä me maksaisimme pappimme, vuotuiset ulostekomme, jotka nykyään on monta vertaa kalliimmat, rahansaalis taas puolta vaikeampi kuin edesmenneinä aikoina. Maamies, jos joskus kaupunkiin tultuaan viikon tahi kahden perästä ottaa ryyppyn virvoitukseen, ei joka päivä ole tilaisuudessa ilopäiviä viettämään, kuten muut luokat, jotka asuen enimmiten kaupungissa voivat, jos niin haluavat, aina saada.

Nimimerkki K. P.:n kanssa Matin poika ei ollut täysin samaa mieltä maalaisväestön oman maanomistuksen onnellisuudesta, vaikka olot parempia olivatkin kuin esimerkiksi Irlannissa. Talonpito ei varsinkaan nykyaikana ollut niin hauskaa ja helppoa kuin pintapuolisesti katsottuna näytti, kirjoittaja vakuutti. Suuri ero oli siinä, oliko maatila ostettu kesänviettopaikaksi, ”hauskuudeksi” ja oliko se ainoa toimeentulon lähde. Elämä ei ollut niin onnellista.

Sivistyneet ostavat tavallisesti maatilan hauskuudekseen, saadakseen kuumi-
na vuodenaikoina asua maalla, ihailakseen kesän suloisuutta ja herttaisuutta, mutta kokonaan toinen on sellaisen laita, joka elää maalla sanan oikeassa merkityksessä ja jolla ei ole muita vuotuisia sisääntuloja, kuin minkä kovalla työllään voi ansaita. (– –) Jos asiaa katseltaisiin meidän kannaltamme, niin en pitäisi suinkaan oletettaman maalaisväestön asemaa onnelliseksi.

Koko ikänsä kaupungissa rikkaan tavoin eläneeltä vaikuttanut nimimerkki K. P. ei Matin pojan mielestä näyttänyt tunteneen kansan tilaa entisinä aikoina, kun sanoi, ettei halla tulevaisuudessa voi tehdä niin suuria tuhoja kuin entisinä aikoina, sillä ”Kaikkivaltiaan toimia ei voi ihmisjärki käsittää”. Jos hallan tulosta voitaisiin edeltä tietää, ei viljoja silloin kylvettäisi paleltumaan.

Nimimerkki K. P. oli antanut moitteita kirjoittaja –y–lle tämän mainittua ylempien kansanluokkien antamasta huonosta esimerkistä. Matin poika, joka eräiden muiden tavoin käytti tekstinsä kirjoittajasta monikon ensimmäistä persoonaa, totesi, että ”(– –) sanotussa asiassa kannattamme viimeksi mainitun mielipidettä, joka luullaksemme lausui asiat suoraan, niin kuin tehdä tulee; (– –).” Sivistyksen tuli tulla elämän ohjeeksi ihmiskuntaa jalostuttamaan, mutta viime aikoina kehitys näytti Matin pojan mukaan saaneen päinvastaisen suunnan, mikä sai hänet huudahtamaan ”O tempora! O mores!” (*Mikkelin Sanomat* 20.1.1887.)

”Yhtä ja toista, niin kuin vastineentapaista K. P.:lle”

Mikkelin Sanomien keskustelun aloittanut nimimerkki –y– sai seuraavaksi puheenvuoron, mutta hänen kirjoituksensa oli niin pitkä, että se piti julkaista kahdessa osassa lehden seuraavissa numeroissa (*Mikkelin Sanomat* 27.1.1887; 3.2.1887).

Keskustelu siirtyi henkilökohtaisemmalle tasolle. Nyt ei puhuttu enää vain asioista, vaan myös niiden kirjoittajista. Kirjoittaja –y– kommentoi K. P.:tä ja tämän kirjoitustaan näin:

Hän luulottelee tässä sekä itselleen että muille laativansa vastausta ja oikaisua mainitulle piirrokselleni. Sitä tehdessään viskelee hän isällisiä neuvoja siitä, mitä minun olisi pitänyt kirjoittaa ja jättää kirjoittamatta, eli ottaa, toisin sanoen, toimittaaksensa ylimääräisen tarkastelijan virkaa M. S.:ssa, (– –).

Nimimerkki –y– perusteli, kuinka hänen on ollut tarpeen kuvailla molempia kansanluokkia ja osoittaa, ”mistä päin alkuaskele muutokseen elintavoissa on otettava”. Kirjoittajan mukaan maakansan ja sivistyneiden toimeentulon välillä oli ääretön juopa, eivätkä ”olot olleet aivan oikealla paikallaan”. Hän näki tilanteessa viitteitä feodaaliajan valtiokäsitteestä, ”jonka mukaan maata viljelevä väestö kaikkine tiloineen ja hynttyineen on kokonaan kuninkaan, eli keskihallituksen oma ja olemassa yksistään sitä varten”.

Vai mitenkä sinä lukijani selität sitä seikkaa, että toiset ihmiset suorittavat pienistä, suurella vaivalla kootuista varoistaan melkoisia veroja, samalla kuin toiset nauttivat näiden maksujen varalla niin suuria palkkoja, että tekee mieli sanoa useamman valtioviran antavan pitäjälleen avonaisen patenttikirjan hekkumallisen elämän viettoon?

Kirjoittaja kuuli mielessään jo vastaväitteitä siitä, että opin ja sivistyksen hankkiminen on vienyt aikaa ja rahaa: ”Ehei poika! Entäs tiedot, suuri oppi ja hieno sivistys, eikös se mitään maksa, eikö ole mennyt paljon aikaa ja rahaa sen hankintaan?” Hän vastasi saman tien:

Kaiketi se jotain maksaa, vaikka tosin olisitte voineet saavuttaa sen paljoo vähemmälläkin rahoilla ja vieläpä vähän lisäksikin. Ken käski opinaikansa monenkin viettää iloista hurmaavaa, tuhlaavaista elämää, kuluttamaan isän ja äidin perinnöt sekä keräämään velkoja silmät korvat täyteen. Kalliiksi on tämmöisille miehille oppi käynyt. Pitäisikö sen kansan, joka kivikkoja ja korpia perkaa, maksaa kaiken tuon? Ei, tuhatkertaa ei, (– –).

Nimimerkki –y– myönsi, että virkamiesten oli saatava jonkinlaista palkkiota opintojen harjoittamisesta aiheutuneista kulungeista, ”mutta se ei saa olla likimainkaan niin suuri kuin meidän maassamme nykyään on laita. (– –) virkamiesten palkat sietävät suurta vähennystä”. Opinsaanut kun saa –y–:n mukaan muutakin palkkiota kuin rahallista: ”Hänen on paljoo helpompi ja suloisempi elää kuin pelkästään oppimattoman.” Sivistyneet pystyvät tekemään asioista havaintoja ja vertailuja, joten heillä on velvollisuus pyrkiä korjaamaan havaitsemiaan epäkohtia, sillä kansa on heitä kouluttanut. Lisäksi sivistyneille on avoinna kirjallisuuden lähde, josta he voivat ammentaa runsaasti höystettä jokapäiväiseen elämäänsä ja saada siten korvausta opin ja sivistyksen hakemisen vaivoista.

Sivistyneet säätyläiset eivät kirjoittaja –y–:n mukaan kuitenkaan harrastaneet lukemista, vaan kemuja ja tansseja, mistä saivat moitteita. Näillä harrastuksilla oli näet vahingollisia vaikutuksia etenkin nuorten ihmisten kehittymiseen:

Loistavia kemuja ja kovaa tanssia eli keikuttelemista. (– –) niin luulevat tanssin loputtua nuo hymyhuuliset neitokset olevansa täydellisiä pieniä enkeleitä ja herrasmiehet jaloja, urheita ritareita ”sans peur ett reproche” s.o. pelosta ja moitteesta vapaita. Kuinka vahingollisesti oman itsensä täysikuntoisuuden ja kelpaavaisuuden ajatus vaikuttaa ihmisen kehittymiseen, etenkin nuorena ollessa, lienee jokaiselle ilman pitempää selitystä selvä. (*Mikkelin Sanomat* 27.1.1887.)

Kirjoittajat osoittivat tekstillisillä taidoillaan sekä latinan- ja ranskankielisillä lausahduksillaan käyneensä koulua enemmän kuin sen ajan kierto- tai kansakoulun, esiintyvätpä he sivistyneiden tai maalaisväestön puolestapuhujina.

Nimimerkki –y–:n kirjoitus jatkui lehden seuraavassa numerossa helmikuun alussa (*Mikkelin Sanomat* 3.2.1887). Hän poimi K. P.:n kirjoituksesta kohtia, joihin puuttui. Keskeisenä niistä K. P.:n vetoaminen historian todistukseen pyrkiessään osoittamaan, että tilallisilla on yleensä ollut hyvä aineellinen toimeentulo. Sota-ajat ja kadot olivat asia erikseen. Niinpä kurjuuden ei kuulunut olla kansan työn palkkana. Kirjoittaja tiivistä sanomastaan päätelemän: ”(– –) jos sitä [kurjuutta] on, niin kyllä laiskuus ja toimettomuus ovat olleet sitä vaikuttamassa”.

Kirjoittaja –y–:llä oli tapana eläytyä toisella tavalla ajattelevien rooliin ja sisällyttää kuvittelemiaan vastaväitteitä ja ajatuksia kirjoitukseensa. Hän oli eri mieltä K. P.:n kanssa siitä, että maalaisväestön olot olivat suhteellisen hyvät ja jos eivät olleet, oli siihen syynä maalaisten oma laiskuus ja toimettomuus. Nimimerkki –y– kuuli jo korvissaan kirjoitukseensa kohdistuvaa epäilyä lukijoilta ja puolustautui historiaperusteisiin vedonneen vastakirjoittajan moitteita vastaan arkipäivän kokemuksillaan:

Kuinka? Mitä virkatte ja mumisette te, pieni –y–? Eikö todistus ole oikea, eivätkö liity sen eri osat toisiinsa kuin ”Tattari-Paavon piki ja terva” – kysynee ehkä minulta joku lukijoistani. Joo, joo, älähän veli ja siskokulta noin kiivastu! Mutta tuota hm – tuo, nuo ylevät, korkeat todistuksen välikappaleet, poimitut historian joka lehdeltä ja vieläpä siveellisestä maailmasta, ne pöllöttävät minua, niitä en tajua laisinkaan. (– –) En tunne minä muuta ”siveellistä” sääntöä kuin sen, minkä näen joka päivä edessäni todistettuna: ken enin tinkii omantuntonsa kanssa, pettäjä ja nylkee ihmisiä hän elää ruusuilla tässä maailmassa.

Nimimerkki –y– jatkoi kertomalla esimerkkejä pienistä tiloista ”täynnä louhikkoa ja hiekkakangasta, jotta heiniä ei riitä kuin yhden ainoan hevosen elatukseen, rehua vaan puolelle kymmenelle raavaalle ja peltoa on mahdotonta saada laajemmalla kuin 2 tynnyrialaa kuhunkin kolmeen vuoroon”. Puhumattakaan tällaisia tiloja viljelevistä jopa varakkaatkin olivat viime aikoina maininneet, että maanviljelys ei kannata. Samalla –y– korjasi K. P.:n sanavalintaa, jonka mukaan –y–:n edellinen kirjoitus olisi lähtenyt ”enemmän tunteesta kuin ajattelemisesta”, sanaksi ”myötätuntoisuudesta”. Kirjoittajat osoittelivat toistensa kirjoitusten asiasisällön lisäksi myös sanavalintoja ja sanojen merkityksiä.

Näkemyksensä vakuudeksi –y– kehotti K. P.:tä lukemaan kirjasen *Tutkimuksia Taloudellisista oloista Suomen maaseuduilla. I:n vihko*. Hän tarjoutui itse esilukijaksi ja poimi keskeisiä kohtia kirjoitukseensa. Niiden mukaan maatalous kannatti hyvin Ran-

tasalmella, Joroisissa, Juvalla, Mikkelissä ja Hirvensalmessa. Jos vaan ahkerasti ja kunnollisesti teki työnsä ja oli säästäväinen, rikastuikin. Muissa kunnissa maatalous kannatti keskinäisesti, paitsi eräissä kunnissa, kuten Kerimäellä, Säämingissä, Heinävedellä ja Puumalassa, huononpuoleisesti. Vain viljavimmilla seuduilla maatalouden oli mahdollista olla kannattavaa. Jopa 50–90 % tilallisista oli velkaantuneita ja velan osuus oli neljänneksestä puoleen tilan kauppahinnasta. Synä velkaantumisille lueteltiin katovuodet, muiden perillisten lunastus, talojen parannukset ja tilojen osto sekä paikoittain huolimattomuus ja ylellinen elämä. Niinpä –y– ei pitänyt oikeana K. P.:n arviota maatalousväestön hyvästä toimeentulosta ja kansan tavallisesta hyvinvoinnista.

Vastakirjoittajansa etäisyyttä maalaisarjesta –y– osoitteli antamalla neuvon K. P.:lle:

Pistäkää tuo siveellinen maailman järjestys pöytänne laatikkoon, asettakaa se aivan alimmaiseksi toisten tomusten paperien kanssa ja vetäkää se esiin ainoastaan silloin kuin luoksenne tulee toinen kamarifilosofi, yhtä tietämätön olevista oloista kuin entinen tyttö, joka pääkaupungista tullessaan kysyi: kasvaavatko nauriit puussa vai maassa?

Mikkelin Sanomien toimitus päätti osallistua keskusteluun ilmoittamalla edellä referoidun kirjoituksen perässä, ettei se ole kieltänyt palstatilaa edellä olevalta kirjoitukselta ”vaikk’ei se voi yhtyä niihin mielipiteisiin kysymyksessä olevassa asiassa, joita kirjoittaja esille tuopi”. Lehti olisi toivonut kirjoittajalta ”enemmän mielen malttia kirjoitus tavassaan”. Lehti totesi vielä mm.: ”Mitä kirjoittajan kuvaelmaan sivistyneiden seuralämästä tulee, näkyvä selvästi siitä hänen joko kokemattomuutensa tahi kykenemättömyytensä sitä oikein arvos-telemaan.” (*Mikkelin Sanomat* 3.2.1887.)

”Maaväestö” ja ”sivistyneet”

K. P. laati kirjoituksen lukemiensa nimimerkki –y–:n ja muiden aiheen innoittamien tekstien vastineeksi (*Mikkelin Sanomat* 10.2.1887a). Hänkin kertasi aluksi keskeisimmät kohdat teksteistä maalaisväestön huonosta toimeentulosta, kurjuudesta, ja sivistyneiden ”mitä suurimmasta ylellisyydestä”. Sen vuoksi raskas verotaakka oli maaväestön niskoilla ja virkamiehet saivat ”ylen suuria palkkoja voidakseen hekumoida”, K. P.: kertasi ja tuomitsi vastakirjoittajansa. Arvioinnit ulottuivat kirjoituksen lisäksi myös sen kirjoittajaan:

(– –) ei sen sisältö ole vallan uusi. Se on tuo tyytymättömän kansalaisten vanha valitusvirsi. (– –) En muista lukeneeni kirjoitusta, jonka päätyimenä siinä määrässä olisi ollut taitamattomuus ja sopimaton kirjoitustapa kuin tässä –y–:n kyhäelmässä. Ja kuitenkin –y– kuuluu olevan ”lukenut mies”.

K. P.:n mukaan köyhiä ja varakkaita on sekä sivistyneissä että maaväestössä. Olennaista lisäksi oli, että ”Suomen talonpoikien t o i m e e n t u l o ei ole huonompi kuin sivistyneiden, vaan niiden e l ä m i n e n ja oleminen on toisenlaista kuin jälkimmäisten.” Ero aiheutui kansankerrosten erilaisesta ”sivistyskannasta”. Kirjoittaja kuvasi:

Talonpoika tavallisesti, vaikka kyllä löytyy monta poikkeusta, ei huoli muusta kuinhan vaan saapi olemassa-olontarpeet tyydytetyiksi; hän on jo tällä vallan tyytyväinen, sillä hänellä ei ole muita tarpeita. Mutta sitä vastoin täytyy sivistyneen elääkseen onnellisna ei ainoastaan tyydyttää nämät vaan myöskin s i v i s t y s t a r p e e n s a .

Kansanluokkien olosuhteet olivat kirjoittajan mukaan siis erilaiset. Sivistys on saanut aikaan luonnollisia eroja. ”Niinpä joku tarve, joka sivistyneelle on välttämätön, talonpojasta on ylellisyys, sentähden ettei hän sitä tarvitse”, K. P. jatkoi. ”Mutta tätä eroa elämänlaadussa ei talonpoika itse tunne, vaan ainoastaan sivistynyt huomajaa.”

Tilannetta ei K. P.:n mukaan ollut syytä korjata sillä tavalla kuin –y– oli vaatinut. Ei siis pitänyt ”mennä takaisin entisen yksinkertaiseen elämään ja syödä samanlaista leipää” kuin talonpoika, vaan tehdä töitä siihen suuntaan, että talonpoikakin saavuttaa meidän itse teossa onnellisemman tilamme s.o. sivistyttää talonpojistoamme”. Sivistys toisi samalla kansalle korkeamman elämäntarkoituksen, kirjoittaja uskoi ja totesi historian osoittavan, kuinka ”jokaisen elinvoimaisen kansan työvoima on kehittynyt sen elämän tarpeiden enentyessä”. Niinpä maaväestön luopuminen yksinkertaisesta elämästä on merkki sivistyksen karttumisesta eikä mikään vaurion oire, K. P. kuvasi.

Se, että maaväestö eläisi kurjuudessa ja sivistyneet samaan aikaan ylellisyydessä, oli K. P.:n mukaan yhteiskunnan normaalioloissa suorastaan valtiontaloudellinen mahdottomuus. Se olisi mahdollista ainoastaan kansojen häviön ja vallankumouksen edellä ”ja eihän niin suuri isänmaanystävä kuin –y– kuuluu olevan antautune siksi yöhuuhkaajaksi, joka Suomi-äidillemme niin hirveitä kohtaloita ennustaisi”, hän maalaili ja tukeutui historiaan. ”Kansan taloudellinen elämä on, näet, e l i m e l l i n e n kokonaisuus. (– –) jos yksi jäsen eli kansanluokka sairastaa, niin pahe leviää koko kansaan (– –).” Näin ollen ”ei siis kukaan järkevempi ihminen ota uskoakseen –y–:n kurjuuden virttä”.

Lisäksi –y– oli kirjoittanut, ”että hirveä verotaakka on maaväestön niskoilla, että sivistyneet sen varalla saisivat hekumoida”. Tämän K. P. koki suorastaan ”hävyttömäksi soimaukseksi”, joka ei

todellakaan ansaitsisi vastausta, mutta koska se ehkä –y–:n hengenheimolaisien korvissa maaseudulla soi suloiselta, niin tahdon huomauttaa, että maaväestö v ä e s t ö n ä ei ole korkeammaksi veroitettu kuin sivistyneetkään, hän perusteli.

Tosin maata verotettiin korkeasti niin maalla kuin kaupungeissakin. Syy oli historiaan perustuva, mutta ei liittynyt ”feodaliajan valtiokäsitteeseen”, kuten –y– oli kirjoittanut. ”Kyllä todellakin näkyy että –y–:n tunnustus, ett’ei hän historiata tunne, on tosi”, K. P. ruoski ja jatkoi:

Ruotsin kasvattamana peri Suomi tämän maan valtiokäsitteen; ja se on feodalismien suora vastakohta: valtio rakettu o d a l i m a n perustalle s.o. koko keskihallitus ja virkamiehet ovat olemassa maan ja kansan tähden eikä päinvastoin.

K. P.:n mukaan Suomen talonpoika itse on ollut verokuormaansa määräämässä. Maanomistus on yhdistetty moniin rasituksiin, mikä on laeva kysymys ja tässä siihen vastaukseksi K. P. katsoi riittävän toteamuksen, ”että sillä on päteviä historiallisia syitä, eikä siis ole tarkoittanut turhaan rasittaa maanomistajaa”.

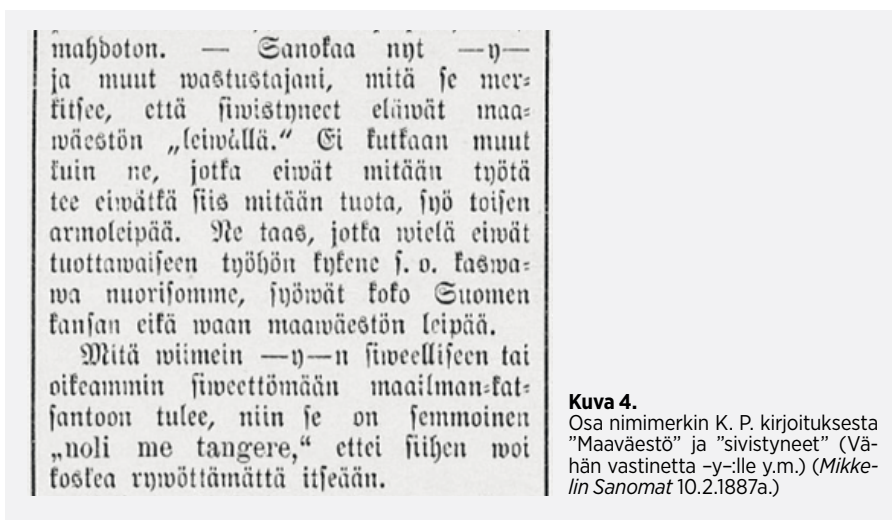
Jos –y– tietäisi, kuinka kysymys maaverosta on käsitelty jokaisella valtiopäivällä, kuinka on koetettu lieventää maanomistajien verokuormaa ja kuinka suuressa määrässä se on huojennettukin alkuperäisestä suuruudestaan, niin

ei hän semmoisia solvauksia esiintoisi, että verokuormaa ylläpidetään, jotta sivistyneet saisivat ”patenttikirjan heikumalliseen elämään”, K. P. osoitti –y–: n tietämättömyyttä ja kirjoittamaa solvausta.

Kun –y– oli sanonut virkamiesten palkkojen olevan liian suuret ja vaatinut niiden alentamista sekä verojen vähentämistä, niin oliko tämä ajatellut seurauksia, K. P. epäili. ”(– –) takaako –y–, ettei tämän sijaan tulisi korruptsiooni ja huolettomuus virkatoimissa. Sillä todistaahan kokemus, että niissä maissa, missä virkamiehillä on huononpuoleiset palkat, yllämainittu järjestelmä on vallalla.”

Nykyisessä yhteiskunnassa mikään kansanluokka ei voi elää toisen kustannuksella. ”Yhtä vähän kuin maaväestö elää sivistyneiden varoilla yhtä vähän jälkimäiset syövät edellisen armoleipää.”

K. P. sivusi vielä lyhyesti kirjoittaja –y–:n siveellistä maailmankatsomusta, josta tämä oli kirjoittanut mm.: ”En tunne minä muuta ’siveellistä’ sääntöä kuin sen, minkä näen joka päivä edessäni todistettuna: ken enin tinkii omantuntonsa kanssa, pettää ja nylkee ihmisiä hän elää ruusuilla tässä maailmassa.” K. P.:n mielestä siihen oli parempi olla sotkeentumatta lainkaan: ”Mitä viimein –y–n siveelliseen tai oikeammin siveettömään maailmankatsantoon tulee, niin se on semmoinen ’noli me tangere’, ettei siihen voi koskea ryvöttämättä itseään.”

Kuva 4.
Osa nimimerkin K. P. kirjoituksesta ”Maaväestö” ja ”sivistyneet” (Vähän vastinetta –y–lle y.m.) (*Mikkelin Sanomat* 10.2.1887a.)

Kirjoituksensa lopuksi K. P. käsitteli yhteiskunnassa olevaa juopaa maaväestön ja sivistyneiden välillä. Se olisi poistettavissa sivistystä lisäämällä. ”(– –) sivistyneiden velvollisuus on kehittää maaväestö, jotta se sivistyksen varalla voi elää onnellisempaa elämää” (*Mikkelin Sanomat* 10.2.1887a.)

”Hitunen itsepuollustusta.”

Jos seisoin aivan viattomana suuren ihmisjoukon keskellä, tietämättä nyäisneeni kenenkään päästä ainoatakaan hiushuituvaa ja joku tulisi, iskisi korvileni, lämyttäisi oikealle ja vasemmalle, tirskuen kuohuvasta suustaan: sinä heittiö, prakkari ja maan kurja kuulu, mitä olet sinä tehynyt? – niin en suinkaan olisi enemmän ällistynyt kuin olen tällä hetkellä. Minä sanoisin tuolle pauhaavalle miehelle: älähän toki noin retuuttele, miksi kunniatani solvaiset – mistä viha – kai olet väärään osunut, selvitetäänpäs asiat. (*Mikkelin Sanomat* 24.2.1887.)

Näin sanoi nimimerkki –y– myös vastakirjoittajalleen K. P.:lle luettuaan tämän viimeisimmän kirjoituksen. Molemmat kokivat saaneensa solvauksia lehden palstoilla. Erilaiset näkemykset ja arviot kirjoittajakumppanista koettiin henkilökohtaisina loukkauksina, kuten kirjoituksen otsikkokin, Hitunen itsepuollustusta, kertoi. Kirjoituksissa oli tunnetta ja intohimoa kunkin kirjoittajan mielestä oikeiden näkemysten puolesta ja totuuden julkitulon edistämiseksi. Samalla haluttiin osoittaa vastakirjoittajan tietämättömyyttä tai osaamattomuutta. Syytökset voimistuivat. Koettiin häväistyksiä.

Ensimmäisenä –y– tarttui siveellistä elämänkatsomustaan koskeviin päätelmiin, jotka oli tehty hänen mukaansa yhdestä irrallisesta lauseesta hänen kirjoituksessaan: ”En tunne minä muuta ’siveellistä’ sääntöä kuin sen, minkä näen joka päivä edessäni todistettuna: ken enin tinkii omantuntonsa kanssa, pettää ja nylkee ihmisiä hän elää ruusuilla tässä maailmassa.” Lainaus oli merkitty vielä K. P.:n kirjoituksen alkuun.

Saadakseen tätä keksintöänsä oikein kuuluville on hän asettanut mainitun lauseen kirjoituksensa yläpuolelle häpäisemään muka minua, sen tekijää. Oletteko herra K. P. ajatelleet, kuinka suuren syytöksen te olette mainitulla käytäntövallanne tehneet minua kohtaan? –y– kyseli harmistuneena.

Nimimerkki –y– koki tulleen kuin nimitetyksi jos ei ihan varkaaksi, niin ainakin petturien, konnien ja roistojen ystäväksi ja puoltajaksi. Moisen solvauksen kirjoittaminen edellytti rehelliseltä mieheltä vankkoja perusteita. Siveellistä sääntöä koskeva lause oli irrotettu asiayhteydestään, minkä kyllä K. P.:kin olisi huomannut ”jos olisitte viitsineet edes vähänkään vaivata aivojanne”, –y– soimasi.

Kirjoittaja –y– tarttui puolestaan K. P.:n ”siveelliseen maailmanjärjestyksen” kuvaukseen, jossa tämä oli muotoillut:

Näin ollen olisipa todella keho tämä kansan työn palkka, jos se kurjuudella maksettaisiin; olisipa ylenkatsottava koko siveellinen maailman järjestys, joll’ei se kuntoa ja hyvettä paremmin palkitsisi.

Järjestys oli –y–:n mukaan ”kaunis ja ihana paperilla – sitä ovatkin ylemmät luokat vuosisatojen ajat syöttäneet alemmille, samalla tavalla kuin emintimä pistää lastupalasen voileipää pyytävän lapsen käsiin – vaan tosioloissa se ei pidä ryhtiänsä”.

Kuvaus oli ”ulkokuoreltaan lapsellisen viaton”, mutta tarkoitukseltaan ”demonoillinen”. Tuodakseen sen sanoman esille –y– oli käyttänyt aiemmassa kirjoituksessaan sanoja omantunnon tinkimisestä ja ruusuilla elämisestä, mitkä nyt olivat ajatuksellisesta yhteydestään irrotettuina saaneet K. P.:ltä paheksuvaa huomiota. Kirjoittaja –y– selitti sanavalintojaan:

Minä asetin surullisen ja katkeran totuuden irvistämään ikeniään teidän ”siveelliselle maailmanjärjestykselle”, jonka mukaan kultaa ja kalliita kiviä pitäisi vuotaa j o k a i s e n ahkeran ja rehellisen miehen taskuun, olkootpa olot yhteiskunnassa muuten miten kurjat tahansa. Tässä tarkoituksessa lausuin: ”En tunne minä muuta siveellistä sääntöä” j.n.e., joka kaikki on ivaa teitä kohtaan, mutta tehty ilmaisemalla tosiasia, joka kovasti karvasteli omaakin mieltäni, (– –).

Alaviitteenä edellisessä oli K. P.:lle osoitettu selvennös: ”Anteeksi! – vaan lasta on lusikalla syötettävä, kun se ei itse osaa.”

Hän näki K. P.:n käsittäneen lauseen ”aivan puustavin mukaan, niinkuin lukemaan opettelevainen lapsi ja sanoa pälkähytätte sen olevan minun ’maailmankatsantoni’”. Nimimerkki –y– koki tulleen yleisön silmissä ”siveettömäksi rahjukseksi”, jollaiseksi vastakirjoittaja oli hänet halunnut leimata. Todellisuudessa hän oli kaukana siitä. Nimimerkki K. P.:n hän kuvasi leikillisesti puhuen haluavan esiintyä ”koiruudelle ja vääryydelle äkäisenä kuin rakkikoira”. Kirjoittaja –y–:kin kirjoitti kammoavansa kyseisiä ominaisuuksia omaavia henkilöitä niin, että näiden tullessa taivaaseen pyrki pois, jos siellä itse jo olisi. Tämä oli alun perin kirjoitettuna hänen tekstiinsä heti omantunnon tinkimisen, pettämisen, nylkemisen ja ruusuilla elämisen jälkeen, mutta hän jätti sen pois, kun ei uskonut kenenkään ymmärtävän lehteen asti mennyttä kirjoituksen osaa niin kuin K. P. oli sen ymmärtänyt.

Nimimerkki –y– vaikutti närkästyneen *Mikkelin Sanomien* toimitukselta saamistaan huomautuksista, ”isällisistä neuvoista”: ”kohtuutta, mielenmalttia!”. Hän koki kirjoittaneensa tosiasioista, jotka eivät olleet lehden toimitukselle mieleen. Sen sijaan nimimerkki K. P., jonka kirjoittaja –y– määritteli lehden mielipiteitä edustavaksi, sai esittää ”perättömiä solvauksia, joiden tarkoituksena on riistää minulta se ainoa, mitä ylpeilen, nimittäin: kunniallinen, isiltäni peritty, rehellinen maine ja nimi, jota en häpeä piirtää tähän. K. A. Häyrynen.”

Nimen paljastaminen oli Häyryseltä merkittävä päätös. Nimimerkit olivat yleisesti käytössä. Häyrynen jatkoi vielä tekstiään ja vastasi K. P.:lle kysymykseen, menisikö hän takamaan, ettei virkamiesten palkkojen alentamisesta aiheutuisi korruptiota ja huolettomuutta virkatoimissa. Häyrynen ei mennyt takuuseen:

Laupias varjelkoon minua sitä tekemästä, jos kaikki virkamiehet maassamme ovat yhtä huolimattomia ja valmiita ”kaivamaan malkaa veljensä silmistä, vaikk’ on raiska omissa, kuin K. P. on ollut huolimaton ja vähän ajattelevainen viime kirjoitusta tehdessään.

Häyrynen päätti kirjoituksensa nimittämällä K. P.:tä riitapuoleksi ja pyytämällä tätä paljastamaan nimensä. ”Jos arvoisalla riitapuolellani on jotakin vastattavaa tämän kirjoituksen johdosta, rohkenen minä pyytää hänen tekemään sen ritarillisen työn että paljastaa nimensä. Sama.”

Mikkelin Sanomien toimitus oli liittänyt jutun alle oman kommenttinsa Häyrysen reaktioista siihen, ettei toimitus ollut huomauttanut K. P.:lle tämän kirjoituksista, kuten se oli Häyrysen kirjoituksesta huomauttanut. Toimitus ilmoitti näkemyksensä, että Häyrysen kirjoitus oli antanut aihetta ymmärtää hänen mielipiteitään niin kuin K. P. oli tehnyt. Lisäksi hän sai toimitukselta ohjeen: ”(– –) pyydämme Teitä tarkasti ajattelemaan sitä Raamatunlausetta, johon itse yllä olevassa kirjoituksessanne viittaatte” [kaivaa malkaa veljensä silmistä, vaikk’ on raiska omissa]. (*Mikkelin Sanomat* 24.2.1887.)

”... riitakirjoitusten johdosta”, ”Viimeinen sana...” ja ”Vähäisen hra 'K. P.:n ...”

Keskustelu jatkui. Maaliskuun alussa 3.3. *Mikkelin Sanomissa* sai palstatilaa nimimerkki Maalainen. Hän saattoi olla sama henkilö, joka oli osallistunut keskusteluun 13.1. nimimerkillä Maalainen joka joskus on käynyt kaupungissa. Ehkä hän oli lyhentänyt nimimerkkiään. Kirjoitustyylillä on samankaltainen kuin aiemmassa kirjoituksessa ja sisällöissäänkin yhtymäkohtia.

Kirjoittaja ”Maalainen” halusi kiittää monien maalaisten puolesta nimimerkki –y–:tä tämän kirjoituksista: ”(– –) tahdon kumminkin lausua useampain maalaisten puolesta sulimmat kiitokset –y–:lle hänen esiintymisensä johdosta (– –)”. Maalaisen mielestä –y– oli epäilemättä oikeassa, ”vaikka hän ehkä muutamissa suhteissa on liioitellut”. Hän näki –y–:n kirjoituksilla olleen vaikutusta: ”Eikä edes K. P.:kään enää uskalla soimata meikäläisiä laiskuudesta, sillä viimeisellä kirjoituksellaan hän ainoastaan kokee näyttää että myöskin virkamiehemme tekevät työtä ehkä toisella alalla kuin talonpoika.” (*Mikkelin Sanomat* 3.3.1887a.)

Nimimerkki Maalainen jatkoi palaamalla kiistakirjoittelun alkuperäiseen teemaan ja vertailemalla virkamiehistön ja maaväestön taloudellisia oloja, heidän osaansa ”tämän maailman hyvästä” ja sen seurauksista.

(– –) tämän maailman hyvä on varsin epätasaisesti jaettu siten että maamme virkamiehistö nauttii liian suuria palkkaetuja, joidenka suuruuteen ei ollenkaan heidän työtänsä, olkoonpa se kuinka kallis-arvoista tahansa, voi verrata ja että liian suuri verotaakka painaa maaväestön hartioita. Olemme vaan tahdoteet huomauttaa, että yliluokkien elämä maassamme on muodostunut liian ylelliseksi ja että maakansa on ruvennut seuraamaan herrojen huonoja tapoja, sentään olemme tahtoneet kehoittaa meikäläisiämme pysymään vanhoissa yksinkertaisissa tavoissamme, jotka esiisämme meille perinnöksi ovat jättäneet ja sentään olemme ro h j e n n e e t t o i v o a että maatansa rakastava yliluokka vähentäisi elämänvaatimuksensa, se on luopuisi ylellisyydestään ja antaisi parempia esimerkkiä jokapäiväisestä elämästänsä, joita talonpojat eivät tarvitsisi karttaa suurimpana vihollisensa.

Maalainen koki, että ”yliluokkalaiset” syyttävät heitä laiskuudesta ja huolimattomuudesta ja ivaten huutavat ”rukoile ja tee työtä”, nauttivat itse paremmin elämästä ja keksivät uusia ”elämänvaatimuksia”. K. P.:lle ja muulle yliluokalle kirjoittaja osoitti toivomuksen ja antoi ohjeen:

Kovan kohtalon alaisena maalainen nöyränä ja tyytyväisenä voi kärsiä paljon ei kumminkaan kaikkea, elä sentään elä edes pilan vuoksi lyö lyödyn mieltä, sillä olettehan itse myöntäneet että Suomen talonpoika on Suomen kansan ydin ja elinvoima. (*Mikkelin Sanomat* 3.3.1887a.)

Kiistakirjoittelu alkoi lähestyä loppuaan. K. P. kirjoitti viimeisen kirjoituksensa tähän keskusteluun 3.3.1887 ilmestyneessä *Mikkelin Sanomien* numerossa. Hän palasi K. A. Häyrysen kuvaamaan havaintoon, jonka mukaan maailmanjärjestyksen keskeisenä piirteenä on se, että omaatuntoaan kuuntelemattomat pettäjät ja nykyrit elävät ruusuilla tässä maailmassa.

K. P. vakuutti, etteivät hänen tai muiden ihmisten kokemukset tukeneet tällaista tulkinntaa. Hän epäili kokemusten todistusvoimaa ylipäänsä silloin, jos kokemukset eivät ol-

leet yleisiä ja yleisyyden perusteella oikeita. Kansan ”siveellinen maailmankatsanto”, moraali, oli kirjoittajan mukaan sen sijaan ilmaistu selkeästi sanoissa: rehellisyys maan perii. K. P. ei nähnyt K. A. Häyrysen havainnoissa ja kokemuksissa ”mitään arvoa”. Kielellistä arvoa hän kuitenkin myönsi Häyrysen kirjoituksissa olleen, sillä ”muuten ovat kyhäelmä- ne olleet koko illustratsiooni Suomen kielestä löytyvistä raa’oista sanoista”, K. P. kuvasi ja ilmoitti: ”Näin ollen en enää voi jatkaa väittelyä kanssanne”.

Kirjoituksensa lopuksi K. P. vastasi K. A. Häyrysen pyyntöön tehdä se ritarillinen työ, että paljastaa nimensä:

Jos teillä oli jonkunlaista syytä niin tekemään, ei siitä seuraa että minullakin olisi mitään järjellistä syytä seuraamaan esimerkkiänne. Päinvastoin ei vaatimäk- senne täyttäminen olisi muuta kuin totella oikkujanne, ja sitä en voi pitää ”rita- rillisena” työnä. Piirrän siis kuin ennenkin K. P. (*Mikkelin Sanomat* 3.3.1887b.)

Vaikka K. A. Häyrynen ja kirjoittaja K. P. olivat laskeneet kynänsä ja lopettaneet kiistelyn, sai kirjoitussarja 17.3.1887 vielä yhden osan, jonka lähetti aiemminkin keskustelussa mu- kana ollut *Matin* poika. (*Mikkelin Sanomat* 17.3.1887.) Kirjoitus oli suunnattu herra K. P.:lle ja se alkoi vertauskuvalla: ”Ajattele, hyvä lukiani, kalvaamalla kuluttaneesi vähäisen pähkinän sisuksen, niin mitä kuorilla tehtäisiin! Aivan samaa temppeä näkyy ’K. P.’ har- joittaneen (– –)”.

Siterattuaan vielä K. P.:n kirjoitusta, jonka mukaan kurjuuteen ja varattomuuteen, jos sellaisia löytyi, olivat vaikuttaneet huolimattomuus ja laiskuus *Matin* poika kirjoitti jälleen maamiehen ja virkamiehen aseman erilaisuudesta.

Maamiehen asema on kokonaan toinen kuin virkamiehen, joka aina saa määrä- tyn palkkansa, jos hän vaan muuten toimensa kunnolla suorittaa. Edellinen saa päinvastoin monesti tehdä työtä vuosikausia aamusta iltaan tietämättä, mitä tulokseksi seuraa.

Matin poika kuvasi, kuinka luonnonolosuhteet olivat köyhässä Suomessa erilaiset kuin hel- delmällisillä seuduilla ja halla rasitti melkein joka vuosi niin, että paikoin ei saanut edes siemenviljaa. ”Eikö nyt jo ole päivänselvä ett’ei laiskuus ja huolimattomuus ole n i i n suuressa määrässä syynä huonoon toimeen tuloon, kuin valitetaan?” hän kysyi ja jatkoi K. P.:lle: ”Eikö ’K. P.’ nyt jo huomaa o s a a k s i menneensä yksipuolisuuteen?” Nykyisinä aikoina maalaisten tulot rahassa mitattuina supistuvat puoleen, mutta maksut ovat entistä raskaammat. K. P.:n artikkeli ei siis pidä paikkaansa, *Matin* poika perusteli. Jos olisi totta, että K. P.:n kuvaamat paheet vaivaisivat niin laajaa kansanjoukkoa, leviäisi se vastustamat- tomasti myös muihin luokkiin. *Matin* poika näki K. P.:n kirjoituksissa ristiriitaisuuksia, joita ”ei toki kukaan järkevempi ottane uskoakseen”. *Matin* poika yltyi jopa arvioimaan, että ”eihän vaan niin harras isänmaan-mies antane kättä idiotismille”.

Matin poika palasi vielä keskusteluun veloista, joita oli maalaisilla ja sivistyneillä, sivistyneiden elämäntavoista ja sivistystarpeista sekä maalaisten onnellisuudesta.

Kuka esim. käskee monen ylioppilaaksi päästyään suureen vapauteen, kuten linnun poika lentoon, istumaan biljardi- ynnä muissa huvihuoneissa kulutta- massa rahojansa, joita isänsä ja äitinsä kotona suurella vaivalla kokoovat. Eikö olisi paljon terveellisempää istua kotona kirjan ääressä? Jos onnistutaan sitten velallisenä saamaan joku virka, niin ei tulot voi luonnollisesti riittää menoihin – ”sivistystarpeista” puhumatta.

Matin poika kommentoi nimimerkki K. P.:n näkemystä, jonka mukaan maalaiset pitivät itseään yhtä onnellisina kuin muut, latinankielisellä lausahduksella ”Sorte sua contentum esse” ja toisti osaansa tyytymisen olevan hyvä avu jokaiselle. Hän pohdiskeli ilmausta ”alkuperäinen yksinkertaisuus” ja päätteli sillä tarkoitettavan aikaa, jolloin maamiehen rahat riittivät paremmin, kun tyydyttiin vähemmän herkulliseen elantoon. Nyt, kun ”maalaiskansa on oppinut liiksi herkullisesti elämään”, ovat monet eläneet komeammin kuin heidän varansa olisivat sallineet. Sen seurauksena monet talot ovat viime vuosina vaihtaneet omistajaa toistamiseen. Lopuksi Matin poika vakuutti, etteivät paheet vallinneet maaseuduilla ja kuvasi, kuinka ”täällä armaassa synnyinmaassamme jo kau’an aikaa jokainen saappailia näki hyväksi lomailla niitä, jotka työllä ja hiellä henkensä elättävät”. Lisäksi kirjoittaja vakuutti: ”Tällä en lainkaan halunnut puolustaa ett’ei moisessa väitteessä olisi y h t ä ä n perää, mutta ei toki niin paljon kuin kirjoittaja [K. P.] väittää.” (*Mikkelin Sanomat* 17.3.1887.)

KESKEISIÄ KOHTIA MIKKELIN SANOMIEN MAASEUTU-KAUPUNKI-KESKUSTELUSTA

Edellä referoitu keskustelu maalaisten kurjuudesta ja sen syistä *Mikkelin Sanomissa* päättyi 17.3.1887 julkaistuun kirjoitukseen. Kirjoitusten sarja oli jatkunut liki kolme kuukautta. Keskeisiä näkemyksiä olivat maalaisten ja kaupunkilaisten tarpeet, oikeudet ja velvollisuudet sekä kyseisten ryhmien ominaispiirteet ja tavat toimia. Aina ei suinkaan käytetty sanoja maalainen tai kaupunkilainen, vaan puhuttiin maalaisväestöstä, maakansasta, alemmista luokista tai ylikuokista, virkamiehistä, sivistyneistä jne.

Maalaisväestö, kuten maalaiset usein itseään nimittivät, piti itseään ahkerana ja toime-
liaana, mutta luonnonolosuhteet olivat ankarat ja työn tulos usein niukka vastoin tehtyjä uhrauksia ja työtunteja. Elämäntavoissa oli tapahtunut muutoksia kalliimman maun, nautiskelun ja tuhlaailun suuntaan, mutta sen maalaiset ja heitä edustaneet kirjoittajat näkivät olleen kaupunkilaisilta levinneiden huonojen tapojen omaksumista ja huonojen esimerkkien seuraamista.

Eikä maalaisväestö edustajineen nähnyt maalaisten nautintoaineiden käyttöä aina niin pahana asiana kuin ylempiä kansanluokkia edustaneet kirjoittajat. Eihän maalaisilla ollut samanlaisia mahdollisuuksiakaan nautintoaineisiin kuin kaupunkilaisilla, joilla ne olivat tavoitettavissa päivittäin, arvioivat eräät maalaiskirjoittajat. Tosin kahvi, viina ja tupakka nautintoaineina sekä verat ja silkit vaatetuksessa eivät ylellisinä ja suurissa määrin olleet kaikkien maalaisten itsensäkään mukaan sopivia heidän elämäntapaansa.

Maalaisia tukeneet kirjoittajat moittivat sivistyneitä ja virkamiehiä ylellisestä elämästä ja huonon esimerkin antamisesta. Isopalkkaisilla oli varaa hekumoida kaupungeissa, kun maalaisia samalla rasittivat raskaat verot. Sivistyneitä kaupunkilaisia kehoitettiin karsimaan menojaan ja yksinkertaistamaan elintapojaan. Virkamiesten palkkoja oli syytä alen-
taa.

Sivistyneet kaupunkilaiset näkivät maalaiset usein laiskoina, tuhlaavaisina ja köyhinä, jotka myös pysyivät köyhinä, jos heitä ei sivistetä. Sivistys nostaisi heidän elämänsä tasoa. Eräillä sivistyneillä oli myös näkemyksiä, joiden mukaan talonpojat eivät suinkaan eläneet kurjuudessa, vaan onnellisina oikeudestaan omistaa maata. Huonommassa tilanteessa oli maaseudun maata omistamaton irtain väestö, jonka oloja oli pyrittävä korjaamaan. Kaikki maalaiset puolestaan eivät kuitenkaan pitäneet olojaan kovin onnellisina, koska arvaamaton luonto koetteli ja ankara verotus kuritti.

Käytiin keskustelua myös virkamiesten ja sivistyneiden moraalisesta oikeudesta saada suurta palkkaa. Kouluttautuminen oli vaatinut aikaa ja varoja. Sivistyneillä nähtiin olevan lisäksi erityisiä sivistystarpeita, kun talonpojilla olivat vain olemassaolotarpeet. Maalaisväestön puolesta puhuneet arvostelivat sivistyneiden opiskeluaikaista holtitonta ja tuhlailevaa elämää, jonka he kokivat joutuneensa maksamaan.

Opinsaaneiden palkkoja pitivät maalaisten edustajat liian suurina ja veroja, joilla ne mahdollistettiin, talonpoikia liiaksi rasittavina. Sivistyneillä he näkivät olevan muitakin etuuksia kuin vain rahallinen palkka. Nämä pystyivät elämään helpompaa elämää kuin oppimattomat ja nauttimaan esimerkiksi kirjallisuudesta. Sivistyneillä oli kyky havainnoida ympäristöään monipuolisemmin ja siten myös velvollisuus pyrkiä korjaamaan havaitsemaan epäkohtia.

Sivistyneistön edustaja ei kannattanut virkamiesten palkkojen alentamista, vaan pelkäsi siitä seuraavan korruptiota ja huolettomuutta virkatoimissa. Tuo vaara oli havaittu maissa, joissa virkamiehet saivat huonoa palkkaa. Samalla tuotiin esille ajatus armoleivästä, kuka elättää ketäkin. Tässä tapauksessa eivät sivistyneet elättäneet maalaisväestöä eivätkä maalaiset sivistyneistöä.

Kirjoituksissa oli intohimoista tunnetta ja halua puolustaa maalaisia tai kaupunkilaisia, sitä kansanryhmää, jonka edustajaksi kukin kirjoittaja itsensä tunsu. Niinpä vastakirjoittajan huomiot tai kommentit otettiin usein henkilökohtaisina solvauksina, jotka loukkasivat kohteensa kunniaa. Nimimerkkikirjoitusten taustalla olevia henkilöitä arvailtiin tai joskus kirjoittajat pyysivät kirjoittajakumppaneitaan kertomaan nimensä. Harva kirjoittaja paljasti henkilöään nimimerkin takaa.

Maaseutu–kaupunki-küstojen vaimeneminen

Maalaisia ja kaupunkilaisia lähes edellä käsitellyn keskusteluketjun hengessä vertaileva kirjoitus oli *Mikkelin Sanomissa* vuonna 1902. Otsikkona oli Mistä johtuu vieraanvaraisuuden puute? Nimimerkki –o –el. pohti kirjoituksessaan sitä, miksi kansa ei enää ole vieraanvaraista, niin kuin oli menneinä aikoina. (*Mikkelin Sanomat* 9.8.1902.)

Kaupungeissa vieraanvaraisuus oli kirjoittajan mukaan jo ammoin unohdettu asia. Maalaiset kaupungissa käydessään vielä tervehtivät paikallisia, mutta saivat vastauksen myötä melkein ivahymyä ja tuntemuksen maalaisuudestaan. Kuitenkin maalla käydessään kaupunkilaiset kyllä odottivat heitä tervehdittävän ja vaativat taloon tullessaan aikaa ja vieraanvaraisuutta.

Nimimerkki –o –el. kuvasi, kuinka kaupunkilaisten pidättyneisyys oli leviämässä myös maaseudulle. Muutamia kymmeniä vuosia sitten olivat kaupunkien porvaritkin olleet sydämellisiä ja vieraanvaraisia. Maalaiset olivat ottaneet siitä oppia ja olivat noudattaneet tapaa kirjoitusajankohdan aikoihin saakka. Käyttäytymismalli siis siirtyi kaupungista maaseudulle, mutta muutokset maalla tapahtuivat muutama kymmenen vuotta kaupunkeja myöhemmin.

Syynä porvarien vieraantumiseen ympäristöstään, alaisistaan ja ostajistaan oli kirjoittajan mukaan vallalla ollut pyrkimys näyttää kiireiseltä ja antaa siten vaikka näennäinenkin vaikutelma suuresta liikemiehestä, ”pomosta ja patruunasta”. Puotipalvelijat ja maalaiset seurasivat esimerkkiä, mutta maalaisten käyttäytymisen muutokseen oli nähtävästi vaikuttanut myös yleinen maallistuminen. Työtä tehtiin kansan ”kohottamiseksi”, mutta samalla sitä tekevät pyrkivät erottautumaan rahvaasta, jotta eivät menettäisi tarpeellista kunnioitusta sen silmissä. Sama pelko oli myös virkamiehillä.

Seurustelun kylmyys ja jäykkyys oli sittemmin levinnyt kaikkiin kansankerroksiin. Muutosta tilanteeseen eivät tuoneet nuorisoseurat, kotikoulu eikä työväenliike tai Pel-

lervon aloittama ”yhteistoimintaharrastus”, totesi nimimerkki –o –el. Kaikilla aloilla valitsivat epäily ja epäröinti, keskinäinen luottamus katosi. ”Jokainen pyrki vain aineellista tavaraansa kartuttamaan toisen kustannuksella”, kirjoittaja kuvasi ajan henkeä. (*Mikkelin Sanomat* 9.8.1902.)

Kirjoitus ei kuitenkaan herättänyt vastakaikua eikä saanut muita kirjoittajia keskusteluun mukaan. Maalainen vs. kaupunkilainen -asetelma ei herättänyt intohimoista kiistelystä, kuten vielä runsaat 10 vuotta aikaisemmin. Näyttää siltä, että 1900-luvun alussa huomio alkoi kiinnittyä muihin ajankohtaisiin asioihin.

3.2.2 KANSALLISTEATTERI KIISTAN AIHEENA

Maalais–kaupunkilais-vertailua esiintyi myös suomalaisen teatterin uuden rakennuksen pystyttämisestä keskusteltaessa 1897. Keskustelua käytiin kahden mikkeliiläisen sanomalehden palstoilla, *Mikkeli*-lehden ja *Mikkelin Sanomien*.

Kirjoittelun aloitti nimimerkki Maamies *Mikkeli*-lehdessä 24.11.1897. Hän oli otsikoinut kirjoituksensa: Pääkaupunki ja maaseutu. Kirjoittaja toi esille, kuinka ulkomaalaisille vieraille tšekäläiset isännät aina kehuvat Suomea, puoluekannasta riippumatta. Kiinnostavaa, että tekstin kirjoittaja mainitsi tässä poliittiset puolueet. Myöhemmin niiden näkyminen lehtikirjoittelussa lisääntyi huomattavasti.

Kirjoittaja paheksui sitä, että pääkaupunkilaisilla oli tapana kehuskella vieraille vain pääkaupunkia. Muu Suomi oli tuolloin merkityksetön. Kuitenkin, kun pyrittiin edistämään jotakin yleistä asiaa, vaikka se olisi koskenut kokonaan tai suurimmaksi osaksi heitä itseään, silloin ”aletaan huutaa koko maata avuksi, vedota maaseutulaisten alttiiksi antavasuuteen ja uhraavaisuuteen”. Tällä kertaa kyse oli nykyisen Kansallisteatterin, silloisen suomalaisen teatterin, uuden teatterirakennuksen aikaansaamisesta ja suurin syyllinen ”pääkaupunkiseudun kansallismielinen enemmistö”. Kirjoittaja antoi kyseiselle joukolle ohjeen käydä ahkerasti katsomassa teatterinäytäntöjä ja tuottaa pääsylipuullaan tarvittava rahamäärä kassaan.

Vaikka teatteri olisikin myös maalaisten käytettävissä heidän Helsingissä käydessään, nimimerkki Maamies ennakoivat vasta-argumentteja, on myös maaseudulla ”mukavuuksia”, joita helsinkiläiset voivat siellä käydessään käyttää hyväkseen. Kirjoittaja moitti myös sitä, että maalaisille ei myyty teatteritalon osakkeita, vaan pyydettiin suoraan lahjoituksia. Niitä pyydettiin niin moniin muihinkin kohteisiin, joita olivat esimerkiksi Kansanteatteri, kansaopistot ym. Pääkaupungin kansallismieliset hankkivat ”teatterihuoneen” itse itselleen ”toivomatta siihen koko kansan apua”. (*Mikkeli* 24.11.1897.)

Mikkelin Sanomissa Muudan kansalainen vastasi 2.12.1897 kirjoitukseen ja valitsi otsikoksi: Perätöntä puhetta. Hänen mukaansa maalaisia ei ollut pyydetty minkään vain pääkaupunkia koskeneen hankkeen rahoittajiksi. Lisäksi hän osoitti suomalaisella kansallisteatterilla olevan yleiskansallista, isänmaallista merkitystä. Se ei ollut vain helsinkiläisten huvipaikka. Laitos on ollut ”kansallisen herätyksen, suomalaisen hengen viljelyksen ja isänmaallisen innostuksen ajona”. Kirjoittaja piti perättömänä puhetta, että pääkaupunkilaiset vain kirjoittaisivat ja puhuisivat ja maksattaisivat ”maaseutulaisilla” rahat. Teatteri oli näet saanut aikojen kuluessa suurimman osan rahoituksestaan pääkaupunkiseudun kansallismielisiltä.

Lisäksi nimimerkki Muudan kansalaisen mukaan ei ollut ”suoranaisia lahja-apujen pyyntöjä teatterikartanon hyväksi, josta te loukatun tavoin puhutte”, kuten hän vastasi Maamiehelle. Tässäkin kirjoituksessa tulee esille erimielisyyden kokeminen henkilökohtaisena loukkauksena, niin kuin tuon ajan kirjoituksissa usein oli. Muudan kansalainen,

Mutta jos mikä yleisempi lumma eli yritys, joka waikka kuinka suora-
naisesti koskee ainoastaan heitä itse-
dään, on otettava päiväjärjestykseen
ja perille ajettavaksi, niin silloin ei
koskaan luoteta omiin toimiinsa eikä
tuohon suureen enemmistöön waan
aletaan huutaa koko maata awulsi,
wedota maaseutulaisten alttiiksi an-
tawaisuuteen ja uhraawaisuuteen. Jos
heidän pistää päähänsä huwitella fir-
tufsesja tai warieteesja ja antaa te-
aatterinsa näytellä tyhjille seinille ja
sen johdosta alkaa teatterin kasjassa
näpit tawata pohjaan, niin ei muuta
kuin huutamaan maaseutulaisia pe-
lastamaan kansallista tiedelaitosta,
waikka asia aiwan luonnollisesti olisi
autettu sillä, että täyttäsiwät teatte-
rin joka näytäntö-ilta aiwan ääriään
myöten katsojilla. Sen näet ei luu-
lihi minkään waikeuden olewan kau-
pungissa jossa on 60,000 asulasta
ja; niistä enin osa — siis 40,000
— suomalaisia. Jos näistä joka

Kuva 5.

Osa nimimerkin Maamies kirjoituksesta Pääkaupunki ja maaseutu. (Mikkeli 24.11.1897.)

joka kirjoituksensa loppupuolella ilmaisi kuuluvansa maaseutulaisiin, jatkoi toteamalla, että lahjoituspyyntöjen sijaan helsinkiläiset kansallismieliset naiset ja heidän maaseutusisarensa aikoivat koota varoja arpajaisilla ja iltamilla. Tuloilla sisustettaisiin uusi suomalaisen Thalian temppele, kertoi kirjoittaja. *Mikkelin Sanomissakin* oli ollut ilmoitus mainituista arpajaisista edellisen kuun loppupuolella (*Mikkelin Sanomat* 23.11.1897).

Muudan kansalainen tervehti kirjoituksessaan lämpimästi Kansanteatteria, mutta näki, ettei maaseutulaisten Kansanteatterin toiminta merkinnyt Suomalaisen kansallisteatterin jäämistä vain helsinkiläisille. ”Pois meistä nurkkapatriotismi, pois kateus ja katkeruus kansallisista asioistamme!”, Muudan kansalainen opasti. Hänen mukaansa pääkaupunki kykenisi pitämään Suomalaisen teatterin pystyssä, jos ”se vapautettaisiin tukemasta ja avustamasta maaseudun sivistysoloja”. Hän näki kuitenkin helsinkiläisten suuren merkityksen kansanopistojen ja kirjastojen alkuunpanossa sekä nälänhädän uhatessa myös aineellisen tuen antamisessa. Hänen mukaansa ”me maaseutulaiset olemme toistaiseksi tehneet äärettömän vähän niin hyvin kansallisen asianne, kuin ympärillä olevan kansamme hyväksi”. (*Mikkelin Sanomat* 2.12.1897.)

Kirjoituksen lopussa tulee jälleen esille ajatus siitä, kuka elättää ketäkin ja missäkin olosuhteissa. Tämän mukaan helsinkiläiset ilmeisesti olivat elättäneet maaseutulaisia. Ajatus elättämisestä, toisen armeleivän syömisestä, oli mukana myös maalaisväestön kurjuutta ja sen syitä käsittelevässä kirjoittelussa edellisessä luvussa. Siinä todettiin, etteivät sivistyneet ja maalaisväestö elättäneet kumpikaan toisiaan. Kysymys elättämisestä on ollut selvästi herkkä asia, kun se toistuu eri keskusteluissa ja kiistoissa.

Intohimoja ja kiihtymystä

Keskustelu ja kiistely jatkui. Maamies vastasi *Mikkeli*-lehdessä 6.12.1897 ja kommentoi pääkaupungin ja maaseudun keskinäisten välien arvioinnin arkuutta:

Se on vanhastaan tietty asia, että jos joku maaseutulainen milloin on uskaltanut ottaa puheeksi pääkaupungin ja maaseutujen välin, se on sen komentajan aseman, jossa pääkaupunki pyrkii olemaan maaseutujen suhteen, niin on hän pääkaupunkilaisten puolelta saanut kelpo ripitykset. (– –) tiesimme hyvin edeltäpäin että kyllä siitä tukkapölly seuraa – ja se on tullutkin. (*Mikkeli* 6.12.1897.)

Maamies oli kiinnittänyt huomiota siihen, että *Mikkelin Sanomien* Muudan kansalainen ei ollut pääkaupungista. Hän tulkitse kirjoittajan paikkakuntalaiseksi, joka tšekäläisenä ”santarmina” kuritti uppiniskaisia alamaisia. Kirjoitus eteni maalaisten elämän kovuuden kuvaamiseen sekä maaseudun ja pääkaupungin asettamiseen toistensa vastakohdiksi. Keskuuteemme lykätyt pääkaupunkilaiset, kirjoitti Maamies,

eivät vaivojamme tunne eivätkä tiedä, mitä maksaa kiskoa karusta maasta leipänsä, järsiä sitä ”kurnaalin” kanssa, lähettää joka pala voita ulkomaille, hankkia siten maallemme miljoonia, joilla rakennetaan ”henkisen elämämme” komeaa pääkaupunkia ja ylläpidetään sen tieteitä, taiteita, museoita, kokoelmia y.m. (– –)

Maalaiset joutuivat tämän mukaan elämään ankarissa oloissa ja syömään huonoa ruokaa, kun rahat menivät pääkaupungin ylläpitämiseen ja elättämiseen.

”Tanssikaa vaan kiltisti meidän pillimme mukaan”, tulkitse nimimerkki Maamies vastakirjoittajansa Muudan kansalaisen kehotuksen poistaa mielestä nurkkapatriotismi, kateus ja katkeruus. Kirjoittaja vaikutti kiihtyvän ajatuksistaan. Maamies kritisoi teatterin rahankeruun ajankohtaa ja epäili koko rakennushankkeen toteutumista, koska hänen mukaansa pääkaupungissa vallalla oleva ruotsalainen puolue oli suhtautunut siihen nurjamielisesti. ”(– –) tuskinpa sen alkuunpanosta lähimmässä tulevaisuudessa tulee mitään”, hän päätteli. (*Mikkeli* 6.12.1897.)

Molemmat nyt käsiteltävät kirjoittajat näkivät vastakirjoittajansa kyseisen lehden edustajana, eivät nimimerkin takana olevina yksityishenkilöinä, kuten edellisessä luvussa tavatut kirjoittajat. Muudan kansalainen totesi Maamiehen artikkelin olleen *Mikkeli*-lehdessä pääkirjoituksena (*Mikkelin Sanomat* 2.12.1897) ja Maamies puolestaan epäili, ”että M. S.:n toimitus näkyy pelkäävän ylikuonnollisia pöpöjä (– –)”. (*Mikkeli* 6.12.1897.)

Mikkelin Sanomissa 9.12.1897 kirjoitus sai ”vähän vastausta” ilman kirjoittajan nimeä tai nimimerkkiä julkaistussa tekstissä, joka ilmeisesti oli lehden toimituksen tuottama. Siinä todettiin Maamiehen purkaneen sappeansa *Mikkelin Sanomille* ja Muudan kansalaiselle. Maamiehen näkemystä nimitettiin nurjapuoliseksi ja vailla todellista kansallista harrastusta olevaksi. Vastakirjoittaja totesi Maamiehen ja tämän hengenheimolaisten ”tanssivan

nuoralla Helsingin viikinkien pillin mukaan”. Kirjoittajan mukaan ”me ja kaikki sivistyneet henkilöt näillä seuduin” antavat arvoa Suomalaiselle teatterille kansallisena sivistyslaitokseksi ja kansallisen kaunokirjallisuuden kehittäjänä. Kirjoittaja käytti me-muotoa viittaamaan johonkin ryhmään, jota edusti. Hänen mukaansa rahoja kerätään kuluvana talvena ja Maamies kaltaistensa kanssa voi halutessaan olla osallistumatta keräykseen. (*Mikkelin Sanomat* 9.12.1897a.)

Samassa lehdennumerossa oli myös Muudan kansalaisen vastaus Maamiehelle. Vastaja yltyi maalaileviin kielikuviin teatterin rakennushanketta suomalaismielisesti puolustaessaan:

Kuulkaapa nyt hyvä ”Maamieheni”. Vuolasta virtaa ei suluilla teljetä, vaan se kohoo koskeksi, murtaa padot ja jatkaa entistä voimakkaammin kulkuaan. (– –) yhtä vähän ruotsikkojen laittamat ryteiköt ja vastukset voivat estää suuren Suomen hanketta kohottaa kansallisteatterillemme arvokas koti. (*Mikkelin Sanomat* 9.12.1897b.)

Maamies jatkoi keskustelua muutaman päivän kuluttua *Mikkeli*-lehdessä. Muudan kansalaisen ja *Mikkelin Sanomien* ”vastineet itsessään ovat sitä laatua, että ne hyvin voisimme jättää omaan arvoonsa”, hän aloitti, mutta löysi vastineista vastattavaakin. Maamies ilmoitti kannattavansa rakennushanketta, mutta ”sillä edellytyksellä että kansanopistoasia ja muu työ kansan sivistyksen edistämiseksi ei s i i t ä saa tulla kärsimään”. (*Mikkeli* 13.12.1897.)

Puheenvuoroja Mikkelissä ja teatterijuhlat Helsingissä

Emil Forsström halusi *Mikkelin Sanomissa* 11.12.1897 kumota arvelut, että hän olisi nimimerkki Maamies, joka oli *Mikkeli*-lehden kirjoittanut. Forsström ilmoitti, että hänellä ei ollut osaa koko väittelyssä. Hän kuitenkin ”periaatteessa kannatti maaseudun avunantoa yhteisen kansallisteatterin hyväksi”. Ajankohta hänen mielestään ei vain ollut sopiva, koska oli sovittu samaan aikaan arpajaiset ”toisen, paikkakunnallisen taideharrastuksen hyväksi”. (*Mikkelin Sanomat* 11.12.1897.)

Kirjoitus sai nimimerkki Kaupunkilaisen osallistumaan keskusteluun. Hän puolusti Suomalaisen Teatterin hyväksi pidettäviä arpajaisia, joiden ajankohta ei ollut mikkeliläisten päätettävissä. Paikallisten, konserttiflygelin hankkimista varten pidettävien arpajaisien ajankohta sen sijaa oli. Olkoonkin, että flygeliarpajaisien ajankohta oli sovittu aikaisemmin. Sitä oli mahdollista lykätä myöhemmäksi, jolloin se voisi saada ”suurta kannatusta kaikissa piireissä paikkakunnallamme”. (*Mikkelin Sanomat* 14.12.1897.)

”Suomalaisen Teatterin sisustuksen hyväksi” pidettiin eri puolilla maata ”arpajaiset tai jotkin muut sopivat hovit” 5.3.1898. Nimimerkki – u – uskoi yleisön saapuvan ”oikein lukuisasti näihin arpajaisiin siten antamaan kiitollisen tunnustuksensa Suomalaisen Teatterin kansalliselle työlle”. (*Mikkelin Sanomat* 24.2.1898.) Mikkelissä arpajaiset pidettiin palokunnan talolla 5.–6.3.1898 ja tilaisuuden arvokas ohjelma alkoi lauantaina 5.3. klo puoli 8 illalla. (*Mikkeli* 4.3.1898a, *Mikkelin Sanomat* 5.3.1898). *Mikkeli*-lehden mukaan ”Nämät arpajaisjuhlallisuudet tulevat olemaan suurenmoisimmat, kuin meillä on ennen nähty (– –). (*Mikkeli* 4.3.1898b.) Yleisöä kerrottiin olleen molempina päivinä varsin lukuisasti. Bruttotuloa kertyi noin 2 400 markkaa ja kulujen jälkeen noin 1 800 markkaa. (*Mikkelin Sanomat* 8.3.1898.)

Suomalaisen teatterin uuden rakennuksen sijaintia oli vatvottu valtuustossa ja eri virastoissa kolme ja puoli vuotta, kunnes tehtiin päätös sen rakentamisesta Villensaunan

tontille rautatien varrelle (*Mikkelin Sanomat* 23.4.1898). Teatterin uudisrakennuksen avajaiset pidettiin 9.4.1902. Samalla teatterin nimi muuttui Suomalaisesta teatterista Suomen Kansallisteatteriksi. Mikkeliläislehdet kirjoittivat avajaisjuhlista myönteisesti. *Mikkeli*-lehdessä nimimerkki M. H. kirjoitti: ”Nyt se on suomalaisella näyttämötaiteella oma kotinsa ja oma temppeleensä ja komeapa onkin. Onnellinen sinä isänmaa!” (*Mikkeli* 11.4.1902.) ”Kaikkialla voidaan olla iloiset siitä, että suomalaisella näyttämötaiteella on nyt oma muhkea koti”, kuvaili *Mikkelin Sanomat* 12.4.1902. Yksimielinen tyytyväisyys teatterirakennuksen valmistumisesta välittyi sanomalehdistä. Kuva uudesta teatteritalosta on ainoa tarkastelun otokseen sattunut sanomalehdessä ollut valokuva.

Intohimot laantuivat

Kuuhunta Kansallisteatterin uudisrakennuksen sisustamisvarojen hankinnasta loppui ja tunnepitoinen kirjoittelu teatteritalosta väheni avajaisten jälkeen. Lehdissä ei enää arvioitu maalaisten tai helsinkiläisten valmiuksia teatteritalon rahoittamiseen, mutta kiiteltiin vielä rakennuksen valmistumista ja sen komeutta. Sen jälkeen uutisoitiin teatterin ohjelmistosta, johtajavaihdoksista, oopperahankkeista ja myös talousvaikeuksista. Kansallisteatterin tehdessä maakuntakierroksiaan mm. *Vapaus*-lehti suositteli mikkeliläisille Tuulten pyörteessä -näytännön katsomista. (*Vapaus* 29.5.1909). Esityksen nimi olisi sopinut kuvaamaan myös teatterin omaa historiaa.

Rahanpuute vaivasi Kansallisteatteria ja yksi tuon ajan keinoista varojen hankkimiseksi oli edelleen arpajaisien järjestäminen. *Mikkeli*-lehdessä kirjoittaja M. H. kannusti 1903 lukijoitaan osallistumaan, mikäli arpajaiset pidetään:

Jos sitten niin onnellisesti kävisi, että iltamia ja arpajaisia teatterin kannattamiseksi saataisiin pitää, niin rientäköön silloin yleisömmekin lukuisin joukoin uhraamaan roponsa uuden kansallisteatterin hyväksi. Onhan se epäilemättä sellainen laitos, joka ansaitsee tulla pelastetuksi uhkaavalta konkurssilta. (*Mikkeli* 5.10.1903.)

Sama kirjoittaja suositteli *Mikkeli*-lehdessä savolaisille teatterinystävälle lisäksi käyntiä Kansallisteatterin raittiissa ravintolassa: ”(– –) rakkaat maanmieheni, te avaran Savon asukkaat! Kun te tänne Helsinkiin tulette ja Kansallisteatteriin taidetta nauttimaan menette, niin käyttäkää vahvasti sen raitista ravintolaa.” (*Mikkeli* 18.11.1903.)

Kirjoitukset arpajaisista tai kehotukset käydä nauttimassa Kansallisteatterin taiteesta eivät tuottaneet vastakirjoituksia. Enää tai ainakaan sillä hetkellä ei koettu, että maalaiset olisivat kustantamassa helsinkiläisten teatterihuveja, vaikka arpajaisiin osallistuisivatkin tai teatterinäytännöissä kävisivät ja poikkeaisivat vielä teatterin ravintolaan. Asenteet tai keskeiset puheenaiheet olivat muuttuneet tai näihin lehtiin kirjoittivat erilaiset henkilöt kuin aikaisemmin. Kansallisteatterin rakennusta koskeneessa keskustelussa tulee hyvin esille, kuinka rahankäyttö on ollut mukana muodostettaessa käsityksiä maaseudun tai kaupungin, maalaisten tai kaupunkilaisten tehtävistä.

3.3 KIISTOJA MAALLA JA KAUPUNGISSA

Kiistoja syntyi ja puolustuspuheenvuoroja kirjoitettiin myös paikkakuntien sisäisistä asioista. Maaseutu ja kaupunki, maalaiset ja kaupunkilaiset, eivät olleet tuolloin kirjoitusten ja arviointien kohteina, vaan kirjoitettiin erilaisista tapahtumista tai teoista ja niiden vaikutuksista alueella, joka saattoi olla maaseutu tai kaupunki. Kirjoituksissa tulee kuitenkin esille kiinnostavia ajattel- ja argumentointitapoja, kun puolustetaan omaa paikkakuntaa tai aluetta tai moititaan loukkaavalla tavalla kirjoittanutta keskustelukumppania. 1800-luvun lopun kiistakirjoituksissa tuli esille kokemuksia moitteiden henkilökohtaisuuksista, suorastaan solvauksista ja kunnianloukkauksista.

Ensimmäisenä käsiteltävässä Hirvensalmen tapauksessa sekä toisena olevassa Haukivuoren ja Pieksämäen välisessä kiistassa kyse on maaseutupaikkakunnista ja niillä 1800-luvun lopulla tärkeiksi koetuista ja kiistellyistä puheenaiheista.

3.3.1 TAPAUKSI HIRVENSALMI

Tässä sanomalehtikeskustelussa kuvattiin tapahtumia Hirvensalmella ja niiden perusteella tehtyjä tulkintoja hirvensalmelaisista. Nimimerkki K. –a. oli kirjoittanut marraskuussa 1888 *Mikkelin Sanomissa* Hirvensalmen Kuitulan kylässä sattuneesta kauheasta tappelusta. Kirjoittaja jatkoi kuvaamalla samassa kylässä kyläkoululla pidetyn kyläkirkon aikaan sattuneita häiriöitä:

(– –) vaan ei vielä jumalanpalvelus ollut lopussa, kuin juopuneita alkoi ryömiä kouluhuoneiden rappusia myöden sisään, kiroden ja reuhaden pois nyrkkien vaimoja ja, lapsija ja toinen toistaan jaloistaan, niin että ikkunan ja oven lasit siepaleina rämisivät, jotka siepaleet vielä nytkin todistavat kansan käytöstä, seudulla johon koulu on perustettu ja joka tukehuttaa sen sivistyksen siemenen mitä koulu voipi istuttaa. (*Mikkelin Sanomat* 17.11.1888.)

Muutama viikko myöhemmin asiasta kirjoitti samaan lehteen nimellään K. Ruhanen, joka esittäytyi Björnälän kansakoulun johtokunnan jäseneksi ja taloudenhoitajaksi. Kuten useissa muissakin kirjoituksissa 1800-luvun lopulla arvailtiin nimimerkkien takana olleita henkilöitä, aloitti K. Ruhanenkin tekstinsä toteamalla, kuinka kirjoittaja K. –a. oli ”kuvaillut Kuitulan kylän, luultavasti kirjoittajan kotikylän likeisimmän naapurinsa ja enonsa epäkristillistä elämää y. m.” Kirjoittajan mukaan ”loukattujen kunnian tunto” tulee vastaisuudessa vaatimaan selville, oliko tapahtuma niin ”kauhea” kuin sitä kuvannut oli antanut ymmärtää. ”(– –) luulemme vaan, ettei Mikkelin Sanomien palstoilla. (– –)”, Ruhanen jatkoi. Hän ilmeisesti uhkaili käräjillä, joilla kunnianloukkausjutut olivat 1800-luvulla melko yleisiä.

”Ruununnimismies” oli Ruhasen mukaan selvittänyt kirjoituksessa annettuja syytöksiä kysymällä tekijöiden nimiä nimimerkkiin K. –a. sopivalta Kustaa Kompalta. Tämä oli myöntänyt tekstin kirjoittaneensa ja vakuutti muidenkin pitävän kirjoitettuja asioita tosinä. Ruhanen oli toista mieltä. Ikkunoiden rikkominen Björnälän kansakoulusta kyläkirkon aikana oli Kompan kirjoituksessa juopuneiden tekoja, mutta Ruhasen mukaan ”sen kirjoittaja oikopäätä valehtelee”. Kaksi ikkunaa oli ahtauden vuoksi mennyt rikki, ja juopuneena oli vain ”yksi suutarismies Kangasniemestä”, Ruhanen korjasi moitekirjoitusta. Vielä viinanpoltosta kouluhuoneen lähistöllä oli Komppa kirjoittanut ja se sai Ruhasen mukaan ”koulua koskevien kunnian” vaatimaan selvitystä asianomaisessa oikeudessa. (*Mikkelin Sanomat* 5.12.1888.)

Nimimerkki K. –a. vastasi Ruhasen kirjoitukseen. Hän toisti Ruhasen epäilyn kirjoituksen perättömyydestä ja kertasi, kuinka tämä ”kehoittaa muka loukattuja, kunniastaan hyvien töittensä päälle pitenpiin rettelöihin”. Viinan keiton ja käytön kauhistelua tiivistyi sanoihin: ”Voi ihmistä, voi tätä kansaa, jos ei käsitystä se saa, mihin viinan myrky sen johtaa, mitä juoppous vaikuttaa!” Kun K. Ruhanen ei pitänyt koululla tapahtunutta juopottelua ja sen seurauksia yhtä suurina ja pahoina kuin K. –a., koki tämä tullessa nimitetyksi valehtelijaksi: ”Mitä kirjoitukseni koskee tapauksiin Björnölän kansakoululla, niin siitä arvoisa K. Ruhanen tuomitsee kirjoittajan oikopäätä valehteliaksi.” Valehtelijaksi nimittäminen oli tuohon aikaan loukkaus toisen kunniaa kohtaan. Vakuudeksi edellisen kirjoituksensa väitteille K. –a. osoitti, että viinankeittäjien nimiä oli löydettävissä lääninvankilan sakkoluettelosta ja pyysi Ruhasta ”tarkastamaan vankilan sakkoluetteloa, y. m. rettelöitä joista kyllä näette nimiä Kuitulan kylästä ja sen ympäristöstä”. Tekojen ja kiinnijäämistien seuraamuksista hän esitti arvionsa: ”Ja kohta luultavasti taas kuletetaan viina sakoista vankilaan istumaan.” (*Mikkelin Sanomat* 29.11.1888.)

3.3.2 PIEKSÄMÄEN JA HAUKIVUOREN KIISTELYÄ

Pieksämäen ja Haukivuoren välinen kiistely ajoittui sekä 1880-luvun lopulle. Haukivuori oli itsenäistynyt omaksi kunnakseen eroamalla Pieksämäestä vuonna 1873. *Mikkelin Sanomissa* julkaistiin 10.2.1887 kirje Pieksämäeltä, jossa kirjoittaja kertoi kunnan kuulumisista ja naapureista:

Naapuri pitäjä, etelään mennessä, tuo Haukivuori, joka pienen kepposen kautta hankki itselleen pitäjän nimen ja oikeudet, on nyt oma herransa. Ennen kuin yhdessä oltiin, niin yhteiset olivat asiatkin – mutta nyt, kun erilleen pääsivät, niin osinkoa vaan riitelemään – mitenkäs muutoin.

Kirjoittaja Wilho Wilkas jatkoi kertomalla riidanaiheena olleen pappilan metsärahat, joista haukivuorelaiset halusivat osansa. (*Mikkelin Sanomat* 10.2.1887b.) Metsärahat oli aikoinaan saatu, kun kirkkoherran puustellin maalta oli kaadettu tukkeja ja rahat pantu kassaan. Tuohon aikaan Haukivuori ja Pieksämäki olivat samaa pitäjää. Kun Haukivuori erosi omaksi pitäjäkseen, ei se halunnut antaa osaansa metsärahoista pieksämäkeläisille, vaan halusi osuuden itselleen. (*Mikkelin Sanomat* 5.5.1887b.) Wilkas piti yhteisen kassan säilyttämistä parempana kuin sen jakoa. Toisena kuvauksena naapurikunnastaan hän kertoi haukivuorelaisten pitäneen kuntakokouksen ilman asianmukaisia menettelyjä, kuten pöytäkirjan tarkastamista tai lukemista. (*Mikkelin Sanomat* 10.2.1887b.)

Pian lehdessä julkaistiin kirje Haukivuorelta 3.3. vastauksena Wilho Wilkkaalle. Nimimerkki Eräs Haukivuorelainen oli närkästynyt kirjoituksesta ja Wilkas sai moitteita:

Hra Wilho Wilkas näkyy kirjeessään luuloittelevan, että me emme voisikaan kunnallisia asioita hoitaa. Mutta siinä suuresti erehdytte. Ehken lienee kateudesta ja riidan halusta syntynyt hra Wilho Wilkkaan kirjoitus, koska hän sanoo kirjeessään meidän ”pienen kepposen” kautta emäpitäjäästä (Pieksämäestä) erilleen päässeen ja sitte ruvenneen heiltä ”osinkoa riitelemään”.

Ei tämän kirjoittajan mukaan Haukivuoren itsenäistymisessä ollut mitään kepposta, vaan keisarillisen senaatin päätöksellä se tapahtui, ja jos Wilkas ei sitä usko, voi tulla katsomaan

asiakirjaa. Osa metsärahostostakin kuului haukivuorelaisille kuin ”Manulle iltanen”, hän linjasi. Perusteena osuudelle metsärahoista oli se, että haukivuorelaiset olivat pappilan puustellista osaltaan maksaneetkin. Kaiken kukkuraksi oli Pieksämäellä oleva kirkonkellonkin itse asiassa Haukivuorelta lainattu. Jos sikäläisillä ei ole osoittaa asiasta lahjakirjaa, ”niin sillä kellolla kerran soitetaan Haukivuoren kellotapulissa”, haukivuorelainen uhoi.

Teksti jatkui kuntakokouksen järjestämistä koskevalla sanailulla, jossa menttiin henkilökohtaisuuksiinkin: ”(– –) jos hra Wilkas olisi hyvä ja vilkkauudessaan mainitseisi ne eri-äänit joilla kuntakokouksia alotetaan (– –)”. Lopuksi kirjoittaja kehotti herra Wilkasta tulemaan itse katsomaan, miten Haukivuorella kunnalliskokoukset pidetään ja pöytäkirjat tehdään. (*Mikkelin Sanomat* 3.3.1887c.)

Kuukauden kuluttua 7.4. tuli Wilho Wilkkaalta Pieksämäeltä toinen kirje. Kirjoittaja totesi viime kirjeessään sivumennen maininneensa hiukan Haukivuoren oloista,

niin tuostakos nyt ”melun” nosti eräs joka sanoo itseänsä ”Eräs Haukivuorelainen”, että uhkaa kirkon kellonkin meiltä ottavansa pois. Mutta niinpä luulen, että kyllä se kello paikkansa pitää, missä se tätä nykyä on, vaikka meillä ei olisikaan lahjakirjoja näytettävänä siitä. (– –) se koira älähtää johon karttu kolahtaa.

Wilkas uskoi haukivuorelaisen tulleen hänen kirjeensä ja kunnalliskokousta koskevien moitteiden takia ”hiukan persoonallisesti loukatuksi” ja sen vuoksi ”esiintyy nyt oikein parhaan tavoin puolustus-kirjoituksessaan”. Wilkas totesi kuvernöörin tarkastaneen Pieksämäen kuntakokousten pöytäkirjat ja antaneen kiittävän lausunnon, mutta toisin saattaisi olla Haukivuorella, jossa kenties lyijykynällä kirjoitettuja paperinpalasia tuotaisiin tarkastettavaksi, jos niitä enää tallella olisi, hän arveli. Aivan heti kirjoittaja ei päässyt menemään Haukivuorelle, mutta tilaisuuden tullen hän ottaisi mielellään kutsun vastaan ja menisi seuraamaan kuntakokousta, jossa arveli vastakirjoittajansa olevan keskeisessä roolissa: ”(– –) ja hauskaa se onkin nähdä, kun Te, hra ’Eräs Haukivuorelainen’ olette pitkinne piippuinenne kokousta pitämässä.” (*Mikkelin Sanomat* 7.4.1887.)

Seuraava puheenvuoro oli 5.5. haukivuorelaisella kirjoittajalla. Hän arvioi pieksämäkeläisen näkemyksiä: ”(– –) se röyhkeä kirjoitustapa eli oikeammin se keppihevonen jolla Wilkas ratsastaa on oikeaa todellisuutta, kaikkia asiain oikein (kohdallensa) arvoitelemista vaille.” Wilkas itse oli Erään Haukivuorelaisen mukaan parhaaja eikä hän: ”Mutta katso-kaas hyvä W., kirjoituksennehan on ollut parhausta. Parjaajanahan esiinnytte kirjoituksenne –! Kaiken kiukun ja hävyttömyyden kanssa viskaatte kaikkea likaa ja lokaa Haukivuoren kunnan esimiestä ja koko kuntaa vastaan. (– –).” Lisäksi Wilkkaalla ei ollut yhtään ”lähimmäisen rakkautta”, joten hän saattoi ”röyhkeydessänsä lörpötellä vaikka mitä, vaikka asia ei niin olisikaan”, arvioi Eräs Haukivuorelainen.

Wilkas tuntui haukivuorelaisen mukaan kehuneen itseänsä ja kuten monet tuon ajan kirjoittajat Eräs Haukivuorelainenkin turvautui opetuksessaan raamatunlauseeseen: ”joka itseänsä kerskaa, hän kerskatkoon itseänsä Herrassa. (1 Kor. 1: 21.)”

Haukivuorelainen keskustelija ilmoitti, ettei hän ole henkilökohtaisesti lainkaan loukkaantunut, vaikka Wilkas niin luuli. Tämän henkilöarvauskaan ei ollut osunut: ”Ei ole minulla kunnalliskokouksen esimiehen toimen kuin pitkien piippujenkaan kanssa mitään tekemistä.” Nimimerkillä kirjoittaminen ja sen takana olevan kirjoittajan henkilöllisyyden arvailu oli 1880-luvun lopun kirjoituksissa yleistä. Joskus arvauksen myönnettiin osuneen kohdalleen, joskus ei.

Haukivuorelaisuus velvoitti kirjoittajaa puolustamaan pitäjäänsä ja sen osuutta pappilan metsärahoista. Olkoonkin, että puustelli oli kruunun lahjoitusmaata, ei se tehnyt Haukivuorta osattomaksi, vaikka sellaista kuului puhuttavankin, Eräs Haukivuorelainen täsmensi. ”H:vuori on yhtä hyvä lahjan omistaja kun P:mäkikin. (– –) Voipihan siis pappilan metsärahoja osansa mukaan H;vuori itse hoitaa, eikä P:mäeltä yli-herruutta siihen tarvittane”, hän kirjoitti.

Eräs Haukivuorelainen antoi Wilho Wilkkaalle vielä ohjeen tulevaisuutta varten: ”(– –) kun vasta rupeatte toisten asioita sotkemaan ja solvaamaan, niin katsokaa että omanne hyvät olisivat, sillä jokainen näkee toisen pahat, vaan ei omaansa (– –)”. (*Mikkelin Sanomat* 5.5.1887b.)

Kirjoituksen lopussa mukailtu raamatunlause toisen ja omista vioista oli yleinen 1880-luvun lopun lehtikirjoituksissa ja kiistoissa, joissa pyrittiin osoittamaan, että moittijan asiat eivät olleet paremmin hoidettuja kuin moititun. Myös solvaus-sanaa käytettiin usein. Nimittämällä saatua moitetta solvaukseksi, se pyrittiin tekemään perättömäksi. Solvaus oli lainopillisessa merkityksessä kunnianloukkausrikos. Sananlaskuista Se koira älähtää, johon kalikka kalahtaa oli muunnelmineen usein käytetty muissakin 1880-luvun lopun kirjoituksissa kuin tässä keskusteluketjussa.

3.3.3 YHDISTYSTEN JA SEUROJEN ARVIOINTIA SAVONLINNASSA

1880-luvun lopun lehtikirjoituksissa, joissa käsiteltiin tiettyjen paikkakuntien tapahtumia ja kiistoja sekä maaseutu–kaupunki-keskusteluissa (luku 3.2) kirjoittajat saattoivat pitää ryhmäänsä kohdistettuja moitteita henkilökohtaisina syytöksinä tai eri mieltä olevien kirjoituksia loukkauksina heidän kunniaansa kohtaan. 1900-luvun alussa alkoi esiintyä yhä enemmän kirjoituksia, joissa käsiteltiin tapahtumia, asioita tai ilmiöitä, eikä vastakirjoittaja välttämättä kokenut tulleen henkilökohtaisesti loukatuksi.

Esimerkkinä seurataan Tiituksen ja Filippuksen keskustelua *Mikkelin Sanomissa* vuoden 1903 lopulla. Nimimerkki Tiitus kirjoitti *Mikkelin Sanomiin* otsikolla Kirje Savonlinnasta 24.11.1903. Hän käsitteli Savonlinnan kuulumisia useista näkökulmista, mutta aiheen Filippuksen vastakirjoitukseen antoi paikallisten seurojen arviointi. Tiitus arvioi useiden yhdistysten ja seurojen toimintaa. Hänen mukaansa

Työväenyhdistyksestä, joka meidän oloissa on suurin yhdistys, on parina viime vuonna ollut vähän pirteämpi henki kuin ennen, vaan sekin on vielä todellisesta työväenliikkeestä kaukana, sillä vielä osaksi on johtomiehinä vanhoillisia ja itse asiaa tuntemattomia. (– –)

Itä-Savon nuorisoseura on myös meillä, vaan sen merkitys on niin vähäinen itse asiassa kansan kehityksessä että siitä ei ole paljon sanottavaa. Tarkotus ehkä on hyvä, vaan johtoa sekä tarmoa puuttuu; vaan eipä ole ihmettävää, kun harvat jäsenistä edes pintapuolisesti tuntevat aatetta asiassaan. (– –)

Sitte se vielä löytyy raittiusseura ja se on seura, joka ei tee juuri mitään raittiusden eteen, pitää joskus jonkun illatsun, laulavat jonkun laulun, puhutaan joku puhe tai muuta semmoista, siinä kaikki sen toiminta. (– –)

Sitte on täällä tuo virallinen käsityöyhdistys ja liikemiesyhdistys, vaan ne toimivat sillälailla kuin jokainen käsittää sanomattakin.

Mitä sitte tulee viimeaikaisiin edistyspyrintöihin, niin voidaan niihin lukea ”osuuskauppa” myöskin. (– –)

Onhan täällä kansanvalistusseuran haaraosasto myöskin, vaan senkään toimintaa ei voi suureksi arvata, sillä se on vallan vanhoillista sekä muuta sellaista, joten ei kansa paljon viisastu siitä. (*Mikkelin Sanomat* 24.11.1903.)

Filippus toi näkemyksensä toiminnasta ja arvioista esille lehden 1.12. ilmestyneessä numerossa. Hän arveli, että ”Te Hra ”Tiitus’ olette katsoneet asian ainoastaan sormihaarainne läpi, tahi ette ehkä todenteolla tunne täkäläisten seurojen ja yhdistysten toimintaa, (– –)”.

Tunnustuksensa annettakoon myös Työväenyhdistykselle, vaan ei se kumminkaan ainakaan kahden viime vuoden aikana luullakseni ole, niin taloudellisissa kuin muissakaan asioissa, erittäin mainittavia matkaan saattanut. (– –) – Hra ”Tiitus” näyttää uskovan että Työväenyhdistys se täällä onkin, joka ”jyryn pitää”. (– –)

Sitten käypi Hra ”Tiitus” Itä-Savon nuorisoseuran kimppuun (– –). Tosi kyllä on ett’ei virkeämpi toiminta, niin nuorisoseuroissa kuin muissakaan olisi haitaksi, vaan luulen että nuorisoseura täällä nykyään toimii niin virkeästi kuin olot suinkin myöten antavat.

Filippus kertoi laajasti nuorisoseuran toiminnasta ja harmitteli, että sillä ei ollut varaa ostaa omia tiloja, vaan toimi työväenyhdistyksen tiloissa, joista vuokraaja peri liian kallista vuokraa. Kuitenkin seuralla oli oma lainakirjasto, seurassa toimi lauluseura, puhujaseura ja voimisteluseura sekä raittiusliitto. Lisäksi jäsenet olivat pitäneet iltamia kerran kuukaudessa. Muista seuroista kirjoittaja totesi:

Mitä taas tulee muihin seuroihin ja yhdistyksiin ovat ne myös luullakseni toimineet voimiansa mukaan. Onhan liikemiesyhdistyksen paras’ aikaa toimeenpannut kurssseja kirjanpidossa, ruotsin- ja venäjänkielessä y.m.

Nimimerkki Filippus kehotti Tiitusta näyttämään esimerkkiä ja ryhtymään niiden seurojen jäseneksi, jotka ovat hänen mielestään saaneet aikaan vain vähäpätöistä toimintaa. Filippus arveli, että tuskin Tiitus vielä niiden seurojen jäsen on, joten pankoon niiden johtamiseen kaiken sen kykynsä, jonka toi esille kirjeessään. ”(– –) tottahan nuo seurat silloin jättiläisaskelilla eteenpäin menevät”, Filippus hieman piikikkäästi arveli. (*Mikkelin Sanomat* 1.12.1903.)

”Se kiljahtaa jota koski”, kirjoitti Tiitus 10.12.1903. Pari kolme kovaa sanaa herra Filippukselle, kuului kirjoituksen otsikko. ”En rakasta riitakirjoituksia enkä luule M. S.:n toimituksenkaan niitä suosivan, joten en sano tuosta herra F:n kirjeestä, josta ei juuri asiallista löydä, paljon mitään; vain joku sana: (– –).”

Tiitus hämmästeli, että Filippus oli tuonut esille seurojen taloudellisia asioita, kun hänen mielestään ensisijaisia olivat ”aate ja toimintakyky”. Tiituksen mukaan Filippus näkyi ajavan takaa Savonlinnan Työväenyhdistystä. Itse hän kielsi moittineensa nuorisoseuraa, vaan ”antaneensa tunnusteensa” sen toiminnalle. Hän vain ei ole sellaisia kirjoittajia, jotka ”imartelevat ja pilviin asti kehuvat omia ja muita yhdistyksiä paikkakunnallaan”. Tiitus muistutti, ettei Filippuksen kehuman Nuorisoseuran haaraosastojen toiminta ole itse seu-

ran ansiota. Arvostelu jatkui: ”Herra F:s on mielestäni liian lähellä I. S. N. sitä kehumaan, jos hän asian oikein ymmärtää. Yleisö kyllä asian tietää, että ei I. S. N. ole niitä uusia edistysseuroja, joiden henkeä ja edistystä voisi yleisölle kehuun kertoilla. Ehkä tulee vast’edes: sitte saadaan nähdä!”

Muista seuroista Tiitus moitti mm. Liikemiesyhdistyksen toimettomuutta ja totesi, että suurella työllä oli nyt kurssit saatu aikaan. Muuta ei ollut tehtykään. Eikä raittiusseura ollut hänen mukaansa tehnyt mitään raittiuden eteen. Savonlinnan Työväenyhdistyksestä Tiituksella oli parasta sanottavaa, joskin se ”on kyllä hiljainen ja vanhoillinen vaan tunnustavat jo vastustajinkin että on sillä jotain toimintaa etenkin kunnallisissa asioissa. Olisi kylläkin parantamisen varaa.” Tiitus totesi, kuinka Filippuskin tietää, ”mitenkä sen johtomiehiä ja yhdistystä ’boikoteerataan’, joten ei ole ihme jos ei se enempää voi toimia”. Jälleen kirjoittaja palasi aatteellisuuteen, joka alkoi nousta esille 1900-luvun alussa yhä useammassa kirjoituksessa ja monessa erilaisessa muodossa. Tiitus ilmoitti päättävänsä kirjoitussarjan tähän. (*Mikkelin Sanomat* 10.12.1903.)

3.3.4 SANOMALEHTIEN POLITIKOINTIA

Monet sanomalehdet toimivat 1900-luvun alussa poliittisten puolueiden tai yhteenliittymien äänenkannattajina. Sanomalehdet kiistelivät näkemyksistä ja arvioivat toistensa sanavalintoja. Vielä 1800-luvun lopulla aatteiden palo ei ollut sanomalehdistössä yhtä vahvaa kuin pian seuraavan vuosisadan puolella. Saimaa-lehdessä jopa hämmästeltiin vuonna 1895 sitä, että sanomalehtikiistoja ei ollut syntynyt ja selitetiin asiaa tšekäläisellä mielenlaadulla.

Miksei Vesan kirjeitä ole taas näkynyt moneen aikaan (– –). Niin. Aineen puute se on todellakin, joka välistä tekee kiusaa. – eikä se tässä meidän pyhässä Mikkelissä niin kummallista olekkaan, sillä me olemme niin herttaisen rauhallista väkeä ettei meidän keskuudessa tule kysymyksenkään mikään ”polemiikki” s.o. sanomalehtikiista – eli riitakirjoitukset: Jos meillä joku vaikka suuremmassakin joukossa lausuu kuinka hullunkurisen mietteen tahansa, emme me, kuten muut ”hätäiset” viitsi ruveta mihinkään sanasotaan, nyökkäämme vaan myönnytykseksi, tai pahimmassa tapauksessa hymyilemme vähän epäileväisesti. (– –) Mutta toista se on tykkänään muualla maailmassa. (*Saimaa* 3.9.1895.)

Ajan ja kirjoitusten muuttumista kuvaa *Mikkelin Sanomien*, *Vapaus*-lehden ja *Suur-Savo*-lehden kirjoittelu. Aikamme sanomalehtimoraalia oli *Mikkelin Sanomat* otsikoinut 13.10.1908 juttunsa, jonka se aloitti sanoin: ”Tämän lehden viime numeron pääkirjoitus on antanut koko joukon päänvaivaa tšekäläiselle sosialistilehdelle.” (*Mikkelin Sanomat* 13.10.1908b.)

Mainitun pääkirjoituksen otsikko oli Perättömiä syytöksiä ja järjestettyä kiihotusta (*Mikkelin Sanomat* 10.10.1908). Kirjoitus käsitteli kunnallislakiehdotuksen käsittelyä eduskunnassa, jossa asiasta oli lehden mukaan ”tulisesti oteltu”. Kuohuntaa oli aiheuttanut suomalaisen puolueen kannanotto kunnallista äänioikeutta koskevassa asiassa. Sekä oikeisto että vasemmisto, perustuslailliset ja sosialistit, olivat sen jälkeen hyökänneet suomalaista puoluetta vastaan. Monissa sanomalehdissä ja suullisesti oli *Mikkelin Sanomien* mukaan väitetty suomalaisen puolueen perääntyneen aikaisemmasta kannastaan. Niinpä suomalaisen puolueen oli paikallaan ”torjua syytökset täydellisesti perättöminä (– –)”, lehti kir-

joitti. Puolueen edustaja Hannes Gebhard oli puhunut ”vain omasta puolestaan, ei ryhmänsä valtuuttamana ja sen nimessä”, mutta täsmennystä evät varsinkaan sosialistit olleet ottaneet huomioon.

Edustaja Gebhard oli kuvaillut oloja monessakin kunnassa, ”jos sosialistit pääsisivät niissä mullistelemaan”. Sosialistit olivat nimittäin muuttaneet mieltään edellisestä istuntokaudesta muun muassa tukkiyhtiö- ja torpparilain käsittelyssä juuri torppareille ja pienviljelijöille epäedullisempaan suuntaan. Edustaja päätyi siihen,

että kansamme on kypsytön käyttämään niin yleistä äänioikeutta kuin sille on aiottu antaa ja että näin ollen olisi paras antaa kysymyksen kunnallisen äänioikeuden laajentamisesta kypsyä ja asettua odottamaan hallituksen ehdotusta asiasta.

Suuri uudistus voitaisiin puhujan mukaan toteuttaa ensin kaupungeissa ja myöhemmin maaseudulla. Edustaja Gebhard oli kuitenkin vielä lisännyt olevansa periaatteessa yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden kannalla ja että oli puhunut yksinomaan omasta puolestaan.

Edustajan lisäkommenttia ei *Mikkelin Sanomien* mukaan ollut otettu huomioon, ei oikealla eikä varsinkaan vasemmalla, josta

alettiin kohta heille ominaisella kieroudella huutaa, että suomalainen puolue on peräytynyt ohjelmastaan, (– –). Sellaista se on rehellsyys valtiollisessa elämässämme nykyään. (– –) Mutta koskapa sosialistilehdet ovat antaneet totuudelle mitään arvoa, milloin ei se ole sopinut heidän puoluetarkoituksiinsa?

Saman pääkirjoituksen mukaan äänioikeusasia oli ollut eduskunnassa muutaman päivän kuluttua uudelleen käsiteltävänä, jolloin oli esitetty suomalaisen puolueen ja sen eduskuntaryhmän kanta. Sen mukaan ”puolueen eduskuntaryhmä edelleen on ohjelmansa kannalla, että se ei ole ajatellut ikärajan koroitusta, ei uudistuksen toistaiseksi lykkäämistä eikä asteettaista toimeenpanoa.” Lausunto siis osoitti ”perustuslaillisten ja sosialistien huudon perättömäksi”, lehti kirjoitti. Järkevämmät nuorsuomalaiset ovat hiljentäneet ääntään, totesi *Mikkelin Sanomat* ja jatkoi:

Ainoastaan siveellisesti edesvastuuttomimmat ja syvimmälle vääristelyn polulla vajonneet heidän lehdistään, kuten esim. täkäläinen Suur-Savo, siitä huolimatta edelleen silmää räpäyttämättä uskottelevat lukijoilleen, että suomalainen puolue muka on ”tehnyt äkillisen keikauksen” ja on sitä mieltä, että kunnallislain uudistus olisi tällä kertaa lykättävä tulevaisuuteen!

Mikkelin Sanomien mukaan ”Tällaisen siveelliseen alennustilaan sortuneen lehden kanssa on luonnollisesti järkevä keskustelu ja asiallinen väittely mahdotonta.” Lehti kirjoitti samassa artikkelissa myös ”järjestetystä kiihoituksesta”, jota sen mukaan nuorsuomalaiset ja sosialistit olivat harjoittaneet ”puolueitten pääkortteerissa kannatuksen vähentämiseksi suomalaiselta puolueelta”. (*Mikkelin Sanomat* 10.10.1908.)

Vapaus-lehti kommentoi *Mikkelin Sanomien* pääkirjoitusta mm. seuraavasti:

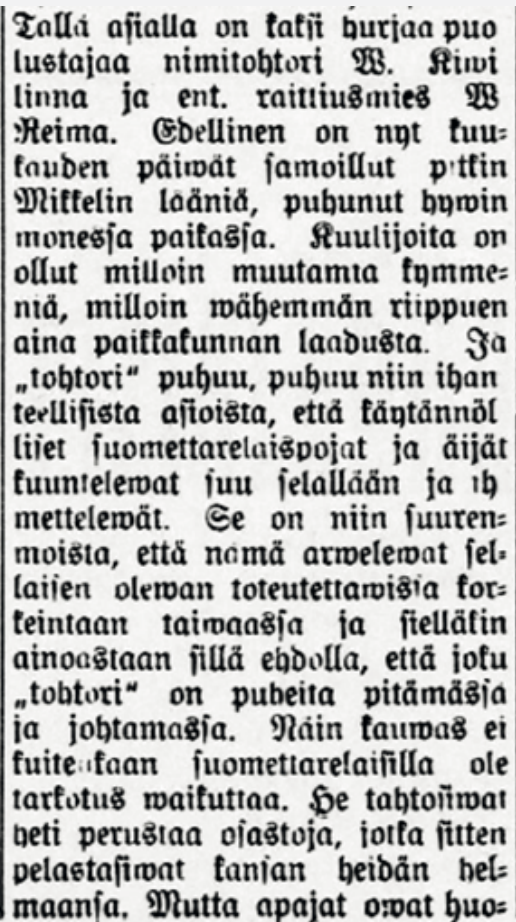
Mikkelin Sanomat ovat ryhtyneet puolustamaan puoluettaan ja Gebhardiaan tuon kuuluisan kunnallislaki-skandaalin johdosta. (– –) Ja oikein aito mikkelinsanomalaiseen tapaan, joka tekee mustasta ihan valkoista parilla kynän

käänteellä, (– –). Siis valveilla on oltava ja tuonlaisesta kettuilemisestä lausuttava mitä siitä ajatellaan. *Vapaus* 10.10.1908.)

Lehtien ja puolueiden suhde tuntui varsin kiinteältä ja lehdet puolueeseensa sitoutuneilta sanansaattajilta, puolueiden työkaluilta. Ajan sanomalehtimoraalia käsitelleessä *Mikkelin Sanomien* artikkelissa (*Mikkelin Sanomat* 13.10.1908b) viitattiin edellispäivän *Suur-Savo*-lehteen, jonka mukaan suomettarelaiset ”luopuivat omasta suurella melulla toivotetusta ohjelmastaan ja siirtyivät kunnallislakiasiaa kaikkein vanhoillisimpien pataviikinkien, Gänge Rolfin y.m.s., kannalle”. (*Suur-Savo* 12.10.1908.) *Mikkelin Sanomat* jatkoi: ”Niin sitä pitää! Toinen asia on sitte, luuleeko Suur-Savo todellakin saavansa lukijakuntansa uskomaan sitä valheitten sarjaa, jota lehti noin itsepintaisen johdonmukaisesti sille syöttää.” (*Mikkelin Sanomat* 13.10.1908b.)

Joitakin kymmeniä vuosia aiemmin lehtien poliittisissa kirjoituksissa puhuttiin ensisijaisesti kahden ryhmän, suomenmielisten ja ruotsinmielisten, fennojen ja viikinkien, näkemyksistä. Kansallisuusaate oli silloin usein esillä. Nyt puoluekenttä ja keskustelunaiheet olivat monipuolistuneet, mutta samojakin aihepiirejä yhä käsiteltiin.

Kirjoittaessaan suunnitelmista Kansallismielisen Nuorisoliiton perustamiseksi marras-

Tällä asialla on katji hurjaa puolustajaa nimitohtori W. Kivilinna ja ent. raittiusmies W. Reima. Edellinen on nyt kuulauden päiwät samoillut pttin Mikkelin loäniä, puhunut hywin monesja paikassa. Kuulijoita on ollut milloin muutamia kymmeniä, milloin wähemmän riippuen aina paikafunnan laadusta. Ja „tohtori” puhuu, puhuu niin ihan teellifista asioista, että käytännöliet suomettarelaispojat ja äijät kuuntelewat juu selallään ja ihmettelewät. Se on niin suuremoista, että nämä arwelewat selalaien olewan toteutettawisia korkeintaan taiwaassa ja fiellätin ainoastaan sillä ehdolla, että joku „tohtori” on pubeita pitämässä ja johtamassa. Näin kauwas ei fuitukaan suomettarelaisilla ole tarkoitus waituttaa. He tahtoöwät heti perustaa osastoja, jotka sitten pelastafiwat kansan heidän helmaansa. Mutta apajat owat huo-

Kuva 6.

Osa nimimerkin Piste kirjoituksesta Katsauksia-palstalla. (*Vapaus* 25.11.1909.)

kuussa 1909 *Mikkelin Sanomat* kannusti puuhaajia ja uutisoi *Vapaus*-lehden kriittisestä näkemyksestä hanketta kohtaan. ”Tuulta purjeisiin vain! Minunkin vanha sydämeni nuortuu nähdessäni kuinka nouseva polvi käy reippaaseen toimintaan kansallisten ihanteiden puolesta”, kuului arvio liiton perustamisaikeista ja kommentti *Vapaus*-lehden kirjoituksesta näin: ”(– –) *Vapaus*-lehtikin on katsonut asiaksensa pahasti murahtaa alkavalle Savon kansallismieliselle nuorisoliikkeelle. Torstain numerossaan se ’perustuslaillisilta’ oppimassaan äänilajissa parjaa tätä nuorta, elinvoimaista liikettä ja ennustaa sen olevan ’kuolleena syntynyt’”. *Mikkelin Sanomat* jatkoi vielä mm.: ” – Kyllä pitää olla paatunut ’sosialisti’ joka uskoo sen Vapauden väitteen, ettei kansallismielisyydellä muka olisi ’mitään vastinetta todellisuudessa’. (*Mikkelin Sanomat* 27.11.1909; *Vapaus* 25.11.1909.) Nimimerkki Piste kirjoitti *Vapaus*-lehdessä epäilyksistään:

(– –) tänne Mikkelin lääniin tupataan oikein väellä ja voimalla oikein kansallismielistä eli toisin sanoen suomettarelaista nuorisoliitto aatetta tai humpuukia. (– –) Ja ”tohtori” puhuu, puhuu niin ihanteellisista asioista, että käytännölliset suomettarelaispojat ja äijät kuuntelevat suu selällään ja ihmettelevät. (– –) Kamarista on niin helppo tehdä ennakkolaskelmia ja suuria valloituksia. (– –) Sillä ei ole mitään vastinetta todellisuudessa, joten sen täytyy pysyä, jos se saataisiinkin syntymään, herrasväen leikkiseurana. (– –) Mutta onhan niillä herroilla aikaa kokeilla ja suunnitella millä voisivat vetää kansan työtä tekevää väestön puoleensa. Kokeilkoot, sittenpäähän uskovat. (*Vapaus* 25.11.1909.)

Mikkelin Sanomilla ja *Vapaudella* oli kummallakin selvästi oma aatteensa ja puolueensa, joita ne tukivat ja puolustivat. Puoluepolitiikan ja sanomalehtien kytkeytyminen toisiinsa yleistyi 1800–1900-lukujen vaihteessa ja sai aikaan ristiriitoja lehtien kesken, mikä näkyi hyvin myös tässä rajallisessa aineistossa. Maaseutu ja kaupunki olivat tapahtumapaikkoja, mutta ne eivät politiikkakeskusteluissa olleet itsessään kirjoitusten ydinaiheita. Maaseudun ja kaupungin eroja ei haluttu erityisesti korostaa, koska tavoiteltiin kannatusta niin maaseudulta kuin kaupungeista.

4 MAASEUTU-KAUPUNKI-SUHTEEN KESKUSTELUKONTEKSTIT

Tutkimuksen aineistona käytetyt sanomalehtikirjoitukset ajoittuvat 1800–1900-lukujen vaihteen suureen suomalaisen yhteiskunnan murrokseen. Agraariyhteiskunta oli alkanut teollistua, vaikka maa- ja metsätalous olivat edelleen pääelinkeinoja. Monet ihmiset siirtyivät työpaikasta toiseen ja muuttivat maalta kaupunkiin tai pahimman laman aikana siirtolaisiksi ulkomaille. Kansa lähti liikkeelle. Alkoi syntyä poliittista liikehdintää ja puolueita.

Aineiston kattama ajanjakso 1861–1910 on varsin lyhyt ja aineisto paikallinen. Siitä on kuitenkin tunnistettavissa joitakin muutoksia sekä sanomalehtien funktiossa että niiden esilletuomissa maaseutu- ja kaupunki-käsityksissä.

Tutkimuksessa käytetyn aineiston perusteella on hahmoteltavissa neljä maaseutu-kaupunki-keskustelujen kontekstia, jotka vaikuttavat maaseutua ja kaupunkia sekä niiden suhdetta kuvaaviin representaatioihin:

- 1) TAPAHTUMAPAIKKAKONTEKSTI
- 2) KEHITTÄMISKONTEKSTI
- 3) TUNNEKONTEKSTI
- 4) POLITIIKKAKONTEKSTI

Tapahtumapaikkakonteksti: ilmoituksia lehdissä

Tapahtumapaikkakontekstissa maaseutu ja kaupunki kuvataan neutraaleina tapahtumapaikkoina ilmoituslehdessä. Lehtikirjoitukset olivat 1860-luvulla pitkälti ilmoitusluonteisia. Ilmoitettiin tulevista tapahtumista maalla ja kaupungissa, kokouksista, junien aikatauluista tai hotellissa yöpyneistä matkustajista. Liikkeet ilmoittivat tuotteistaan tai palveluistaan ja lehdet pyrkivät hankkimaan tilauksia. Lehti sattoi olla nimeltäänkin ilmoituslehti.

Tapahtumapaikkakontekstin keskiössä ei ole maaseudun ja kaupungin suhde, mutta siihen nähdään tarpeelliseksi ottaa neutraalilla tavalla kantaa. Maaseutu ja kaupunki tunnistetaan ja mainitaan molemmat mahdollisina toiminnan piireinä. Esimerkiksi seuraavasti: ”Asianajokonttori Mikkelissä (– –) Pyydetäessä matkustaa allekirjoittaja Grundstroem maaseuduille.” (*Mikkelin Sanomat* 22.11.1890.)

Kehittämiskonteksti: kokemuksia ja pyrkimyksiä lama-aikana

Kehittämiskontekstissa maaseutu ja kaupunki kuvataan toimivina ja kokevina ympäristöinä yhteiskunnallisista muutoksista kertovissa kirjoituksissa. 1800-luvun loppu oli yleistä lama-aikaa, jonka kirjoituksia leimasi pyrkimys selviytyä. Lama, työttömyys ja siirtolaisuus koskettivat sekä maaseutua että kaupunkeja. Lehtiin kirjoitettiin opastavia kirjoituksia, jotta opillisesta sivistyksestä vaille jääneitä saataisiin sivistetyksi ja valistetuksi. Oppivelvollisuuslain säätäminen oli merkittävä toimenpide sivistyksen lisäämiseksi.

Maaseudulla pyrittiin muun muassa maatalousalan koulutuksen lisäämisellä pitämään väestö aloillaan tekemässä tuottavaa työtä, mutta parempien olojen etsiminen houkutti väkeä. Maaseudun naisille järjestettiin erityistä koulutusta työkelvopoisuuden edistämiseksi.

Lähtijöitä oli runsasti myös kaupungeissa ja lama-aika koettiin eräiden kirjoitusten mukaan ankarampina kaupungeissa kuin maaseuduilla. Uusia elinkeino- ja toimeentulomahdollisuuksia etsittiin sekä entisillä alueilla että siirtolaisina muualla maassa tai ulkomailla.

Kehittämiskontekstissa maaseutu ja kaupunki kuvataan rinnakkain ja ratkaisuhakuisesti. Räättälöityjä ratkaisuja etsitään sekä maaseuduille että kaupunkeihin. Maaseutu ja kaupunki nähdään aktiivisempina kuin tapahtumapaikkakontekstissa. Seuraavissa esimerkeissä puhutaan keinoista toimeentulomahdollisuuksien lisäämiseksi ja terveyden säilyttämiseksi.

”Silloin esiintyy meille teollisuus kansan ja maatalouden taloudellisen kasvattajana, joka herättää kansan taloudellisen itseensäytyväisyyden uneliaisuudesta, luo sille uusia kulttuuritarpeita ja tekee mahdolliseksi niiden tyydyttämisen.” (J. Jännes, *Suur-Savo* 25.6.1906.)

”Tärkein apukeino [terveyden vaalimisessa lama-aikana] on joka tapauksessa säännöllinen puhtaus. Mutta siinäkohden myös enemmän rikotaan paikkakunnallamme – vieläpä kaikkialla. Tuskinpa kaupunkimmeakaan laitaseudut ovat siinä suhteessa täysin tyydyttävällä kannalla, maaseudusta puhumattakaan.” (*Saimaa* 12.6.1894.)

Tunnekonteksti: intohimoja maaseutu-kaupunki-keskustelussa

Tunnekontekstissa maaseudusta ja kaupungista sekä niiden suhteesta tulee intohimoisten keskustelujen ja kiistojen kohteita. Monissa kirjoituksissa 1880-luvun loppupuolella oli nähtävissä myös intohimoa jonkin asian puolesta tai jotakin vastaan. Kansallisuusaate sekä kansanvalistus ja -sivistys olivat vahvasti esillä. Tuolloin maaseutu ja kaupunki, sivistymättömät maalaiset ja sivistyneet kaupunkilaiset, asetettiin vastakkain. Toiminnallisten, ympäristöllisten ja sosiaalisten erojen lisäksi vertailtavien ryhmien paremmuutta mitattiin arvopohjaisesti. Punnittiin maalaisten ja kaupunkilaisten kykyjä ja moraalia.

Kirjoituksissa puolustettiin talonpoikien ahkeruutta kaupunkilaisten osoittamia laiskuussyttöksiä vastaan ja suhteutettiin maalaisten juopottelua kaupunkilaisten hekumointiin. Selitettiin ymmärtämättömyydellä mallin ottamista kaupunkilaistuhlareilta tai pahesuttiin kaupunkilaisten suuria palkkoja ja holtitonta rahankäyttöä. Sivistyneet kokivat velvollisuudekseen valistaa talonpoikia, joiden olemassaolotarpeiden lisäksi heillä oli omat sivistystarpeensa.

Arvioinnit olivat teräviä ja tunteet voimakkaita. Ei vain mielipiteitä vaan myös kirjoittajia arvioitiin, ja arvailtiin heidän henkilöllisyyksiään nimimerkkien takaa. Kirjoitukset sattoivat olla pisteliäitä ja toisen osaamista tai ymmärryskykyä vähätteleviä. Kirjoituksissa voitiin mennä henkilökohtaisuuksiin tai syyttää toista valehtelusta. Ihmisen kunnia ja rehellisyys olivat erittäin tärkeitä asioita. Loukkaannuttiin toisen kirjoituksista ja puolustauduttiin saatuja solvauksia vastaan. Sananlaskuja, raamatunlauseita tai latinankielisiä fraaseja käytettiin usein aseina. Sananlasku se koira älähtää, johon kalikka kalahtaa muunnelmiseen oli yleinen, samoin muunnokset raamatunlauseesta: näkee roskan toisen silmässä, mutta ei malkaa omassaan.

Pääkaupungin ja koko maan maaseudun edut nähtiin joskus toisilleen vastakkaisina. Käytiin keskustelua siitä, kuka hyötyy kenenkin rahoista ja kuka elättää ketäkin. Toisaalta pääkaupungin sanottiin toimivan itsekakeskeisesti, kunnes rahapulan yllättäessä, esimerkiksi Kansallisteatterin uudisrakennusta puuhattaessa sen tarpeista tulikin koko maalle yhteisiä. Toisaalta todettiin kansallisten hankkeiden koskettavan kaikkia, ei vain pääkaupungissa asuvia. Kaikki muutkin kun saattoivat rakennettuja palveluja käyttäen hyödykseen. Keskustelu vastakkaisasettelusta laantui rakennushankkeen edetessä, ja avajaisia ylistettiin jokaisessa lehdessä.

Kiistely saattoi kohdistua johonkin tiettyyn paikkakuntaan. Tunnepitoisilla kirjoituksilla puolustettiin omaa kulmakuntaa sen elämänmenoa koskevia moraalittomuussyytöksiä ja solvauksia vastaan, joita joku ymmärtämätön tai ilkeämielinen oli lehteen kirjoittanut ja maailmalle julki tuonut. Paikkakuntakiistelystä tuli esille myös aatteellisen toiminnan arviointia, kun jotkut kirjoittajat kilpaillen ja toisiaan arvostellen asettivat vaikkapa paikallisia yhdistyksiä paremmuusjärjestykseen.

Tunnekontekstissa maaseudun ja kaupungin suhde muodostuu väistämättä jännitteiseksi, jopa vastakkaiseksi. Maaseutu ja kaupunki asetetaan suhteeseen, joka kiinnittyy tunnepitoiseen argumentointiin, arvostuksiin, tasa-arvoon yms. Samalla suhde yleensä konfliktoituu. Jännitettä ylläpitää se, kun molemmat osapuolet puhuttelevat lähinnä omaa ryhmäänsä, eikä toista osapuolta haluta ymmärtää.

Agronomi A. Wartianen arvioi esitelmässään maaseutuväestön taloudenhoitokykyä seuraavasti: ”Ei tarvita suuria matemaattisia tietoja laskuun, kuinka monta markkaa ja penniä tällaisessa taloudenpidossa joutuu isännän kukkaraan ulostekojen, palkkojen ja muiden välttämättömien menojen suorittamiseksi (– –) kansaltamme puuttuu tarpeellista kilvoitus- ja päättämiskykyä taloudellisissa asioissa.” (*Uusi Suometar* 18.11.1886.)

Nimimerkki Maalainen joka joskus on käynyt kaupungissa puolestaan vertaili maalaisia ja kaupunkilaisia muun muassa näin: ”Päivän-noususta auringon laskuun saakka toimii talonpoika kesällä ahkerassa työssä ja talvella hän nousee ylös samaan aikaan kuin herrat kaupungissa käyvät levolle.” (*Mikkelin Sanomat* 13.1.1887.)

Politiikkakonteksti: kilpailevien aatteiden arena

Politiikkakontekstissa maaseutu ja kaupunki kuvataan mahdollisuuksien areenoina puoluepoliittisten aatteiden kilpailussa. 1900-luvun alussa maaseutu- tai kaupunkisidos kiistakirjoituksissa sekä sanomalehdistön rooli alkoivat muuttua. Aatteet ja erityisesti poliittiset puolueet valtasivat tilaa ajatuksissa ja kirjoituksissa. Sekä sanomalehti että tapahtumien fyysinen paikka toimi usein areenana poliittisten näkemysten levittämiseksi ja kannatuksen laajentamiseksi. Kansasta tuli poliittisen viestinnän yleisö. Eri paikkakunnilla pidettävistä ja pidetyistä kokouksista kirjoitettiin, mutta maaseutu tai kaupunki ei itsessään enää ollut kirjoitusten ytimessä, moitteiden tai puolustuspuheiden kohde.

1800-luvun suomen- ja ruotsinmielisten sijaan oli syntynyt uusia yhteenliittymiä ja puolueita. Aatteen palo leimasi kirjoittelua. Lehdet olivat usein puolueiden äänenkannattajia osana puoluekoneistoa. Lehdet saattoivat kiistellä keskenään kirjoituksista ja näkemyksistä puolustaen omaa puoluettaan samalla intohimolla kuin mielipidekirjoittajat omiaan pari vuosikymmentä aikaisemmin maaseutuväestön tai kaupunkilaisten puolesta-puhujina. Tässä tilanteessa ei ollut mielekästä korostaa maaseudun ja kaupungin erillisyyttä, koska pyrittiin saamaan kannattajia sekä maaseudulta että kaupungeista.

Politiikkakontekstissa maaseutu–kaupunki-suhteen jännitteet korvataan puheilla yhteisistä yhteiskunnallisista päämääristä. Vanhoja maaseutu–kaupunki-ristiriitoja pyritään neutralisoimaan ja osoittamaan mahdollinen yhteinen päämäärä. Kunnallisesta äänioikeudesta puhuttaessa maaseutu ja kaupunki tulivat esille neutraaleina uudistuksen toteutuspaikkoina. Esimerkiksi Hannes Gebhardin puhetta referoitiin seuraavasti: ”Viellä arveli hän mahdolliseksi toteuttaa tämän suuren uudistuksen ensin kaupungeissa ja sitten myöhemmin saavutettujen kokemusten nojalla maaseudulla.” (*Mikkelin Sanomat* 10.10.1908.) Gebhardin sanomaa kuitenkin tulkittiin kovin tarkoitushakuisesti eri tavoin suuntautuneissa sanomalehdissä.

Tutkimuksen tuloksena hahmotellut maaseutu–kaupunki-suhdetta jäsentävät kontekstit on koottu taulukkoon 2. Sen jälkeen on esitetty kokoava asetelma kuviona 2.

Taulukko 2. Maaseutu–kaupunki-diskurssien konteksteja ja sisältöesimerkkejä.

Konteksti	TAPAHTUMA-PAIKKA-KONTEKSTI Locus	KEHITTÄMIS-KONTEKSTI Policy	TUNNE-KONTEKSTI Emotion	POLITIikka-KONTEKSTI Politics
Maaseutu tai kaupunki on:	neutraali ja fyysinen tapahtumapaikka ilmoituslehdessä	kokeva ja toimiva elinympäristö yhteiskunnallisista muutoksista kertovassa mediassa	intohimojen kohde keskustelufoorumilla	mahdollisuuksia luova areena puoluepoliittisten aatteiden kilpailussa
Esimerkki	”Asianajo-konttori Mikkelissä (– –) Pyydettyessä matkustaa allekirjoittaja Grundstroem maaseuduille.” (<i>Mikkelin Sanomat</i> 22.11.1890.)	”Silloin esiintyy meille teollisuus kansan ja maatalouden taloudellisenä kasvattajana, joka herättää kansan taloudellisen itseensäytyväisyyden uneliaisuudesta, luo sille uusia kulttuuritarpeita ja tekee mahdolliseksi niiden tyydyttämisen.” (J. Jännes, <i>Suur-Savo</i> 25.6.1906.) ”Tärkein apukeino [terveyden vaalimisessa lama-aikana] on joka tapauksessa säännöllinen puhtaus. Mutta siinäkohden myös enemmän rikotaan paikkakunnallamme – vieläpä kaikkialla. Tuskinpa kaupunkimekaan laitaseudut ovat siinä suhteessa täysin tyydyttävällä kannalla, maaseudusta puhumattakaan.” (<i>Saimaa</i> 12.6.1894.)	”Ei tarvita suuria matemaattisia tietoja laskuun, kuinka monta markkaa ja penniä tällaisessa taloudennpidossa joutuu isännän kukkaraan ostetekojen, palkkojen ja muiden välttämättömien menojen suorittamiseksi (– –) kansaltamme puuttuu tarpeellista kilvoitus- ja päättämiskykyä taloudellisissa asioissa.” (Agronomi A. Wartainen, <i>Uusi Suometar</i> 18.11.1886.) ”Päivän-noususta auringon laskuun saakka toimii talonpoika kesällä ahkerassa työssä ja talvella hän nousee ylös samaan aikaan kuin herrat kaupungissa käyvät levolle.” (Nimimerkki Maalainen joka joskus on käynyt kaupungissa, <i>Mikkelin Sanomat</i> 13.1.1887.)	”Vielä arveli hän [Hannes Gebhard] mahdolliseksi toteuttaa tämän suuren uudistuksen [kunnallisen äänioikeuden] ensin kaupungeissa ja sitten myöhemmin saavutettujen kokemusten nojalla maaseudulla.” (<i>Mikkelin Sanomat</i> 10.10.1908.)

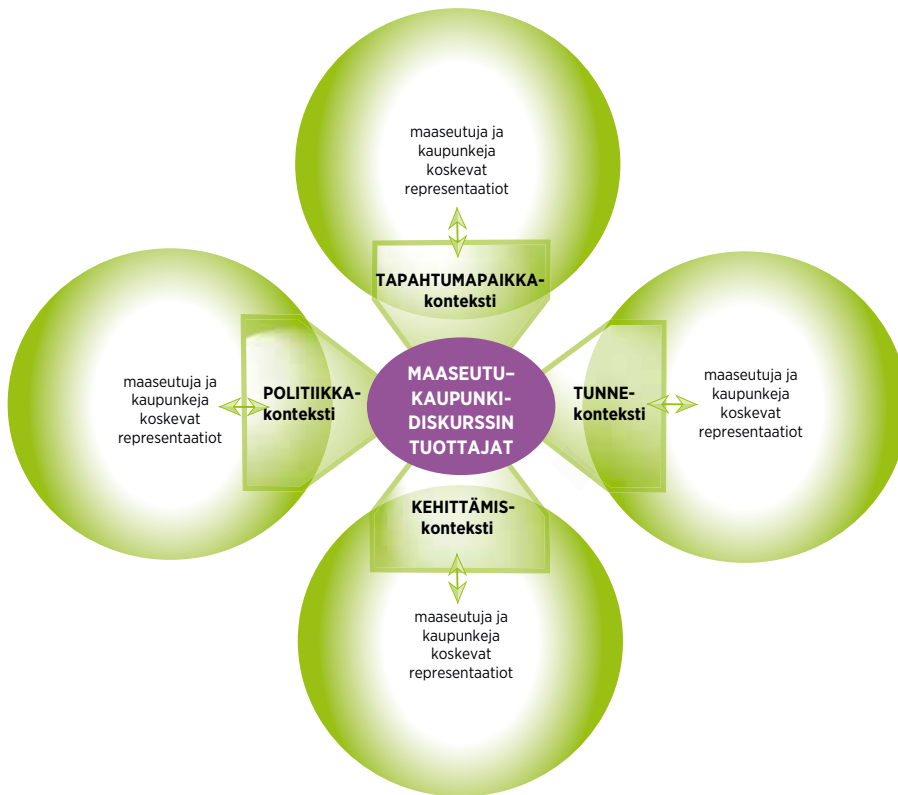
Havaintoja ja johtopäätöksiä sekä jatkotutkimuksen suuntia

Maaseutua ja kaupunkia koskevissa keskusteluissa ja representaatioissa on nähtävissä ajallista muutosta. Sanomalehtikirjoitusten 1860-luvun lopun neutraaleista tapahtumapaikkakontekstien kuvauksista siirryttiin vuosisadan loppua lähestyttäessä lamakauden selviytymiskertomuksiin, kansallisuusaatteen voimistumiseen ja edelleen intohimoiseen keskusteluun maaseudun ja kaupungin hyvistä ja huonoista puolista sekä maalaisten kaupunkilaisten moraalista.

1900-luvun alussa maaseutu ja kaupunki näyttävät lehtikirjoituksissa kuitenkin neutraloituneen ja palanneen muiden, tuossa ajassa keskeisten aiheiden tapahtumapaikoiksi. Suhde aatteelliseen ja poliittiseen toimintaan korostui. Tuona atteelisten kamppailujen aikana ei haluttu tehdä eroa maaseutuväestön ja kaupunkilaisten välille, vaan kannattajia houkuteltiin koko Suomesta.

Olemme tässä tutkimuksessa pyrkineet ymmärtämään, miten sanomalehtien julkisissa keskusteluissa erilaisia paikkoja, kohteita, käytäntöjä ja ihmisiä on määritelty maalaisiksi ja kaupunkilaisiksi tai maaseutumaisiksi ja kaupunkimaisiksi. Noissa keskusteluissa ihmiset määrittelevät niin omia kuin toistensa identiteettejä.

Näyttää siltä, että maaseudusta ja kaupungista ei ole edes olemassa ”puhdasta kuvausta”, vaan ne ovat osa ihmisten kokemusmaailmaa. Ihmisten käymissä keskusteluissa nämä representaatiot tuotetaan tietyissä konteksteissa. Maaseudun ja kaupungin suhteen representaatiot värittyvät niin tunteiden, tavoitteiden, aatteiden kuin puhujan muun kokemusmaailman kautta. Tällöin maaseutudiskurssien tarkastelussa oleellista onkin havaita, kuka puhuu, mitä asiaa hän ajaa tai mitä aatetta puhuja edustaa (Kuvio 2).

Kuvio 2. Erilaisten maaseutu-kaupunki-keskustelujen kontekstien välittämänä syntyy erilaisia maaseutua ja kaupunkia koskevia representaatioita.

Kokoavasti voidaan sanoa, että erilaisten keskustelukontekstien välittämänä syntyy erilaisia maaseutua ja kaupunkia sekä niiden suhdetta koskevia kuvauksia eli representaatioita. Siinä missä akateeminen keskustelu pyrkii ymmärtämään maaseudun olemusta ja sen kokemista, niin esimerkiksi politiikka- ja kehittämiskontekstien kautta tuotetuissa maaseuturepresentaatioissa korostetaan maaseudun itseisarvoa ja merkitystä sekä siellä olevaa kasvupotentiaalia.

Filosofi Ilkka Niiniluoto on nostanut uuden esseekokoelmaansa (Niiniluoto 2015) yhdeksi aiheeksi maaseudun ja kaupungin välisen vastakohtaisuuden ja jännitteen (emt. 258–263). Hän kertoo itse ajatelleensa pitkään, että kaupungin ja maaseudun vastakkainasettelun aika olisi Suomessa jo ohi, mutta ilmeisesti ”käsitykseni on kuitenkin ollut väärä tai yksipuolinen: kaupungin ja maaseudun jännite ei olekaan purkautunut, vaan saa uusia ajankohtaisia muotoja” (emt. 261). Niiniluoto muotoilee näin keskeisen perustelun maaseudun ja kaupungin suhteiden laajemman tutkimisen puolesta.

Jos maaseutu–kaupunki-kirjoittelua seurattaisiin 1800-luvun lopulta vaikkapa 1960-luvun suuren maaltamuuton aikoihin tai 2000-luvulle, on oletettavaa, että maaseudun ja kaupungin jännitteiden kuvauksissa olisi aikakauteen sidottua vaihtelua mutta tuossa suhteessa voitaisiin havaita myös tiettyjä pysyvyyksiä.

Laajemmassa aineistossa muutossuunnat olisivat selkeämmin näkyvissä ja niitä olisi mahdollista vertailla myös eri alueiden kesken. Myös myöhemmissä yhteiskunnallisissa murrosvaiheissa on todennäköisesti tapahtunut paikallisia tai yleisempiä muutoksia maaseutua ja kaupunkia koskevassa kirjoittelussa.

Edellä kuvatut analyysit ja tämä julkaisu ovat osa Ruralia-instituutissa tehtävää suurten tietoaaineistojen (big data) hyödyntämistä koskevaa, aluillaan olevaa tutkimuslinjaa. Digitaaliseen muotoon tallennettua sanomalehti- ja muuta tekstiaineistoa on tarkoitus hyödyntää jatkossa entistä laajemmin maaseudun ja kaupungin suhteiden tutkimisessa. Vuoden 2015 lopulla varmistui, että tutkimusta päästään jatkamaan yhteistyössä Kansalliskirjaston kanssa. Jatkohankkeessa on tarkoitus tutkia vuodesta 1860 lähtien tähän päivään ulottuvan ajanjakson aikana suomalaisissa sanomalehdissä käytyä keskustelua ja sitä, mitkä piirteet maaseutu–kaupunki-kirjoittelussa ovat tuona aikana muuttuneet ja mitkä ovat säilyneet.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

- Alasuutari, P. & Alasuutari, E. (2011). *Maaseudun merkitykset suomalaisessa julkisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tarkastelu*. Sitran selvityksiä 50. Helsinki: Sitra.
- Anderson, B. (2002). *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Revised Edition. (First edition 1983.) London – New York: Verso.
- Castrén, Z. (1936). Koululaitos ja vapaa sivistystyö. *Suomen kulttuurihistoria IV*. Jyväskylä–Helsinki: Gummerus. 499–534.
- Cloke, P., Marsden, T. & Mooney, P. H. (2006) (eds.): *Handbook of rural studies*. Lontoo: SAGE publications.
- Halila, A. (1986a). Sääty-yhteiskunta alkaa hajota. *Suomen historia V*. Helsinki: Weilin+Göös. 203–223.
- Halila, A. (1986b). Muuttuva talouselämä. *Suomen historia V*. Helsinki: Weilin+Göös. 225–243.
- Halfacree, K. (2006) Rural space: constructing a three-fold architecture. *Teoksessa* Cloke, P., Marsden T. & Mooney, P. H. (eds.): *Handbook of rural studies*, 44–62. Lontoo: SAGE publications.
- Joutsivuo, T. & Kekäläinen, M. (2005) (toim.): Kaupunkikuvia ajassa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Historiallinen Arkisto 119.
- Kitch, C. (2008). Placing journalism inside memory – and memory studies. *Memory Studies* 2008 1: 311.
- Liakka, N. (1936). Maatalous. *Suomen kulttuurihistoria IV*. Jyväskylä–Helsinki: Gummerus. 45–73.
- Mahdollisuuksien maaseutu – maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014–2020*. Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä YTR 14.2.2014. Saatavissa: http://www.tem.fi/files/38800/Mahdollisuuksien_maaseutu_Maaseutupoliittinen_kokonaisuohjelma_2014-2020.pdf (Luettu 11.4.2014.)
- Niiniluoto, I. (2015). *Hyvän elämän filosofia*. Kirjokansi 74. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rommi, P. (1986a). Suomalaisuuden nousu. *Suomen historia V*. Helsinki: Weilin+Göös. 245–266.
- Rommi, P. (1986b). Valtiopäivät vakiintuvat. *Suomen historia V*. Helsinki: Weilin+Göös. 185–201.
- Rosenqvist, O. (1996). Miksi ja miten maaseutua kannattaa määritellä? *Maaseudun uusi aika* 4:2, 71–77.
- Rosenqvist, O. (2003). Minä ja maaseutu – maallikkodiskurssit kriittisen maaseutututkijan tulkintana. *Maaseudun uusi aika* 11:2. 5–25.
- Rosenqvist, O. (2004). *Maaseudun asemoituminen myöhäismodernissa yhteiskunnassa*. Acta Wasensia 129. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Rytkönen, A. (1912). Murtotietoja Mikkelistä. Mikkelin Kustannusosakeyhtiö Valonvalta. Näköispainos Mikkelin-Seura ry:n julkaisemana 2010.
- Seuri, O. (2014). Historian jokapäiväinen virta sanomalehdessä. *Media & viestintä* 37 (2014): 3, 22–37.
- Siikala, A.-L. (1984). *Tarina ja tulkinta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 404. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tönnies, F. (1963). *Community and Society*. New York: Harper and Row.

- Woods, M. (2005). *Rural Geography. Processes, Responses and Experiences in Rural Restructuring*. London: SAGE.
- Virrankoski, P. (2012). *Suomen historia. Maa ja kansa kautta aikojen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1381/Tieto. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SANOMALEHDET

- Mikkeli* 7.1.1893. Maaseudun naisille!
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/528739?term=Maaseudulta&term=Maaseudun&term=Maaseu&term=Maaseu-&term=maaseudun&term=kaupungin#?page=3> [Luettu 22.10.2014.]
- Mikkeli* 17.6.1896. Kehotus.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/532110?term=kaupungissa&term=maaseudulla&term=kaupungilla&term=kaupungin#?page=3> [Luettu 28.10.2014.]
- Mikkeli* 24.11.1897. Pääkaupunki ja maaseutu.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/527933?term=kaupungista&term=Maksettu#?page=1> [Luettu 29.10.2014.]
- Mikkeli* 6.12.1897. Vielä pääkaupunki ja maaseutu.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/536082?term=kaupungissa&term=Kaupunkien&term=Kaupungissa&term=kaupungilla&term=kaupungin#?page=2> [Luettu 29.10.2014.]
- Mikkeli* 13.12.1897. Vähän vastinetta ”Muudan kansalaiselle” ja M. S.:lle.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/535193?term=maaseudulle&term=maaseutujenkin&term=maaseuduillakin&term=maaseutu&term=p%C3%A4%C3%A4kaupunki#?page=3> [Luettu 4.11.2014.]
- Mikkeli* 4.3.1898a. Arpajaiset Suomalaisen teatterin...
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/542858?term=maaseudulla&term=Suomalaisen#?page=1> [Luettu 4.11.2014.]
- Mikkeli* 4.3.1898b. Arpajaisista, jotka suomalaisen teatteritalon hyväksi...
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/542858?term=suomalaisten&term=maaseudulta&term=suomalaisen&term=p%C3%A4%C3%A4kaupungista#?page=2> [Luettu 4.11.2014.]
- Mikkeli* 11.4.1902. Suomen Kansallis-Teatterin avajaiset 9.4.1902.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/670736?term=suomalaisella&term=Teatterin&term=fuomalaifen&term=maaseudulla&term=teatterin&term=teatteri&term=p%C3%A4%C3%A4kaupungin&term=suomalainen&term=suomalaisen&term=Suomalaisen#?page=2> [Luettu 5.11.2014.]
- Mikkeli* 5.10.1903. Kirje Helsingistä.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/670960?term=teatterin&term=teatteri&term=p%C3%A4%C3%A4kaupungin#?page=2> [Luettu 5.11.2014.]
- Mikkeli* 18.11.1903. Helsingin kirje. Sisältö: Kansallisteatterin näyttämöstö.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/670979?term=teatteri&term=teatterin&term=maaseudulle&term=roomalaisia#?page=1>
- Mikkelin Sanomat* 21.1.1886. Rahanpuutetta.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46759#?page=3> [Luettu 25.9.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 11.2.1886. Mikkeli 11 p. Helmikuuta. Ajan kovuus ja rahan puute...
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46939?term=kaupungissa&term=maaseuduilla#?page=1> [Luettu 25.9.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 06.05.1886. Kehoitus Suomen yleisölle.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/47003?term=kaupungissa&term=maaseudulle&term=maksettu&term=kaupungin#?page=2> [Luettu 25.9.2014.]

- Mikkelin Sanomat* 26.08.1886. Mikkelä. Se tukala tila, johon...
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/128341?term=kaupungissa&term=maaseudullakin&term=kaupungilla&term=kaupungin#?page=1> [Luettu 25.9.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 9.9.1886.– Rouva Ida Baselier-Magelsen...
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/5165?term=kaupungista&term=kaupunkimme&term=maaseuduilta#?page=2> [Luettu 25.9.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 16.12.1886. Helsingfors Dagbladetin ja Uuden Suomettaren tilausilmoitukset vuodeksi 1887.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/447205?term=kaupungissa&term=maaseudulla&term=maaseuduilla&term=Maaseuduitta&term=kaupungilla&term=Maaseuduilla#?page=1> [Luettu 25.9.2014.]
- Mikkelin Sanomat* Lisälehti 20.12.1886. Tilaus-ilmoitus.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/447205?term=kaupungissa&term=kaupungista&term=kaupungin#?page=5> [Luettu 30.9.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 23.12.1886. Sananen maalaisväestön ja ylempien luokkien keskinäisestä välistä. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/124971#?page=1> [Luettu 30.9.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 30.12.1886. Muutama sana syistä maalaisväestön kurjuuteen.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46673?term=kaupunkiin#?page=2> [Luettu 30.9.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 13.1.1887. Lisämietteitä syistä maalaisväestön huonoon toimeentuloon.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/37865?term=kaupungissa&term=maaseudulla&term=maasentu&term=maaseuduillakin&term=kaupungeissa&term=kaupungin#?page=3> [Luettu 30.9.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 20.1.1887. Vieläki sananen yleisön suhteesta ylempiin kansaluokkiin.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/51451?term=kaupungissa&term=kaupunki#?page=2> [Luettu 30.9.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 27.1.1887. Yhtä ja toista niin kuin vastineentapaista K. P.:lle.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46335?term=kaupungissa&term=kaupungista&term=kaupunkimme&term=kaupungilla&term=kaupungin#?page=2> [Luettu 30.9.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 3.2.1887. Yhtä ja toista niin kuin vastineentapaista K. P.:lle. (Jatkoa viime n:roon)
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/99873?term=kaupungissa&term=maaseudulla&term=kaupunkiin&term=kaupungin#?page=2> [Luettu 30.9.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 10.2.1887a. ”Maaväestö” ja ”sivistyneet” (Vähän vastinetta –y–:lle y.m.)
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46789#?page=1> [Luettu 1.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 10.2.1887b. Kirje Pieksämäeltä I.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46789#?page=3> [Luettu 1.10.2014.]
- Mikkeli Sanomat* 24.2.1887. Hitunen itsepuollustusta.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/53171#?page=1> [Luettu 1.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 3.3.1887a. Mikkelin Sanomain Toimitukselle K. P.:n ja –y–:n kiista-kirjoituksen johdosta. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/8894#?page=2> [Luettu 1.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 3.3.1887b. Viimeinen sana vastaukseksi K. A. Häyrykselle. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/8894#?page=2> [Luettu 1.10.2014.]

- Mikkelin Sanomat* 3.3.1887c. Kirje Haukivuorelta 18.2.1887.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/8894#?page=2>
[Luettu 2.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 17.3.1887. Vähäisen hra ”K. P”:*n* edellisten kirjeiden johdosta. (Huomautus hr. ”K. P”:*lle* y. m.) <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/124975?term=kaupungissa&term=kaupungista&term=maaseuduilla&term=maksettu&term=kaupungin#?page=3> [Luettu 2.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 7.4.1887. Kirje Pieksämäeltä II.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/16833?term=kaupungissa&term=maaseudulla&term=Kaupungin&term=kaupuntin&term=kaupungin#?page=2> [Luettu 2.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 5.5.1887a. Uuden suomenkielisen viikinkilehden...
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46368?term=maaseutu&term=kaupunkiimme&term=kaupunki&term=kaupungin#?page=2> [Luettu 2.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 5.5.1887b. Haukivuorelta 20.4.1887.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46368?term=maaseutu&term=kaupunkiimme&term=kaupunki&term=kaupungin#?page=3> [Luettu 2.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 17.11.1888. Kirje Hirvensalmesta. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/53181#?page=2> [Luettu 16.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 5.12.1888. Hirvensalmelta...
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46813#?page=3> [Luettu 16.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 29.11.1888. Hirvensalmelta Joulukuun 19. päivä. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/51459#?page=3> [Luettu 28.1.2015.]
- Mikkelin Sanomat* 22.11.1890. Asianajokonttori Mikkelissä...
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46539#?page=1> [Luettu 24.2.2015.]
- Mikkelin Sanomat* 25.2.1896. Apua tarvitaan. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/538534?term=kaupungissa&term=Kaupunkien&term=maaseuduilla&term=kaupungilla#?page=1> [Luettu 24.9.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 23.11.1897. Arpajaiset...
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/536778#?page=2> [Luettu 30.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 2.12.1897. Perätöntä puhetta.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/527142?term=Muidan%20kansalainen#?page=3> [Luettu 29.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 9.12.1897a. Vähän vastausta hra ”Maamiehen” kirjoitukseen...
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/535614?term=tansallistcaatterin&term=maksettu&term=maaseutujenkin&term=maaseutu&term=p%C3%A4%C3%A4kaupunki&term=maaseutujen#?page=3> [Luettu 4.11.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 9.12.1897b. Mikkelin Sanomain toimitukselle. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/535614?term=Muidan%20kansalainen#?page=3> [Luettu 30.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 11.12.1897. Mikkelin Sanomain toimitukselle. Koska olen kuullut...
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/534909#?page=3> [Luettu 21.1.2015.]
- Mikkelin Sanomat* 14.12.1897. Mikkelin Sanomain toimitukselle. Suosiollisesti pyydetään sijaa...
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/541309?term=p%C3%A4%C3%A4kaupungissa&term=maksettu&term=maaseuduillakin#?page=3> [Luettu 4.11.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 17.2.1898. Työväenliikkeen ja raittiusliikkeen välinen suhde.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/538046#?page=2> [Luettu 15.10.2014.]

- Mikkelin Sanomat* 24.2.1898. Kannatusta Suomalaisen Teatterin rakennushankkeelle. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/538474?term=Suomalaiselle&term=p%C3%A4%C3%A4kaupunkiin&term=Suomalaista&term=suomalaista&term=maaseudun&term=maaseuduille&term=p%C3%A4%C3%A4kaupungin&term=Suomalainen&term=Teatteri&term=Suomalaisen#?page=1> [Luettu 4.11.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 5.3.1898. Arpajaisista tänään ja huomenna Suomalaisen Teatterin...
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/528994?term=Suomalaisen#?page=2>
[Luettu 4.11.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 8.3.1898. Arpajaiset Suomalaisen Teatterin sisustamisen hyväksi...
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/534637?term=teatteri#?page=2>
[Luettu 30.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 23.4.1898. ”Kilpikonna” ja teatteri.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/537368?term=suomalaisella&term=Suomalaista&term=p%C3%A4%C3%A4kaupungin&term=suomalaisen#?page=1>
[Luettu 4.11.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 12.4.1902. Kansallisteatterin avajaisjuhlat Helsingissä.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/669070?term=suomalaisesta&term=teatterita&term=p%C3%A4%C3%A4kaupungin&term=suomalainen&term=suomalaisessa&term=teatterin&term=suomalaisen&term=Suomalaisen#?page=2>
[Luettu 5.11.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 15.4.1902. Uusi suomalainen teatteritalo Helsingissä.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/669071?term=suomalaisen#?page=3>
[Luettu 5.11.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 22.5.1902. Neuvoja pitkäikäisyyden saavuttamiseksi.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/669087?term=kaupungissa&term=maaseudulla&term=kaupunkia&term=kaupungin#?page=4> [Luettu 7.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 09.8.1902. Mistä johtuu vieraanvaraisuuden puute?
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/669119?term=kaupungeissamme&term=kaupungissa&term=maaseudulla&term=maaseudulle&term=Kaupungissa&term=kaupungeissa&term=kaupungissaan&term=kaupungilla#?page=1> [Luettu 16.9.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 30.12.1902. Esitelmiä iltamiin. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/669179?term=rajaseudulla&term=maaseudulla&term=maalaiskunnan&term=maaseudulta#?page=2> [Luettu 8.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 12.9.1903. Lakiasiaintoimiston ilmoitus.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/669285?term=Kaupungin&term=maaseuduille&term=kaupunki&term=kaupungilla&term=kaupungin#?page=1> [Luettu 8.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 19.11.1903. Maanviljelysopetus kansakouluissa.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/669314?term=maaseudulla&term=maaseuduille&term=kaupunkeihin&term=maaseudulta&term=kaupunkiin&term=Kaupungeissa&term=kaupungilla&term=Kaupungilla#?page=1>
[Luettu 8.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 24.11.1903. Kirje Savonlinnasta.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/669316?term=maaseudulle&term=maaseuduille#?page=4> [Luettu 5.11.2014.]

- Mikkelin Sanomat* 1.12.1903. Vähän vastinetta nimimerkki ”Tiitukselle”.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/669319?term=teatteri&term=teatterin#?page=3> [Luettu 5.11.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 10.12.1903. Pari kolme kovaa sanaa herra Filippukselle.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/669324?term=Filippua&term=lippu&term=Tiitus#?page=4> [Luettu 5.11.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 10.11.1904. Väkijuomaliike ja kauppiaat.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/669460?term=maaseudulle&term=maaseutuja&term=maaseuduillakin&term=kaupungilla&term=kaupunkien&term=kaupungin#?page=1> [Luettu 9.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 14.3.1905. Päivän tapauksia.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/669512?term=maksettu&term=maaseutu#?page=1> [Luettu 9.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 7.6.1905. Yhtä ja toista. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/669546?term=Maaseudulta&term=kaupungille&term=Maaseudulla&term=kaupungeissa&term=kaupunkien#?page=2> [Luettu 14.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 22.6.1905. Maaseudulta. Laulajaismatkan Savo...
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/669552?term=Maaseudulta&term=maaseutua&term=maaseuduille&term=kaupunki#?page=2> [Luettu 14.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 23.1.1906. Vanhasta uuteen. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/669639?term=kaupunkeihin#?page=3> [Luettu 14.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 18.7.1908. Siirtolaisuustilastoa vuosilta 1905–1906.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/670009?term=maaseuduilta&term=maaseudun&term=maaseudulta&term=maaseudullakin#?page=3> [Luettu 15.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 10.10.1908. Perättömiä syytöksiä ja järjestettyä kiihotusta.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/670045#?page=1> [Luettu 23.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 13.10.1908a. Oppivelvollisuuslaki.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/670046?term=maaseudulla&term=maaseuduilta&term=maaseudun&term=maaseudulle#?page=2> [Luettu 15.10.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 13.10.1908b. Aikamme sanomalehtimoraalia.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/670046?term=maaseudulla&term=maaseuduilta&term=maaseudun&term=maaseudulle#?page=3> [Luettu 6.11.2014.]
- Mikkelin Sanomat* 27.11.1909. Kansallismielinen Nuorisoliitto.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/670215?term=wastinetta#?page=2> [Luettu 11.11.2014.]
- Pellervo* 28.2.1884. Kirje maaseudulta II. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/125046#?page=3> [Luettu 5.11.2014.]
- Saimaa* 12.6.1894. Mikkelissä Varsinkin tänä aikana huomattava.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/542314?term=maaseudusta&term=kaupungissa&term=kaupungilla#?page=2> [Luettu 5.11.2014.]
- Saimaa* 25.1.1895. Onko maaseutuillamme sivistävään teatteriesitysten tarvetta?
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/551915?term=maaseuduillakin&term=kaupungilla#?page=2> [Luettu 5.11.2014.]
- Saimaa* 3.9.1895. Kirje Mikkelistä. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/577211?term=maaseuduilla&term=kaupungeissa&term=kaupungin#?page=3> [Luettu 6.11.2014.]
- St Michels Annonce-blad* 8.2.1862. Enskilda notificationer.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/451050?term=stad#?page=1> [Luettu 6.11.2014.]

- St Michels Veckoblad* 16.9.1876. Städernas Allmänna Brandstodbolag i Finland.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/434452?term=landsorter#?page=4> [Luettu 6.11.2014.]
- Suomi* 2.1.1889. Kotimaisesta teollisuudesta.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/131187?term=kaupungissa&term=Kaupungin&term=kaupungilla#?page=2> [Luettu 16.10.2014.]
- Suomi* 5.1.1889a. Kotimaisesta teollisuudesta. Jatkoa viime numeroon.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/123170?term=kaupungissa&term=Kaupungin&term=kaupungilla#?page=2> [Luettu 16.10.2014.]
- Suomi* 5.1.1889b. Kirje Hirvensalmesta.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/123170?term=maasentu&term=maksettu&term=kaupungin#?page=4> [Luettu 16.10.2014.]
- Suomi* 12.1.1889. Kotimaisesta teollisuudesta. Jatkoa toiseen numeroon. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/93311?term=maaseudit&term=Kaupungit&term=kaupunkiin&term=Kaupungeissa&term=maaseutujen#?page=2> [Luettu 16.10.2014.]
- Suomi* 16.1.1889. Kotimaisesta teollisuudesta. Jatkoa neljänteen numeroon.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/89812?term=teollisuutta&term=Kotimaisesta&term=kotimaisten&term=teollisuus&term=teollisuudesta&term=teollisuuden#?page=1> [Luettu 16.10.2014.]
- Suomi* 11.9.1889. – Suomi kansainvälisenä esimerkkinä.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/60522?term=kaupungissa&term=kaupunkiamme&term=kaupungista&term=maaseuduilla&term=kaupungeissa&term=kaupunkien&term=kaupungin#?page=3>
- Suomi* 14.12.1889. Kirje Mikkelistä.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/59950?term=Kaupunkien&term=kaupungin#?page=3> [Luettu 16.10.2014.]
- Suomi* 2.8.1890. Teollisuustoimi maaseuduilla.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/130450?term=kaupungeista&term=maaseuduille&term=maaseuduilla&term=kaupunkeihin&term=kaupungilla&term=kaupungin#?page=1> [Luettu 21.10.2014.]
- Suomi* 15.3.1890. Eiköhän koetteeksi?
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/11408?term=maaseudulla#?page=3> [Luettu 16.10.2014.]
- Suomi* 21.5.1890. Kehoitus maaseudun naisille.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/67091?term=kaupungissa&term=maasentu&term=maaseuduilla#?page=4> [Luettu 2.10.2014.]
- Suur-Savo* 25.6.1906. Teollisuuden ja erittäin epäkeskisesti järjestyneen teollisuuden vaikutuksesta maatalouteen.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/703961?term=kaupungissa&term=maaseutua&term=kaupungissamme&term=maaseudullakin&term=kaupunki&term=kaupungin#?page=2> [Luettu 6.11.2014.]
- Suur-Savo* 8.11.1907. Kaikuja.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/703995?term=Maaseudulta&term=kaupungista&term=kaupunkien&term=kaupungin#?page=3> [Luettu 6.11.2014.]
- Suur-Savo* 12.10.1908. Huomioita. Maanvuokralakiasissa suomettarelaiset...
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/704279#?page=3> [Luettu 23.10.2014.]
- Uusi Suometar* 18.11.1886. Maanviljelystä ja taloutta. Karjantuotteiden kauppa maalla.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/428035#?page=3> [Luettu 30.9.2014.]

- Vapaus* 2.4.1907. Silmäys Mikkelin työväen sanomalehti- ja kirjapaino-osuuskunnan perustamiseen ja toimintaan v. 1906.
[http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/811144?term=maaseudun kin&term=Kaupunkeihin&term=maaseudullakin&term=kaupungin#?page=2](http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/811144?term=maaseudun%20kin&term=Kaupunkeihin&term=maaseudullakin&term=kaupungin#?page=2)
[Luettu 6.11.2014.]
- Vapaus* 10.10.1908. Katsauksia. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/811371?term=Mikkelin%20Sanomat#?page=3> [Luettu 3.2.2015.]
- Vapaus* 29.5.1909. Kansallisteatteri. Tuulten pyörteessä.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/811462?term=Kansallisteaterin&term=Kansallisteatteri#?page=2> [Luettu 27.1.2015.]
- Vapaus* 25.11.1909. Katsauksia.
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/811538#?page=3> [Luettu 3.2.2015.]

WWW.HELSINKI.FI/RURALIA

HELSINGIN YLIOPISTO
RURALIA-INSTITUUTTI